

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра економіки та підприємництва

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКИ ТА ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ВИКЛИКІВ ТА ЗАГРОЗ

Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної
конференції

Кропивницький – 20 квітня 2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Економічний факультет

Кафедра економіки та підприємництва

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКИ ТА ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ВИКЛИКІВ І ЗАГРОЗ

*Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної конференції*

20 квітня 2023 р.

Кропивницький
2023

Актуальні проблеми економіки та підприємництва в умовах викликів і загроз : матеріали всеукр. наук.-практ. конф., 20 квіт. 2023 р., м. Кропивницький / М-во освіти і науки України, Центральноукраїн. нац. техн. ун-т, каф. економіки та підприємництва ; [редкол. : О. М. Левченко, В. В. Зайченко та ін.]. – Кропивницький : РВЛ ЦНТУ, 2023. – 145 с.

Редакційна колегія:

Левченко О. М., д.е.н., проф., проректор з наукової роботи та міжнародних зв'язків Центральноукраїнського національного технічного університету, м. Кропивницький;
Зайченко В. В., д.е.н., проф., зав. кафедри економіки та підприємництва Центральноукраїнського національного технічного університету, м. Кропивницький;
Шалімова Н. С., д.е.н. проф., декан економічного факультету, Центральноукраїнського національного технічного університету, м. Кропивницький;
Танклевська Н. С., д.е.н., проф., зав. кафедри економіки та фінансів Херсонського державного аграрно-економічного університету, м. Херсон;
Петрова І. Л., д.е.н., проф., зав. кафедри маркетингу та поведінкової економіки Університету економіки та права «Крок», м. Київ;
Васильців Т. Г., д.е.н., проф., зав. відділу проблем соціально-гуманітарного розвитку регіону ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України», м. Львів;
Шикиринець В. В., к.н.д.у., доц., зав. кафедри управління соціокультурною діяльністю, шоу-бізнесу та івентменеджменту Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ;
Кононенко Л. В., к.е.н, доц. кафедри економіки та фінансів Херсонський державний аграрно-економічний університет, м. Херсон;
Сисоліна Н. П., к.е.н., доц. кафедри економіки та підприємництва Центральноукраїнського національного технічного університету, м. Кропивницький.

У збірнику опубліковано тези доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми економіки та підприємництва в умовах викликів і загроз». Тези доповідей відображають результати наукових досліджень, присвячених розгляду різноманітних проблем, умов та чинників економічної діяльності та безпеки підприємств, регіонів, соціальної відповідальності бізнесу та держави, розвитку інвестиційної та інноваційної політики, людського потенціалу, визначенню стратегічних перспектив готельно-ресторанної індустрії України.

Для науковців, викладачів, здобувачів PhD, здобувачів вищої освіти економічних спеціальностей вищих навчальних закладів. Може бути корисним також для підприємців, організаторів бізнесу, менеджерів підприємств, спеціалістів з економіки.

Рекомендовано до друку вченою радою Центральноукраїнського національного технічного університету (Протокол №9 від 29 травня 2023 року)

За достовірність наведених у публікації даних, географічних назв, власних імен, цитат, галузевої термінології, економіко-статистичних даних та іншої інформації несуть особисту відповідальність автори тез доповідей.

Зміст

Атаєв Мехман Музаффар огли., Савеленко Г. В., к.т.н., доцент ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ОЗИМОГО РІПАКУ ЗА ТЕХНОЛОГІЄЮ МІНІМАЛЬНОГО ОБРОБІТКУ ҐРУНТУ	8
Бараняк І. Є., к.е.н. МІГРАЦІЙНІ АСПІРАЦІЇ МОЛОДІ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ ТА ЇХ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ	9
Бойко В. О., к.е.н., доцент, Бойко Л. О., к.с.-г.н., доцент ГОТЕЛЬНИЙ РИНОК УКРАЇНИ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ	12
Бродський А. Р. (Науковий керівник – к.е.н., доц. Кононенко Л. В.) ПРИЙНЯТТЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РІШЕННЯ НА РИНКУ АКЦІЙ.....	13
Васильців Т. Г., д.е.н., професор, Карапінка М. І., здобувач PhD УПРАВЛІННЯ МІГРАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ В РЕГІОНІ (НА ПРИКЛАДІ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)	15
Васильців Т. Г., д.е.н., професор, Мульська О. П., д.е.н., старший дослідник ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТА ЕКОНОМІЧНА РИЗИЛЬЄНТНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ.....	17
Виговський О. В., здобувач PhD, Виговський П. В., здобувач PhD НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ЧИННИК ЗРОСТАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА РЕГІОНУ	20
Гуменюк А. В., здобувач PhD, Голбанос С. С., здобувач PhD, Куликов Г. О., здобувач PhD (Науковий керівник – д.е.н., проф. Семикіна М. В.) СПЕЦИФІКА РОЗВИТКУ СФЕРИ ПРАЦІ В УМОВАХ ВІЙНИ	23
Давидейко І. Р. (Науковий керівник – к.т.н., доц. Савеленко Г. В.) ЕЛЕКТРОННИЙ БІЗНЕС ТА МАРКЕТИНГОВІ СТРАТЕГІЇ: НАЙКРАЦІ ПРАКТИКИ.....	26
Давидов Є. О., здобувач PhD, асистент (Науковий керівник – д.е.н., проф. Оболенцева Л. В.) ПИТАННЯ ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СФЕРИ	28
Дибенко Г. І., викладач економічних дисциплін, вищої категорії ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА: ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, НАПРЯМИ ПОДОЛАННЯ	31

Журило І. В., к.е.н., доцент	
АСПЕКТИ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОДУКТИВНИМИ ІННОВАЦІЯМИ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ	32
Загреба І. Л., к.е.н., доцент	
РИЗИКИ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ЗАХОДИ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛІЗАЦІЇ	35
Запірченко Л. Д., к.е.н., доцент, Гончаров А. В.	
СУЧАСНІ ВИКЛИКИ МОЛОЧНОГО АГРОБІЗНЕСУ	38
Запірченко Л. Д., к.е.н., доцент, Костенко О. С.	
НАПРЯМИ БІЗНЕС-ДІАГНОСТИКИ ВИРОБНИЧО-КОМЕРЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	40
Захарченко Т. С. (Науковий керівник – к.е.н., проф. Савченко В. М.)	
ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ.....	43
Збаржевецька А. А. (Науковий керівник – к.т.н., доц., Чайківський Т. В.)	
ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ПРОДУКТІВ ПЕРЕРОБКИ ЛЬОНУ У ХЛІБОПЕКАРСЬКІЙ ПРОДУКЦІЇ	45
Іванов В. С., Савеленко Г. В., к.т.н., доцент	
ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ГРЕЧКИ ЗА УМОВИ РІЗНИХ СПОСОБІВ СІВБИ.....	47
Іщенко Н. А., к.е.н., доцент	
БАНКРУТСТВО ПІДПРИЄМСТВ ТА НАПРЯМИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ....	49
Йохна В. М., к.е.н., науковий співробітник	
ОБГРУНТУВАННЯ ПРІОРИТЕТІВ І МЕТОДІВ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ІННОВАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД.....	51
Карнаушенко А. С., к.е.н., доцент, Клименко С.	
ВПЛИВ КРИПТОВАЛЮТ ТА ТЕХНОЛОГІЇ БЛОКЧЕЙНУ НА ФІНАНСОВУ СИСТЕМУ	54
Краснікова-Колосова С. В., Сисоліна Н. П., к.е.н., доцент	
СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ В СУЧАСНІЙ ТЕХНОЛОГІЇ БІЗНЕСУ	56
Краснікова-Колосова С. В. (Науковий керівник – к.т.н., доц., Савеленко Г. В.)	
ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ЕЛЕКТРОННУ КОМЕРЦІЮ.....	58
Крячко Є. Ю. (Науковий керівник – д.е.н., проф. Зайченко В. В.)	
УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	60

Куницька-Іляш М. В., к.е.н., доцент	
ПРОВІДНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРИ УЗАГАЛЬНЕННІ МЕТОДОЛОГІЇ АНАЛІЗУВАННЯ СИСТЕМ БЕЗПЕКИ.....	63
Левченко О. М., д.е.н., професор, В'юник О. В., к.е.н., доцент, Коваленко С. В., асистент	
ОСОБЛИВОСТІ І ТЕНДЕНЦІЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ЧИННИКА РОЗВИТКУ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ	65
Литвиненко А. С. (Науковий керівник – д.е.н., проф. Зайченко В. В.)	
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	67
Лупак Р. Л., д.е.н., професор, Швидкий О. С.	
НАЛАГОДЖЕННЯ ТА ПОШИРЕННЯ КООПЕРАЦІЇ У ФОРМУВАННІ БАЗОВИХ ОСНОВ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА.....	69
Лучик С. Д., д.е.н., професор, Лучик М. В., к.е.н.	
ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ І ЗАХИСТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ.....	71
Мантур-Чубата О. С., к.е.н., доцент, Форня Д. Г., Бойцун Д. О.	
РИНОК ПРАЦІ УКРАЇНИ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	74
Міхєєва А. В. (Науковий керівник – к.е.н., доц. Кононенко Л. В.)	
ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВ В УКРАЇНІ.....	77
Мульська О. П., д.е.н., старший дослідник, Ривак Р. О.	
ІНСТИТУЦІОНАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УПРАВЛІННЯ МІГРАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ.....	79
Немненко А. А., асистент	
ГРАНТОВА ПІДТРИМКА БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ	81
Нісфоян С. С., к.е.н. доцент, Кулібаба Є. О., Грибанов Р. В.	
ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ФОНДІВ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ	84
Олійник І. В., к.е.н., доцент	
ІНВЕСТИЦІЇ В УКРАЇНСЬКУ ЕКОНОМІКУ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	85
Орлик М. В., PhD, старший викладач	
ДО ПИТАННЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ВАЛЮТИ	88
Пашинний А. В. (Науковий керівник – к.е.н., доц. Кононенко Л. В.)	
ТОРГІВЕЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	90

Повод Т. М., к.е.н., доцент, Посаднева О. М., к.е.н., доцент ДЕРЖАВНІ ПІДПРИЄМСТВА: РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ	92
Полтавець М. М. (Науковий керівник – к.е.н., доц. Бугрова О. О.) СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНТЕРНЕТ-ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ	94
Польова Л. В., к.п.н., доцент, Вичівський П. П., к.і.н., доцент, Орлова В. В., к.е.н., доцент РЕСТОРАННИЙ БІЗНЕС ЯК ЕЛЕМЕНТ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ	98
Польова Л. В., к.п.н., доцент, Вичівський П. П., к.і.н., доцент, Орлова В. В., к.е.н., доцент СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА В МІСТІ ІВАНО-ФРАНКІВСЬК	100
Попов М. Я. (Науковий керівник – д.е.н., професор Васильців Т. Г.) ПЕРЕВАГИ СТВОРЕННЯ ТА РОБОТИ ДЕРЖАВНОГО АГРАРНОГО РЕЄСТРУ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ.....	102
Процикевич К. І., здобувач PhD КОМПОЗИЦІЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК СУТНОСТІ СТАРТАПУ	105
Рутинський М. Й., к.геогр.н., доцент СТРАТЕГІЇ ТА ТРЕНДИ РОЗВИТКУ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ УКРАЇНИ.....	106
Савченко В. М., к.е.н., професор, Кононенко Л. В., к.е.н., доцент АГРОПРОМИСЛОВИЙ КОМПЛЕКС УКРАЇНИ ЯК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА СИСТЕМА	108
Сарахман В. М., здобувач PhD ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ РЕГІОНУ	111
Семикіна М. В., д.е.н., професор, Гук Р. В., здобувач PhD АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ТРУДОВОЇ АКТИВНОСТІ ПЕРСОНАЛУ У СКЛАДІ ЯКІСНИХ КОМПОНЕНТ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ	113
Семикіна М. В., д.е.н., професор, Семикіна А. В., к.е.н., Сікорака В. І., здобувач PhD СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК РЕГУЛЯТОР СОЦІОДЕМОГРАФІЧНОГО ТА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	115

Сивицький Є. Ю., здобувач PhD (Науковий керівник – д.е.н., проф. Петрова І. Л.) ЗНАЧЕННЯ ІТ-АУТСОРСИНГУ ДЛЯ БІЗНЕСУ У СУЧАСНИХ УМОВАХ	118
Сисоліна Н. П., к.е.н., доцент, Ксенич К. В., Товстоган Б. С. РОЗВИТОК АГРОБІЗНЕСУ В УКРАЇНІ	121
Стадник В. В., д.е.н., професор, Гончарук О. В., здобувач PhD МОТИВАЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ МОДЕЛІ УСЕБІЧНОГО ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО ЛІДЕРСТВА	123
Сторожук О. В., к.е.н., доцент РОЗВИТОК КОНСАЛТИНГУ В КОНТЕКСТІ ІНДУСТРІЇ 4.0	126
Тохтамиш Т. О., к.е.н., доцент ДИФЕРЕНЦІЙОВАНИЙ ТА НЕДИФЕРЕНЦІЙОВАНИЙ МАРКЕТИНГ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ВІДМІННОСТІ	128
Хуан Суньхао, здобувач PhD (Науковий керівник – к.е.н. Андрощук І. О.) СУЧАСНІ ТРЕНДИ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРАНСФЕРУ ЗНАНЬ	130
Цветік Ю. С. (Науковий керівник – к.т.н., доц. Савеленко Г. В.) ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕДИЧНОГО ЗАКЛАДУ	132
Щупаківський Р. В., д.ю.н., докторант МОРФОЛОГІЧНИЙ ОПИС СИСТЕМИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА	134
Яковенко Р. В., к.е.н., доцент, Семеренко О. П. ТРАНСФОРМАЦІЯ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	136
Яковенко Р. В., к.е.н., доцент, Чукій О. І. АНАЛІЗ ФАКТОРІВ ВНУТРІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА АТ «ЕЛЬВОРТИ»	139
Яковенко Р. В., к.е.н., доцент, Яблонський І. А. ЕФЕКТИВНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ РОБОТИЗАЦІЇ НА АТ «ЕЛЬВОРТИ»	142

*Атаєв Мехман Музаффар огли.,
здобувач вищої освіти другого (магістер.) рівня,
Савеленко Г. В., к.т.н., доцент
Центральноукраїнський національний технічний університет*

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ОЗИМОГО РІПАКУ ЗА ТЕХНОЛОГІЄЮ МІНІМАЛЬНОГО ОБРОБІТКУ ҐРУНТУ

Ріпак цінна технічна, харчова та кормова культура. В структурі посівних площ ріпак займає до 8%, що дозволяє повертати його в сівозміні не раніше 5-8 років. Це сприяє поліпшенню фітосанітарного стану полів. Ріпак висівається після зернових, зернобобових культур, які не мають спільних шкідників.

Насіння ріпаку використовується для виробництва олії, яку застосовують в харчовій, медичній, хімічній та військовій промисловості. Важливим чинником енергетичної незалежності України є можливість добувати із ріпакової олії біодизель. Це відновлювальне паливо.

В тваринництві це дієвий чинник поліпшення якості молока за рахунок використання в раціонах корів термічно обробленої макухи та шроту. В спеціалізованих тваринницьких господарствах певні сорти ріпаку використовують для створення зеленого конвеєра в пізньо-осінній та ранньо-весняний періоди року.

Фінансові витрати на виробництво ріпаку покриваються при врожайності 12-14 ц/га. Середній рівень врожайності по Україні перевищує 20-22 ц/га. Культура має високі вимоги щодо догляду в початковий період росту та відновлення вегетації, стеблуння та особливо в період цвітіння рослини.

Ріпак – це вимоглива до вологи культура. Нижня межа вологозабезпечення це сума опадів за рік 450-500 мм [1]. Це відповідає зонам східного лісостепу та північного степу, тобто може вирощуватись на всій території Кіровоградської області.

Напрямки основного обробітку ґрунту залежать від зональних умов і можуть здійснюватися за технологією мінімального обробітку ґрунту та технології Now-till [2]. Такий вид обробітку можливий за умови достатнього вологозабезпечення. Для степових районів застосовується послідовне лушення стерні на глибину 6-8 та 10-12 см, а також оранку на глибину 22-25 см. Поверхня ґрунту після обробітку повинна бути рівною, дрібногрудкуватою. Це досягається використанням вирівнювачів ґрунту (планувальників), комбінованих знарядь, парових культиваторів та котків. Насіння ріпаку дрібне і повинно зароблятися в ґрунт на глибину 1,5-2 см, а при недостатній зволоженості на легких ґрунтах 2,5-3 см. Норма висіву на 1 га залежить від ширини міжряддя, яке може бути 15,30 або 45 см. Для цього можна застосовувати механічні зернові сівалки з переобладнаним зерновим апаратом та перекритими висівними апаратами через 1 або 2. Це забезпечує норму висіву 5-6 кг/га.

Різні технології основного обробітку ґрунту передбачають різні витрати на виробництво, тому що технологія догляду та збирання ідентична. Тобто витрати на догляд та збирання ріпаку суттєво не відрізняються. Основним напрямком економії при вирощуванні даної культури є підготовка ґрунту, на яку приходиться до 15% витрат. Як зазначалося вище, в залежності від рівня вологозабезпеченості та механічного складу ґрунту вибирають види та кількість механічних обробок. Основним напрямком зменшення витрат є мінімалізація обробітку ґрунту.

Оптимальне зволоження ґрунту яке дозволяє проводити мінімальний обробіток складає 20-22%. При більших чи менших значеннях вологості ґрунту необхідно творчо вносити зміни в технологію обробітку. При менших значеннях кількість операцій збільшується: двократне луцення на різну глибину, оранка, культивуація, передпосівна культивуація, коткування, сівба. При більших значеннях зволоження передбачаються таку операції як: дискування, безвідвальний плоскорізний обробіток, дві культивуації на різну глибину, при необхідності планування, сівба. Складнощі вибору технології визначаються термінами сівби, завершити цей процес бажано в третій декаді серпня. Коли погодні умови не дозволяють висіяти ріпак в оптимальні терміни доцільно відмовитись від озимої культури і планувати її вирощування як ярову культуру.

Запізнення термінів сівби призводить до недостатнього формування прикореневої розетки листо-стебельної маси, що призводить до вимерзання точки росту і культури в цілому. Це значно зменшує ефективність виробництва, тому що потребує додаткових операцій по підсіву ярових форм ріпаку у весняний період. Впровадження мінімального обробітку ґрунту дає змогу зменшити кількість операцій та витрати на виробництво.

Список використаних джерел:

1. Гамаюнова В. В., Гаро І. М. Економічна ефективність вирощування ріпаку озимого залежно від впливу елементів технології в умовах лісостепу України // Вісник аграрної науки Причорномор'я. 2021. Вип. 3 (111). DOI: 10.31521/2313-092X/2021-3(111)-5.

2. Система техніко-технологічного забезпечення виробництва продукції рослинництва / за ред. В.В. Адамчука, М.І. Грицишина. – К.: Аграр. Наука, 2012. – 416 с.

УДК 314.1

*Бараняк І. Є., к.е.н.
ДУ «Інститут регіональних досліджень
імені М. І. Долишнього НАН України»*

МІГРАЦІЙНІ АСПІРАЦІЇ МОЛОДІ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ ТА ЇХ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Безповоротна зовнішня еміграція молоді Карпатського регіону однозначно погіршує перспективи ефективного розвитку та функціонування території-

донорів людських ресурсів, позаяк деформує їх статевовікову, екістико-поселенську, професійну, соціально-економічну структури. Водночас інтенсифікація рееміграційного вектору міграції дозволяє не лише покращити кількісні значення індикаторів демографічного відтворення, але й прискорити процеси соціально-економічного розвитку у їх якісному зрізі через акумулювання та використання міграційного досвіду молоді у вигляді нових знань, вмінь та навичок, набутих соціальних зв'язків, ділових контактів та становища в суспільстві, інноваційних бізнес-ідей, накопичених фінансово-економічних ресурсів.

В цілому розвиток людського потенціалу у контексті до інтенсифікації міграційних процесів було предметом досліджень багатьох вітчизняних вчених-економістів. Зокрема, особливості перебігу міграційних процесів у регіональному зрізі розкрито детально у працях науковців відділу проблем соціально-гуманітарного розвитку регіонів ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього НАН України» [1, 2, 3]. Водночас можливості використання капіталізованого людського потенціалу в регіоні після повернення мігрантів набирає особливої ваги в умовах повоєнної відбудови України.

Рівень готовності, бажання та можливостей реемігрантів використовувати накопичений міграційний капітал на задоволення власних економічних інтересів в особистісному вимірі та потреби регіону та економіки на макрорівні сигналізує про стан соціально-економічної ефективності розвитку міграційних процесів.

Опитування молоді з міграційним досвідом щодо можливості використання капіталізованого людського потенціалу підтвердив гіпотезу про те, що міграцію молоді в умовах формування глобалізованого суспільства слід розглядати як інструмент та засіб досягнення ключових цілей соціально-економічного розвитку економіки та суспільства.

Для прикладу, майже половина респондентів, відповідаючи на запитання анкети щодо оцінювання рівня впливу досвіду трудової міграції на умови працевлаштування в Україні зазначали, що у більшій чи меншій мірі навички та знання, здобуті у процесі міграції, дозволили підвищити рівень дохідності та покращити якісні характеристики професійної діяльності. З іншого боку, 21% молоді вважають, що наявність еміграційного досвіду жодним чином не вплинула на рівень та умови їх працевлаштування в Україні. Майже третина учасників дослідження не визначились із відповіддю, зокрема й через відсутність особистого досвіду працевлаштування закордоном (3%).

Моральна та психологічна готовність мігрантів повертатись та працювати на благо Батьківщини формується в площині зростання довіри потенційних реемігрантів до політико-економічної системи регіону та держави, яка здатна забезпечити гідні умови праці, а також, у випадку настання страхового випадку (хвороби, інвалідності, старості), гарантувати високий рівень соціального захисту та пенсійного забезпечення.

Аналіз відповідей учасників дослідження на питання про їх наміри щодо декларування страхового стажу, отриманого закордоном в Україні наочно підтверджують тезу низького рівня довіри молоді до органів державної влади. Зокрема, майже 70% респондентів з тих чи інших причин не планують офіційно

заявляти про закордонний трудовий стаж через те, що або не бачать сенсу (36%), або не мають страхового стажу чи були працевлаштовані неофіційно (27%). На противагу лише третина молоді з міграційним досвідом декларують бажання офіційно подати інформацію про їх закордонний стаж працевлаштування.

На інтенсивність рееміграційних процесів та бажання молоді капіталізувати здобуті знання, навички та інші ресурси в Україні не менш суттєвий вплив чинить фактор рівня інтегрованості індивіда у соціум, як у зрізі приймаючого суспільства, так і у вимірі стійкості усталених соціальних взаємозв'язків із територіями-походження мігрантів.

Очевидно, що молодь як найбільш соціально-активний сегмент суспільства здатна більш швидко налагоджувати комунікативні канали та ділові контакти, які у результаті полегшують процес адаптації мігрантів до нових умов проживання та забезпечують їх повноцінне включення в соціум приймаючого суспільства. Високий рівень соціалізації мігрантів з Львівської області дозволив майже 97% респондентів налагодити нові професійні знайомства та соціальні контакти як з представниками інших націй (39%), так із спільнотою українців на нових територіях проживання (17%). Разом з тим інтенсивність нарощення соціального капіталу емігрантами Карпатського регіону закордоном, у великій мірі залежить від виду професійної діяльності та рівня зайнятості, лінгвістично-інтелектуальних та комунікативних здібностей, соціально-економічного статусу та особливостей характеру, однак високий рівень соціалізації мігрантів з Львівської області засвідчує факт інтелектуалізації зовнішнього еміграційного потоку з областей Карпатського регіону до країн ЄС.

Водночас, доцільно зазначити, що тривале проживання закордоном також підвищує ризики соціальної ізоляції мігрантів через погіршення якості функціонування комунікативних каналів із регіонами-походження мігрантів. Незважаючи на розвиток цифрових інтернет-технологій, які дозволяють у дистанційному режимі підтримувати соціальні та ділові контакти, майже чверть емігрантів з Львівської області зазначили, що у процесі інтеграції та адаптації до нових умов проживання їм вдалось налагодити велику кількість корисних знайомств закордоном, проте втратити соціальні зв'язки з колегами та друзями на Україні.

Зрештою здобуті соціальні зв'язки та знайомства мігрантів особистісного характеру у випадку рееміграції переселенців вірогідно можуть інтенсифікувати економічні взаємозв'язки та ділові контакти між територіями походження та призначення мігрантів у регіональному та макровимірах.

У процесі дослідження було висунуто та підтверджено гіпотезу, що рівень готовності молоді інвестувати міграційний капітал у розвиток соціально-економічної інфраструктури України ймовірно може видозмінюватись у залежності від мети та тривалості перебування мігранта за кордоном, а також його міграційної установки на те аби закріпитися у новому місці проживання або реемігрувати назад.

Таким чином, 36% молоді, які на момент опитування працювали закордоном і не мали намірів реемігрувати в Україну відповіли негативно на пропозицію інвестування міграційного капіталу на потреби розвитку України,

тоді як серед респондентів, які планують повертатись назад такий процент порівняно не значний та у 9 разів нижчий.

В цілому результати соціологічного дослідження підтвердили економічну природу зовнішньої еміграції молоді. Нарощення темпів міграційної мобільності молоді Карпатського регіону сприяє більш ефективному використанню людського потенціалу гірських територій, а також його нарощенню та капіталізації у вигляді нових знань, навичок та фінансових ресурсів. Відтак ефективне використання рееміграційного потенціалу молоді може стати одним із драйверів зростання національної економіки у пост воєнному періоді.

Список використаних джерел:

1. Sadova U., Stepura T., Baranyak I. Ukraine in the territorial migration systems: current structural-qualimetric aspects of the formation and development. *European Journal of Transformation Studies*. 2020. Vol.8, no. 1. Pp. 60-78.

2. Мульська О. П., Бараняк І. Є., Іванюк У. В., Колосінська М. І. Соціально-демографічні чинники та міграційні процеси населення Карпатського регіону. *Ефективна економіка*. 2019. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7418>

3. Mulska O., Baranyak I. Demographic and Socioeconomic Effects of Strengthening External Migration Activity of the Population in Ukraine. *Modern Economics*, 21(2020). Pp. 149-154.

УДК 338

*Бойко В. О., к.е.н., доцент,
Бойко Л. О., к.с.-г.н., доцент*

Херсонський державний аграрно-економічний університет

ГОТЕЛЬНИЙ РИНОК УКРАЇНИ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Через повномасштабні бойові дії на території України пропозиція на готельному ринку суттєво змінилась: значна кількість об'єктів не працює з міркувань безпеки, через відсутність попиту, з технічних причин або через пошкодження які отримані під час ворожих обстрілів. Взагалі ситуація у цьому сегменті ринку залежить від регіону розміщення об'єктів. Порівняно кращий стан справ – у західній частині країни, куди сотні тисяч людей виїжджали шукаючи прихисток, тому тамтешні готелі у лютому – квітні 2022 р. були заселені на 100%.

Згідно статистики Державного агентства розвитку туризму, за перше півріччя 2022 р. сума туристичного збору по цьому регіону склала 89,4 млн. грн. Це на 28,8% більше у порівнянні з отриманими коштами за відповідний період 2021 р. – протягом якого до бюджету надійшло 69,4 млн грн. З початком повномасштабного вторгнення у перші два місяці місцевими готельєрами фіксувався високий попит на кімнати для проживання. Це пов'язано у першу чергу з безпечним розташуванням готельних об'єктів у західних регіонах країни. У порівнянні з аналогічним періодом у 2021 р. найбільше зростання

туристичного збору було зафіксовано у областях: Львівській на 193%; Закарпатській – 144% та Івано-Франківській – 76,4%. На сьогодні моніторинг готельного ринку показує, що ситуація починає трохи стабілізуватися: у західних областях країни є зростання попиту, що в свою чергу стимулювало забудовників відновити будівництво об'єктів, яке було зупинено на початку війни та почати зведення нових. Швидкість відновлення діяльності галузі буде залежати від часу проведення бойових дій та рівня міграції українців за межі кордону. Нині 99% мешканців готелів, це громадяни України, і лише 1% – іноземні журналісти, військові, волонтери та представники гуманітарних міжнародних організацій [1].

Через велику кількість замінованих земель та об'єктів, а також необхідність у відновленні інфраструктури готельного бізнесу, у найближчі 5-10 років найпопулярнішими локаціями для відпочинку будуть регіони Карпатських гір, зокрема Буковель, та інші західні курортні та рекреаційні території. Без сумнівів бізнес повинен працювати у всіх сферах індустрії гостинності [2-4], при цьому сплачувати податки та забезпечувати країну необхідними ресурсами, які потрібні Україні для продовження бойових дій та переможного завершення війни.

Після закінчення війни та перемоги, Україна змінить свій туристичний статус та значимість, міста-герої будуть у полі зору як українців так і іноземних громадян. Все це змінить відношення міжнародних операторів до індустрії гостинності України, спонукавши їх до інвестування у будівництво об'єктів готельно-ресторанного та туристичного бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Український готельний бізнес працює на 2-3% – дослідження. URL: <https://ain.business/2022/10/18/ukrayinskyj-gotelnyj-biznes-praczuuye-na-2-3-doslidzhennya/>
2. Грановська В. Г., Бойко В. О. Функціонування екоготелів в Україні як чинник активізації підприємницької діяльності. Економіка АПК. 2020. № 3. С. 57-65.
3. Бойко В. О. Глемпінг – новий тренд індустрії гостинності. Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка, (8). 2021. С. 22-28. URL: <https://doi.org/10.32851/2708-0366/2021.8.3>
4. Бойко В. О., Драгота І. П. Глемпінг – ексклюзивний туристичний продукт сьогодення. The I International Science Conference on Multidisciplinary Research (January 19-21, 2021). Berlin, Germany, 2021. P. 208-210.

УДК 336

*Бродський А. Р.,
здобувач вищої освіти першого (бакалавр.) рівня
(Науковий керівник – к.е.н., доц. Кононенко Л. В.)
Херсонський державний аграрно-економічний університет*

ПРИЙНЯТТЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО РІШЕННЯ НА РИНКУ АКЦІЙ

В умовах глобальної трансформації економіки, яка характеризується орієнтацією на циркулярну, необхідністю забезпечення реалізації цілей сталого

розвитку [1], методика прийняття відповідального інвестиційного рішення набуває особливого значення.

Перехід світової економіки на модель сталого розвитку обумовлює необхідність при прийнятті рішення щодо інвестування у акції всебічного вивчення інформації щодо впливу діяльності суб'єктів господарювання на економіку, екологію та соціальну сферу. Якщо економічні показники знаходять своє відображення у фінансовій звітності, то показники екологічної та соціальної діяльності у ній не відображаються [2].

Відповідальні інвестиції – це такий тип вкладення грошових коштів, за якого інвестор керується не тільки фінансовими показниками емітента цінних паперів, а й нефінансовими, такими як вплив фірм на навколишнє середовище, рівнем соціальної відповідальності та корпоративного управління. Ці показники знаходять відображення у так званому ESG-рейтингу підприємств. Питання врахування цих факторів, а відповідно і пов'язаних з ними ризиків і можливостей, у контексті з реалізацією цілей сталого розвитку і прагненням зменшити негативний вплив на кліматичні зміни є світовою тенденцією. Так, відповідно до Резолюції Генеральної Асамблеї ООН у сфері сталого розвитку до 2030 року [3] та Паризької угодою з клімату, яка була прийнята у 2015 року, було створено ідеологічну та юридичну основу для нового глобального перерозподілу потоків капіталу на користь економік і ринків, які орієнтовані на забезпечення реалізації цілей сталого розвитку. Це обумовлює тенденцію щодо обмеження фінансових можливостей компаній, що ігнорують питання, що пов'язані із реалізацією відповідних цілей. Крім того, при інвестуванні у акції необхідно пам'ятати про існування різних зовнішніх ефектів.

Акціонер може впливати на діяльність компанії: брати участь у зборах акціонерів і за допомогою голосування визначати, як компанія розвиватиметься. Зазвичай чим більше акцій має певний акціонер, тим більше в нього можливостей для впливу на діяльність компанії.

Акції є невід'ємною частиною великого бізнесу. Володієш акціями володієш бізнесом. При інвестуванні є необхідним враховувати усі ризики, світові тренди, що допоможе отримати прибуток. Проте, будь-які розрахунки є прогнозними і завжди існують певні ризики.

Список використаних джерел:

1. Цілі сталого розвитку. URL: <https://mon.gov.ua/ua/nauka/innovacijna-diyalnist-ta-transfer-tehnologij/analitichni-materiali/cili-stalogo-rozvitku> (дата звернення 11.04.2023).
2. Кононенко Л. В., Сисоліна Н. П., Чумаченко О. С. Звітність підприємств в умовах сталого розвитку: сучасний стан, проблеми, перспективи, інформаційне забезпечення. Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки. 2021. Вип. 6. С. 179-186. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkntu_e_2021_6_19 (дата звернення 11.04.2023).
3. Резолюція 70/1 Генеральна Ассамблея ООН «Перетворення нашого світу: Порядок денний в області сталого розвитку на період до 2030 року» URL: [https://ips.ligazakon.net > document](https://ips.ligazakon.net/document) (дата звернення 11.04.2023).

*Васильців Т. Г., д.е.н., професор,
Карапінка М. І., здобувач PhD
Державна установа «Інститут регіональних досліджень
імені М. І. Долишнього НАН України*

УПРАВЛІННЯ МІГРАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ В РЕГІОНІ (НА ПРИКЛАДІ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Висока актуальність проблеми управління міграційними процесами полягає в тому, що останніми роками міграційні процеси як в Україні загалом, так і у Львівській області зокрема набули істотних обсягів та високої інтенсивності. Причинами цього стали наслідки повномасштабної війни, у т. ч. зниження рівня якості життя, проблеми зайнятості, бажання отримати освіту та реалізувати себе за кордоном і т. ін., а також й об'єктивні чинники глобалізації та зростання мобільності населення, розвитку транснаціональних корпорацій, цифровізації суспільства та спрощення процедур перетину кордонів [1, с. 4-8].

Міграційна активність населення Львівської області одна з найвищих в країні через геополітичне розташування регіону, а також зміну вектору трудової міграційної активності населення у напрямі Європейського Союзу. Спостерігаються взаємозв'язки та взаємовплив міграції і соціально-економічного розвитку Львівської області.

В умовах інтенсифікації міграційних процесів, активної участі у них населення зростає необхідність впровадження більш дієвих механізмів та інструментів міграційної політики як одного з пріоритетів регіональної політики задля використання позитивного потенціалу міграції, мінімізації її негативних наслідків, забезпечення прав і свобод мігрантів.

Обсяги зовнішньої, зокрема трудової, міграції населення у Львівській області істотні та мають тенденцію до зростання. Найбільше місцеве населення регіону у 2016-2021 рр. виїжджало до Угорщини, Польщі та Чехії, а також країн західної Європи – Німеччини, Італії та Іспанії. Результати структурного аналізу підтвердили тісні міграційні зв'язки області з сусідніми державами [2].

Картографічний метод аналізу даних дозволив виокремити на прикладі Львівської області основні центри притягання мігрантів з-за кордону та їх виштовхування. Міграція, змінюючи поселенську структуру населення, впливає на статевовіковий розподіл місцевих мешканців. Результати аналізу офіційних даних про загальну (внутрішню і зовнішню) міграцію у Львівській області за статтю засвідчили переважання жінок серед іммігрантів та емігрантів. Кількість чоловіків, що прибули в область, в 1,3 разів менша за чисельність жінок, серед емігрантів – пропорція аналогічна [3, с. 15-21].

Фактична чисельність мігрантів з Львівської області значно перевищує дані офіційної статистики. Згідно інформації окремих європейських країн щороку на їх території українці отримують право на працю та/чи постійне проживання у десятки разів більшій кількості, ніж це показує вітчизняна статистика.

Ключовими країнами-реципієнтами робочої сили з регіону є Польща, Італія, Чехія та Росія. Роль європейських країн зростає з кожним роком, особливо Польщі, котра активно залучає на внутрішній ринок праці українських заробітчани. Перевага надається зайнятості на будівництві та сезонним роботам у сільському господарстві.

Трансформації на ринку праці у Львівській області, пов'язані з його тінізацією, розбалансуванням кон'юнктури, прекарізацією зайнятості, девальвацією людської праці та відставанням від світових стандартів організації праці.

Для Львівської області вплив стану ринку праці та зайнятості на рівень міграційної активності населення підтверджується емпірично. Так, виявлено чіткий статистично значимий зв'язок між зростанням зайнятості у неформальному секторі економіки, рівня безробіття, середньомісячної номінальної заробітної плати та рівнем прийняття на роботу і нарощуванням обсягів зовнішньої трудової міграції. При цьому, зниження рівня вимушеної неповної зайнятості позитивно позначається на стримуванні міграції населення області.

Нормативно-правове забезпечення формування та реалізації міграційної політики в Україні реалізується з дотриманням положень наступних нормативно-правових актів [4, с. 345-350].

Регіональна міграційна політика реалізується у Львівській області через Головне управління ДМС України у Львівській області. Разом із тим, оскільки питання міграції як залежать від, так і визначають параметрами соціально-економічного розвитку області, головним суб'єктом планування та реалізації міграційної політики є регіональні та місцеві органи законодавчої і виконавчої влади, зокрема Львівська обласна державна адміністрація.

Критично високі обсяги міграції у Львівській області є свідченням недостатньо ефективної міграційної політики в регіоні. Зокрема, її головними недоліками залишаються: не сформованість єдиної цілісної системи інституційного забезпечення планування міграційної політики, зокрема йдеться про її недостатнє поширення на регіональний рівень, неврахування особливостей міграційних процесів та пов'язаних з ними проблем в окремих регіонах та у специфічних соціально-демографічних групах; відсутність програмування міграційної політики на регіональному та місцевому рівні; на регіональному рівні не утворено повноцінної ефективної організаційної системи регулювання міграційних процесів; на регіональному рівні не сформовано систему якісного комплексного моніторингу та інформаційно-аналітичного забезпечення обліку і аналізу обсягів, рівня та структурно-динамічних характеристик міграції; на сьогодні в належній мірі не налагоджено роботу з реалізації спільних міждержавних, освітніх, науково-дослідних та бізнес-проектів, у т.ч. орієнтованих на зміцнення конкурентоспроможності регіональної системи освіти і науки, розвиток нових, зокрема «мобільних», видів освіти та економічної діяльності; відсутність достатніх стимулів для економічної активності працездатного населення; не повною мірою ведеться діяльність щодо формування та розвитку елементів інституційної інфраструктури міграційної сфери: функціонування ринку міграційних послуг, використання фінансових ресурсів мігрантів, транскордонної співпраці зі врегулювання міграційних процесів.

З використанням комплексного підходу і врахуванням тенденції впливу pull-push факторів та особливості міграційної політики країни прибуття мігрантів – Польщі побудовано багатофакторну регресійну модель, яка дає можливість оцінити різні сценарії (еталонний, оптимістичний, тенденційний, песимістичний) обсягів зовнішньої міграції на середньострокову (до 2025 р.) та довгострокову (до 2030 р.) перспективи.

Встановлено, що пріоритетні напрями управління міграційними процесами на території Львівської області стосуються: регулювання міграційних потоків, відновлення демографічного потенціалу територій, врахування регіональної специфіки. При цьому метою усунення визначених проблемних аспектів, мінімізації ризиків та загроз міграційних процесів у Львівській області, а також підвищення ефективності регіональної міграційної політики необхідно реалізувати наступні інструменти: розвиток системи програмування регіональної міграційної політики; покращення організаційної системи регулювання міграційних процесів; запровадження моніторингу та інформаційно-аналітичного забезпечення управління процесами міграції; активізація діяльності щодо підготовки і реалізації спільних міждержавних, освітніх, науково-дослідних та бізнес-проектів.

Список використаних джерел:

1. Міграційна активність студентської та учнівської молоді Карпатського регіону України (результати соціологічного дослідження) : науково-аналітичне видання / за ред. д.е.н., проф. Васильціва Т. Г., д.е.н. Риндзак О. Т. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України». Львів. 2020. 60 с.
2. Vasylytsiv T., Mulska O., Levytska O., Kalyta O., Kohut M., Biletska I. External migration and endogenous development nexus: challenges for the sustainable macroeconomic policy. *Studies of Applied Economics*. 2021. № 39 (8). URL : <https://ojs.ual.es/ojs/index.php/eea/article/view/4770>.
3. Васильців Т. Г., Бойко В. В. Світовий досвід розвитку сільських територій в контексті державної політики забезпечення економічної безпеки. *Науковий вісник Полісся*. 2016. Вип. 3 (7). С. 15-21.
4. Блонська В. І., Лупак Р. Л. Конкурентоспроможність підприємства – основний чинник розвитку конкурентоспроможної економіки. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2006. Вип. 16 (1). С. 345-350.

УДК 33

*Васильців Т. Г., д.е.н., професор,
Мульська О. П., д.е.н., старший дослідник
ДУ «Інститут регіональних досліджень
імені М. І. Долишнього НАН України»*

ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ТА ЕКОНОМІЧНА РИЗИЛЬЄНТНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Економічний потенціал та економічна ризильєнтність підприємства як системні та комплексні категорії слугують предметом наукових пошукувань і

дискурсів практично від моменту зародження і розвитку управлінських систем мікрорівня. І економічний потенціал, і економічна безпека – результуючі характеристики, що вміщують в себе цілу низку (якщо не увесь спектр) параметрів якості і ефективності функціонування та розвитку суб'єкта бізнесу. Не можливо досягти належного успіху як в одній, так і в іншій сфері маючи прорахунки в окремих складових, які в сукупності визначають і потенціал, і безпеку. У цьому тотожність вказаних економічних категорій, яка також підсилюється потребою в їх декомпонуванні, застосуванні інтегральних підходів до оцінювання з широким переліком кількісних і якісних індикаторів, у вивченні експертної думки, визначним впливом на реалізацію місії і стратегічних завдань функціонування та розвитку бізнес-структури.

Соціально-економічна нестабільність, а також шоки глобальної фінансової кризи 2008-2009 рр., COVID-19 2020-2021 рр., повномасштабної війни 2022 р. об'єктивно загострили проблематику економічної безпеки суб'єктів господарювання в Україні. Відтак, теоретико-методичні засади, а також загальні методичні аспекти управління економічною резильєнтністю та потенціалом суб'єктів бізнесу узагальнено в дослідженнях таких науковців, як Т. Васильців, О. Ярошко [1; 6], К. Васьківська, Л. Лозінська, Ю. Галімух [2], І. Колодяжна, К. Букріна [3], Р. Лупак і А. Дідич [4], Н. Міценко [5].

На науковому фронті дефініція «економічний потенціал» не є новою, трактується з різних підходів. Так, К. Васьківська, Л. Лозінська підкреслюють, що підприємство здатне формувати та розвивати економічний потенціал лише як ендогенну категорію у відповідних соціально-економічних умовах; економічний потенціал підприємства повинен бути спрямований на зміцнення конкурентних позицій, які залежать від інноваційних технологій, організації маркетингу, диверсифікації виробництва, асортименту продукції [1]. Натомість Р. Лупак зазначає, що економічний потенціал підприємства вимірюється мірою здатності установи й організації забезпечити отримання стабільного прибутку задля задоволення потреб споживачів в умовах внутрішніх і зовнішніх обмежень з урахуванням можливостей розвитку підприємства [4].

В умовах економічної нестабільності, мінливості ринкової кон'юнктури, цін на фактори виробництва, товари та послуги, трансформації конкурентного ландшафту, підприємства змушені здійснювати вибір із двох альтернатив: розвиток економічного потенціалу або забезпечення економічної стійкості/гарантування економічної безпеки. Потенціал підприємства як економічна категорія – це наявні можливості, ресурси (фінансові, інвестиційні, інтелектуально-кадрові, інноваційні), інші засоби, що можуть бути використані для досягнення економічних цілей або отримання фінансового прибутку.

В умовах динамічного економічного розвитку економічний потенціал не може залишатися сталою величиною, а повинен бути спрямований на зміцнення конкурентних ринкових позицій. Водночас, розвиток економічного потенціалу корелює із інноваційно-креативними детермінантами (знання, вміння, економічна мобільність, інноваційні технології), а також організацією маркетингової системи, диверсифікацією виробництва, розширенням асортименту продукції або послуг тощо.

Складові економічного потенціалу підприємств в умовах структурних трансформацій національної економіки та мінливих умов зовнішнього середовища формують гнучку систему, елементи та зв'язки якої змінюються і піддаються впливу ендогенним і екзогенним детермінантам. Найбільш поширеними структурними компонентами економічного потенціалу підприємств є: виробничий, кадровий, інноваційний, організаційно-управлінський, фінансово-інвестиційний. Виробничий потенціал підприємств можна умовно поділити на потенціал землі та природно-кліматичні умови, потенціал основних фондів як техніко-технологічний базис виробничої потужності підприємства, потенціал оборотних фондів, потенціал нематеріальних активів і потенціал технологічного персоналу.

Варто відзначити, що серед компонент економічного потенціалу підприємства виділяють і суб'єктивні складові (науково-технічний потенціал, управлінський потенціал, потенціал організаційної структури управління, маркетинговий потенціал), розвиток яких порушує стійкість економічної системи, часто детермінуються як дестимулятори економічної безпеки.

Економічний потенціал підприємства також не статичний, він перебуває у постійному процесі як нарощення, так і використання, набуття нових якостей і властивостей. До прикладу, його інтелектуально-кадрова компонента це далеко не кількість штатних і залучених працівників. Це також і якісні характеристики персоналу, більше того – міра сформованості і ефективності використання людського та інтелектуального капіталу підприємства. Відповідно, вже навіть на цьому прикладі бачимо ознаку тяглості економічного процесу, яка притаманна і безпеці і потенціалу.

При тому, логічно, що відмінним є ключовий аспект сутнісно-змістового розуміння цих понять. Так, коли йдеться про економічний потенціал, то це «ефективність використання» сукупних можливостей, ресурсів та резервів підприємства, тоді як безпека – це «стан», за якого задовольняється низка умов, що, власне, й дає підстави для висновку: суб'єкт господарювання перебуває у стані безпеки чи небезпеки (того, чи іншого її рівня (міри), причому як у бік наростання небезпеки, так і у бік посилення безпеки). Такими умовами здебільшого слугують: доступність ресурсів і ринків; захищеність від ризиків і загроз; прийнятна фінансово-економічна ефективність; наявність передумов для розвитку; реалізація економічних інтересів стейкхолдерів та ін.

Значний практичний інтерес викликають також питання компаративного аналізування внутрішніх структурних складових, а також методики аналізування економічної безпеки відносно економічного потенціалу підприємства. Так, логіка декомпонування тут доволі схожа (виділення ресурсних компонент – фінансової, інтелектуально-кадрової, техніко-технологічної, маркетингової, виробничої та ін.), однак, це так лише з позиції врахування стану безпеки чи ефективності використання потенціалу. А коли мова заходить про питання якості політики управління, то тут враховуються дещо інші аспекти. Якщо в потенціалі – це організаційно-управлінська складова, то в безпеці головно виділяють окремий блок складових з індикаторами – характеристиками якості системи екосистейту бізнесу. Це інформаційна, силова, інтерфейсна, інституційно-правова, аналітико-розвідувальна тощо.

Таким чином, розуміння спільних ознак, а також бачення чітких відмінностей і специфіки змістових характеристик і особливостей управління економічним потенціалом та економічною безпекою підприємства дозволяє покращити методичне забезпечення менеджменту відповідних процесів, включно зі стандартизацією якості бізнес-процесів у цій сфері, а також уніфікацією процедур заради інтеграції організаційних систем управління безпекою і потенціалом.

Список використаних джерел:

1. Васильців Т. Г., Ярошко О. Р. Фінансова безпека підприємства: місце в системі економічної безпеки та пріоритети посилення на посткризовому етапі розвитку економіки. Науковий вісник НЛТУ України. 2018. Вип. 21.2. С. 132-136.
2. Васьківська К. В., Лозінська Л. Д., Галімуков Ю. О. Економічний потенціал підприємства в умовах змін: суть та характерні особливості. Ефективна економіка. 2020. № 5. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.5.7
3. Колодяжна І. В., Букріна К. А. Економічна безпека в системі сталого функціонування підприємства. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2019. Вип. 23. Ч. 1. С. 135-140.
4. Лупак Р. Л., Дідич А. М. Економічні основи забезпечення конкурентоспроможності підприємства в умовах ринкових відносин. Науковий вісник НЛТУ України. 2017. Вип. 20.6. С. 248-252.
5. Міценко Н. Г., Мульська О. П., Зайченко В. В., Лозовий Т. І. Стратегічні пріоритети державної політики реалізації потенціалу інноваційного розвитку підприємств в Україні. Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки. 2022. Вип. 69. С. 21-29. <https://doi.org/10.36477/2522-1205-2022-69-03>
6. Мульська О. П., Васильців Т. Г., Бойко В. В. Стратегічні орієнтири зміцнення економічної безпеки держави засобами регулювання міграційних процесів. Регіональна економіка. 2022. № 4. С. 28-36.

УДК 338.242

*Виговський О. В., здобувач PhD,
Виговський П. В., здобувач PhD
Державна установа «Інститут регіональних досліджень
імені М. І. Долішнього НАН України»*

НАПРЯМИ ПОКРАЩЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ЧИННИК ЗРОСТАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА РЕГІОНУ

Питання зростання економічної мобільності малого і середнього підприємництва в регіонах України актуалізувалися під час війни, умови якої висунули нові завдання перед суб'єктами бізнесу, головно пов'язані зі здатністю до релокації та адаптації на нових місцях перебування, швидкої диверсифікації діяльності, перепрофілювання, спеціалізації на нових товарних позиціях, а також

застосування нетрадиційних підходів до ведення діяльності та залучення персоналу. Іншими словами – сучасні умови вимагають посилення економічної мобільності суб'єктів господарювання [1, с. 79-94].

З іншого боку, прямим чинником економічної мобільності завжди слугувала висока інноваційна активність суб'єктів господарювання, адже це безпосередня умова конкурентоспроможності, а, відтак, і здатності швидко диверсифікувати бізнес, налагодивши виробництво і збут якісної та затребуваної на ринку продукції.

Обґрунтування пріоритетів покращення інституційного середовища активізації інноваційної діяльності та зростання економічної мобільності суб'єктів підприємництва має опиратися організаційно-економічні, інфраструктурні та інституційні критерії ефективності. У відповідності до цього, з використанням методу стратегічного аналізу за товарним, маркетинговим, торгово-технологічним, управлінським, ринковим, соціально-економічним напрямками визначаються такі стратегічні пріоритети: створення та виведення на ринок продуктових інновацій; збільшення частки продажу інноваційних товарів; диференціація форм і методів комплексного стимулювання продажу інноваційних товарів; посилення інформаційно-аналітичного забезпечення інвестиційно-інноваційної діяльності [2, с. 162-169]; комерціалізація та підтримка ринкових інновацій; інвестування капіталу в нові підходи до товароруху, логістики та складування товарів; впровадження сучасних технічних засобів управління торгово-технологічними інноваціями; приведення організаційно-управлінської структури у відповідність з цілями і завданнями інвестиційно-інноваційної діяльності; формування і ефективне використання внутрішніх фондів інвестиційно-інноваційного розвитку; вертикальна інтеграція підприємства у сферу виробництва та придбання товарів, інвестицій та інновацій; посилення співробітництва з суб'єктами зовнішнього інвестиційно-інноваційного середовища; стимулювання інтелектуальної творчої діяльності персоналу; підвищення рівня інтелектуально-кадрового забезпечення інвестиційно-інноваційної діяльності; підвищення рівня інвестиційної привабливості підприємства, його інноваційного потенціалу.

При цьому важливо розуміти, які інструменти державної політики слід впроваджувати. Так, для організаційно-інституційного механізму це удосконалення внутрішнього статутно-правового регламентуючого забезпечення інвестиційно-інноваційної діяльності, стратегічне і тактичне планування інноваційної діяльності та підвищення її ефективності, посилення контролю та відповідальності персоналу за ефективність використання інвестиційних ресурсів на інноваційні цілі, створення інформаційно-аналітичного центру активізації інвестиційно-інноваційної діяльності, організація «портфельного підходу» до бюджетування інновацій, ініціювання створення та участь в регіональних і місцевих інноваційних кластерах; економічного механізму – інвестування коштів в розширення і модернізацію торгово-технологічного процесу, підвищення інноваційної активності інструментами фінансового інжинірингу, диверсифікація джерел постачання та розширення асортименту інноваційних товарів, реалізація інноваційних підходів

до осучаснення комплексу маркетингу, впровадження альтернативних форм фінансування реалізації інноваційних проектів, активізація використання та оновлення необоротних активів відповідно до інноваційних цілей [3, с. 15-21]; товарного механізму – запровадження систем управління інтернет-мережевими відносинами з клієнтами та контактними аудиторіями, запровадження практики розповсюдження інформаційно-комерційних боксів з продажу продукції, запровадження нових підходів до політики збуту товарів за результатами сегментування ринку, впровадження брендинг-технологій у просуванні інноваційних продуктів та торговельних технологій, проведення мерджер-операцій задля збільшення обсягів продажу інноваційних товарів; соціально-психологічного – матеріально-грошове забезпечення персоналу за інноваційні розробки та інвестиційні пропозиції, забезпечення нематеріальної мотивації персоналу за підвищення ефективності інноваційної діяльності, реалізація соціально-економічних програм розвитку інтелектуальної творчої та інноваційної діяльності персоналу, забезпечення комерціалізації та правової захищеності результатів інтелектуальної власності, узгодження принципів торгового менеджменту з інтелектуалізацією підприємства [4, с. 345-350].

Для нарощування потенціалу збільшення обсягів інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності суб'єктів підприємництва необхідно залучати інвестиції з таких джерел, а саме – внутрішніх (прибуток, амортизаційні відрахування, страхові відшкодування, іммобілізовані оборотні активи, внутрішні фінансові зобов'язання) та зовнішніх (банківські та бюджетні кредити, недержавні інвестиційні інституції, пайові, безоплатні та благодійні внески, гранти).

Перспективним засобом підвищення ефективності діяльності в сфері удосконалення інституційного середовища активізації інноваційної діяльності та зростання економічної мобільності суб'єктів підприємництва доцільно ініціювати створення виробничо-торговельних регіональних інноваційних кластерів. Це дозволить досягти вищих фінансово-економічних результатів, посилити коопераційні форми співробітництва, забезпечити вертикально-горизонтальну інтеграцію, диверсифікувати форми і формати торгівлі та створити, впровадити і комерціалізувати усі види інновацій. Процедура формування виробничо-торговельних регіональних інноваційних кластерів передбачає проходження таких етапів, як ініціювання, мотивування, залучення інвестицій, інтегрування, інформатизація та інноваційна активність. А по мірі диференціації напрямів інноваційної діяльності та форматів торгівлі підвищуються як якість формування джерел інвестиційного забезпечення, так і ефективність їх використання.

Створення локальних інтегрованих структур (кластерів) сприяє кращій реалізації цілей інноваційної діяльності та відшукувати і налагоджувати взаємозв'язки між учасниками спільної, у т. ч. інноваційної діяльності. Підвищення ефективності інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності потребує пошуку та впровадження нових організаційних форм залучення інвестицій, зокрема створення стратегічних альянсів, спільна діяльність у складі фінансово-промислових груп, залучення кредитних ресурсів комерційних банків та інших фінансових інвесторів. Це дає синергетичний ефект, адже по мірі

диференціації напрямів розвитку та створення нових форматів торгівлі підвищуються результати господарювання та розширюються джерела інвестиційного забезпечення, ефективність його використання.

Список використаних джерел:

1. Лупак Р. Л. Напрями реалізації потенціалу сектора інформаційно-комунікаційних технологій у контексті забезпечення якісних характеристик функціонування внутрішнього ринку та розвитку інформаційного суспільства в Україні. Галицький економічний вісник. 2019. № 5 (60). С. 79-94.

2. Васильців Т. Г., Лупак Р. Л., Рудковський О. В. Роль сектору інформаційно-комунікаційних технологій у формуванні та реалізації потенціалу smart-спеціалізації на регіональному рівні. Держава та регіони. 2019. № 5 (110). С. 162-169.

3. Васильців Т. Г., Бойко В. В. Світовий досвід розвитку сільських територій в контексті державної політики забезпечення економічної безпеки. Науковий вісник Полісся. 2016. Вип. 3 (7). С. 15-21.

4. Блонська В. І., Лупак Р. Л. Конкурентоспроможність підприємства – основний чинник розвитку конкурентоспроможної економіки. Науковий вісник НЛТУ України. 2006. Вип. 16 (1). С. 345-350.

УДК 331

Гуменюк А. В., здобувач PhD,

Голбанос С. С., здобувач PhD,

Куликов Г. О., здобувач PhD

(Науковий керівник – д.е.н., проф. Семикіна М. В.)

Центральноукраїнський національний технічний університет

СПЕЦИФІКА РОЗВИТКУ СФЕРИ ПРАЦІ В УМОВАХ ВІЙНИ

На етапі широкомасштабної війни, розв'язаної РФ проти України, розвиток сфери праці набув негативних тенденцій: втрачено понад 5 млн робочих місць, майже у 2 рази скоротилися доходи більшості працюючих, можливості прикладання праці та реалізації трудового потенціалу багатократно зменшилися внаслідок руйнації багатьох підприємств, житла, навчальних закладів, соціальної інфраструктури, масштабного тимчасового переселення багатьох працівників з дітьми в межах країни та за кордон. Експерти фіксують значні людські втрати, скорочення робочих місць, припинення діяльності багатьох підприємств, збільшення безробіття. Відбувається кількісне зменшення та погіршення якості людського потенціалу, що звужує можливості продуктивного використання людської праці на рівні окремих територій і країни загалом. Усі ці проблеми розвитку сфери праці потребують дослідження з метою пошуку дієвих важелів державного регулювання для відновлення та збереження ресурсів праці.

Аналіз наукової думки засвідчує, що сфера праці була предметом дослідження мислителів далекого минулого і вчених сучасності. Найбільш відомі праці Аристотеля, Г. Беккера, Т. Шульца, В. Близнюк, Е. Лібанової,

А. Колота, О. Грішної, І. Петрової, У. Садової, М. Семикіної, Л. Шаульської та ін. З огляду сучасних публікацій можна зробити висновок, що дослідження стану розвитку сфери праці не втрачають своєї актуальності [1; 2].

Узагальнення наукової думки дозволяє багатоаспектно визначати сутність праці: це свідомо цілеспрямована створююча діяльність; докладання людиною розумових та фізичних зусиль для одержання корисного результату у задоволенні своїх матеріальних та духовних потреб; процес перетворення ресурсів природи в цінності та блага, що здійснюється і керується людиною під дією як зовнішніх стимулів (економічних та адміністративних), так і внутрішніх спонукань; вияв людської особистості. Водночас, нині не вистачає досліджень, присвячених особливостям та проблемним аспектам праці населення під час війни.

В умовах війни гострою проблемою в Україні залишається неефективне використання найціннішого ресурсу – людської праці. Ця проблема набула загострення ще до 2022 року під впливом низкою чинників, серед яких експерти виокремлюють: низьку конкурентоспроможність робочої сили; обмежені обсяги та низьку інноваційність створення нових робочих місць; низьку частку зайнятих в інноваційних сферах економіки; масову нелегальну зайнятість населення; неефективну систему оплати праці, слабкість та застарілість мотиваційних механізмів; низьку самозайнятість населення; невідповідність потреб ринку праці та підготовки фахівців і робітничих кадрів вітчизняною системою освіти (особливо це стосувалось якості підготовки); неефективну систему соціальної підтримки вразливих категорій працездатного населення; надмірні міжрегіональні диспропорції за показниками розвитку ринку праці; невідповідність демографічних показників і показників зайнятості за регіонами, що підтверджує проблеми вимушеного безробіття й високої зовнішньої міграції населення [1, с. 72; 3]. У свою чергу, нестача коштів, слабкий інноваційний розвиток економіки в умовах військових ризиків і втрат теж негативно позначився на можливостях модернізації і створення нових робочих місць.

В умовах війни, розв'язаної РФ проти України, розвиток сфери праці набув негативних тенденцій внаслідок руйнації багатьох підприємств, житла, навчальних закладів, соціальної інфраструктури, масштабного тимчасового переселення багатьох працівників з дітьми в межах країни та за кордон. Війна нанесла величезних збитків українській економіці та залишила мільйони людей без роботи. Кількість робочих місць скоротилася, а кількість безробітних – безпрецедентно зросла. Це вимагає з боку держави гнучкого та оперативного регулювання з метою відновлення та збереження ресурсів праці.

Здійснений аналіз наукових джерел та інтернетресурсів показав, що під час російсько-української війни 2022 року відбулися суттєві зміни у регулюванні сфери праці в Україні, зокрема йдеться про таке:

- зміни у трудовому законодавстві у воєнний час щодо порядку оплати праці, відпусток, перевірок інспекторів праці та ін.;
- розроблення та впровадження порядку допомоги по безробіттю внутрішньо переміщеним особам, зареєстрованим у центрах зайнятості;
- збереження бізнесу завдяки реалізації урядової програми релокації з територій активних бойових дій;

- компенсація витрат бізнесу за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб;
- підтримка бізнесу через зниження податків на першому етапі з подальшим поступовим балансуванням податкових зобов'язань;
- організація консультаційної підтримки роботодавців, внутрішньо переміщених осіб щодо особливостей організації соціально-трудових відносин у воєнний час (через систему «інтерактивний інспектор» Державної служби України з питань праці [2]).

Виконаний нами аналіз інформації кадрових порталів дозволяє стверджувати, що пошук роботи в умовах війни є надзвичайно гострим не тільки в регіонах з масштабними руйнуваннями, а й на заході України, де сконцентровано багато переміщених осіб. Свої специфічні проблеми щодо пошуку роботи виникають і за кордоном, оскільки там існують мовні бар'єри для багатьох українців, вимушених переселенців, виникають питання складності підтвердження дипломів тощо. Багатьом переселенцям, які втратили роботу, слід перенавчатися, отримувати затребувану професію. Можна очікувати, що на ринку праці після війни буде великий попит на професії будівельників, фахівців і робітників сільського господарства, харчової промисловості, легкої промисловості; професійних військовослужбовців, фахівців сфери здоров'я, фахівців іт-технологій, логістики. Це вимагатиме, у свою чергу, реформування освітньої галузі, реорганізації системи професійного навчання на виробництві відповідно до актуальних потреб відновлення економіки України.

Отже, реалії і перспективи розвитку української держави, відновлення її економіки після війни вирішальною мірою залежать від ефективності використання головного найціннішого ресурсу – праці. Сфера праці є умовою життєдіяльності населення, джерелом зростання економіки, ВВП та особистих доходів громадян. Поглиблені дослідження розвитку сфери праці та пошуку шляхів відновлення робочих місць, вдосконалення стимулювання праці по завершенні війни відносяться до найперспективніших завдань економічної науки. Віднайдення ефективних мотиваційних механізмів у сфері праці має дати вагомий імпульс розвитку сфери праці та відновленню економіки України.

Список використаних джерел:

1. Чорна Н., Чорний Р. Ринок праці України: сучасні виклики. Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2020. № 1. С. 64-73. DOI: <https://doi.org/10.29038/2411-4014-2020-01-64-73>.
2. Трудові відносини у воєнний час - питання/відповіді : Державна служба України з питань праці. URL: <https://pratsia.in.ua/faq.php>.
3. Мотиваційні механізми розвитку економіки на етапі євроінтеграції: колективна монографія / М. В. Семікіна, С. Д. Лучик, Л. Д. Запирченко та ін. Кропивницький: цнту, 2022. 281 с.

*Давидейко І. Р.,
здобувач вищої освіти першого (бакалавр.) рівня
(Науковий керівник – к.т.н., доц. Савеленко Г. В.)
Центральноукраїнський національний технічний університет*

ЕЛЕКТРОННИЙ БІЗНЕС ТА МАРКЕТИНГОВІ СТРАТЕГІЇ: НАЙКРАЩІ ПРАКТИКИ

У сучасному світі електронний бізнес стає необхідним інструментом для успішного функціонування компаній у будь-якій галузі. Ця форма підприємництва відкриває безліч можливостей для залучення нових клієнтів, розширення ринків збуту та підвищення прибутковості. Однак, успішність електронного бізнесу не обмежується лише наявністю онлайн-присутності. Для досягнення поставлених цілей і максимізації результативності, підприємства повинні розробляти та застосовувати ефективні маркетингові стратегії.

У цьому контексті, дослідження найкращих практик електронного бізнесу та маркетингових стратегій стає надзвичайно актуальним завданням. Відкриття нових можливостей та конкуренція на онлайн-ринку вимагають від підприємств постійного оновлення та удосконалення своїх підходів. На основі аналізу успішних кейсів та практичних прикладів, можна виявити ключові фактори, які забезпечують ефективність електронного бізнесу та маркетингових стратегій, а також визначити шляхи їх реалізації.

Найпоширеніші маркетингові стратегії в електронному бізнесі включають [1, 2, 3]:

1. Цільове спрямування (Targeting): Стратегія спрямована на визначення конкретної цільової аудиторії і розробку маркетингових зусиль, які відповідають їх потребам і вимогам. Це дозволяє ефективно спрямовувати рекламні кампанії, залучати правильних клієнтів та підвищувати конверсію.

2. Вмістовий маркетинг (Content Marketing): Стратегія базується на створенні та поширенні цінного, цікавого та корисного вмісту для привертання та утримання аудиторії. Це можуть бути блоги, статті, відео, інфографіка тощо. Вміст спрямований на надання інформації, вирішення проблем та встановлення авторитету бренду.

3. Соціальний медіа-маркетинг (Social Media Marketing): Стратегія використовує соціальні медіа платформи для побудови бренду, залучення та збереження клієнтів. Вона включає публікацію цікавого вмісту, взаємодію зі спільнотою, рекламні кампанії, просування продуктів та послуг через соціальні мережі.

4. Пошуковий маркетинг (Search Engine Marketing): Стратегія, що використовує пошукові системи для залучення трафіку на веб-сайт. Вона включає пошукову оптимізацію (SEO), яка покращує видимість в органічних пошукових результатах, а також контекстну рекламу (PPC), яка використовує платні оголошення на пошукових платформах.

5. Email-маркетинг: Стратегія використання електронної пошти для взаємодії з клієнтами та потенційними клієнтами. Вона включає відправку інформаційних бюлетенів, промоакцій, персоналізованих пропозицій та сповіщень, що сприяють збільшенню продажів та залученню клієнтів.

6. Впливовий маркетинг (Influencer Marketing): Стратегія полягає у співпраці з впливовими особистостями або блогерами, які мають велику аудиторію та авторитет у певній ніші. Це дозволяє популяризувати продукти або послуги серед їхніх шанувальників та отримати довіру споживачів.

Наведені стратегії можуть використовуватись окремо або комбінуватись для досягнення максимального ефекту в електронному бізнесі. Використання наведених маркетингових стратегій в електронному бізнесі може мати наступний вплив:

1. Збільшення обсягу продажів: Маркетингові стратегії допомагають залучати більше клієнтів, підвищувати увагу до продуктів або послуг, покращувати конверсію та збільшувати обсяг продажів.

2. Підвищення брендової свідомості: Ефективні маркетингові стратегії допомагають побудувати сильний бренд, підвищити впізнаваність компанії і створити позитивне сприйняття серед цільової аудиторії.

3. Залучення цільової аудиторії: Маркетингові стратегії дозволяють спрямовувати зусилля на конкретну цільову аудиторію, залучати правильних клієнтів та встановлювати з ними взаємодію.

4. Покращення взаємодії з клієнтами: Використання маркетингових стратегій дозволяє підтримувати активну комунікацію з клієнтами, забезпечувати персоналізований підхід та створювати довгострокові взаємовідносини.

У подальшій цифровізації суспільства та бізнесу можна очікувати наступні зміни в маркетингових стратегіях:

1. Зростання значення персоналізації: За допомогою аналітики та збору даних про клієнтів, маркетологи будуть ставити більший акцент на персоналізовані пропозиції та комунікацію з метою залучення та утримання клієнтів.

2. Розширення використання штучного інтелекту (AI): Штучний інтелект буде використовуватись для автоматизації маркетингових процесів, прогнозування поведінки клієнтів, розробки персоналізованих рекомендацій та покращення взаємодії з клієнтами.

3. Збільшення значення відеоконтенту: Відеоматеріали стають все популярнішими в онлайн середовищі, тому маркетологи будуть активно використовувати відео контент для просування продуктів та послуг.

4. Розвиток мобільного маркетингу: Зростання використання мобільних пристроїв вимагатиме адаптації маркетингових стратегій до цього формату, зокрема, розробки мобільних додатків, оптимізації веб-сайтів для мобільних пристроїв та використання контекстного маркетингу.

5. Розширення використання соціальних медіа: Соціальні мережі будуть продовжувати відігравати важливу роль у маркетингу, але можна очікувати змін в алгоритмах, спрямованих на підвищення якості контенту та підтримку бізнес-функцій.

Цифрова трансформація та зміни в електронному бізнесі будуть вимагати більшої інноваційності, швидкості реагування на зміни ринку та використання новітніх технологій для досягнення конкурентної переваги.

Список використаних джерел:

1. Шпилик С. В. Інтернет як ефективний маркетинговий інструмент сучасного підприємства / Світлана Василівна Шпилик // Галицький економічний вісник, – Т. : ТНТУ, 2015 – Том 49. – № 2. – С. 212-223. – (Маркетингові технології підприємств в сучасному науково-технічному середовищі).

2. 7 видів маркетингових стратегій. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://surl.li/hgivr/>. (дата звернення: 12.04.2023)

3. 20 маркетингових каналів для залучення клієнтів. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://laba.ua/blog/3100-20-marketingovyh-kanalov-dlya-privlecheniya-klientov>. (дата звернення: 10.04.2023)

УДК 658.15

*Давидов Є. О., здобувач PhD, асистент
(Науковий керівник – д.е.н., проф. Оболенцева Л. В.)
Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова*

ПИТАННЯ ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СФЕРИ

Незважаючи на вихід із практики застосування моделі планової економіки, стратегічний розвиток підприємства, зокрема у сфері готельно-ресторанного бізнесу, можливий якраз за рахунок формування і використання його потенціалу. В свою чергу, формування стратегічного потенціалу здійснюється шляхом виявлення та/або накопичення ресурсів та резервів. Використання результативного підходу до управління підприємством надає можливість здійснювати ефективне керування результатами операційної діяльності, забезпечуючи бажані показники. Однак в українській та міжнародній практиці, наразі, відсутні методичні підходи до оцінки результативності, що враховуватимуть специфіку галузі сфери обслуговування.

Мета дослідження полягала у формуванні інструментарію оцінювання економічної результативності для подальшого практичного застосування на підприємствах готельно-ресторанного бізнесу. Для досягнення поставленої мети в ході дослідження було проведено аналітичний огляд джерел інформації, теоретичного матеріалу, а також звітну документацію підприємств сфери обслуговування.

Отже, стратегічний розвиток підприємства в умовах ринкової економіки, незважаючи на характер його діяльності та операційної галузі, спирається на двох основних принципах – стабільного (сталого) розвитку та ефективного

відтворення [1]. Забезпечення цих принципів досягається шляхом прийняття управлінських рішень щодо затвердження стратегії розвитку, яка передбачає визначення бажаних результатів діяльності підприємства. Відповідно, для розрахунку таких значень застосовується динамічне моделювання і планування обсягів операційної діяльності на визначений термін з метою визначення допустимих граничних і критичних значень.

Таким чином, можна вважати, що забезпечення стратегічного розвитку підприємства, посилення його конкурентних позицій на ринку передбачає відстежування власної траєкторії на відповідність заданого маршруту. Функції аналізу, контролю, координації як складові системи менеджменту, на які покладається забезпечення сталого розвитку, можуть бути реалізовані шляхом оцінювання економічної результативності діяльності підприємства. Проведення оцінки результативності діяльності надає змогу виявити можливі відхилення від допустимих значень для оперативного прийняття управлінських рішень.

Результативність діяльності підприємства визначається як ступінь досягнення запланованого результату, що характеризується висновком: виконано означає результативно, не виконано – не результативно, не повністю виконано – недостатньо результативно [2]. Якщо використовувати математичне інтерпретування твердження «результативність як ступінь досягнення запланованого результату», можна приймати повне виконання поставлених цілей за 1, невиконання за 0, і часткове виконання, відповідно, буде певним значенням в діапазоні від 0 до 1. Однак використання такого підходу не можна вважати ефективним, оскільки будь-яке значення нижче за 1 за замовчуванням свідчатиме про нерезультативність діяльності досліджуваного підприємства.

Ще одним важливим питанням у побудові шкали та критеріїв оцінювання економічної результативності діяльності підприємства є неоднорідність показників. Так, за існуючими практиками звітної документації, використовуються одночасно і якісні, і кількісні показники. Окрім цього, виникає необхідність у приведенні до єдиного значення кількісних показників.

Наприклад, кількість реалізованих послуг (номерів, страв, інших послуг) виражається в одиницях, доходи, витрати та прибуток мають грошовий вираз, кількість номерів або столиків так само рахують в одиницях, кількість персоналу в одиницях і т.д. Всі перелічені показники є невід’ємною складовою оцінювання результативності і використовуються як характеристики, що відображають результати діяльності підприємства у звітному періоді.

У попередньому дослідженні [3], розглядаючи підходи щодо аналізу і вимірювання економічної результативності діяльності підприємств, було запропоновано використання єдиної інтегральної оцінки отриманої із групи показників, однак визначити єдиний правильний шлях синтезу такої оцінки наразі неможливо через ряд суб’єктивних факторів.

В першу чергу, це пов’язано із структурою такого підходу, що передбачає принаймні три попередніх етапи – визначення ключових показників із обґрунтуванням вибору, приведення показників до єдиного значення і встановлення коефіцієнтів вагомості показників для розрахунок інтегральної оцінки економічної результативності підприємства. Розрахунок і визначення

коефіцієнтів вагомості того чи показника можливо здійснити принаймні двома шляхами – кореляційним аналізом та методом експертних оцінок.

Виключення людського фактору як суб'єктивного із дослідження практично неможливе, оскільки саме процес визначення показників діяльності побудований на людському факторі і не може бути виконаний машиною. По-друге, навіть спираючись на математичні моделі, алгоритми розрахунку, фінальне управлінське рішення приймається саме людиною, яка під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів може допустити помилку чи погрішність.

Однак, якщо пропустити питання синтезу і розрахунку інтегрованого значення економічної результативності діяльності підприємства, то для зручності використання і безпосередньо прийняття управлінських рішень можна використовувати методика виходячи із твердження, що результативність – це ступінь досягнення запланованого результату.

Оскільки значення в діапазоні від 0 до 1 говорять лише про нерезультативність, відповідно, значення вище 1 свідчать про формування того самого потенціалу шляхом накопичення ресурсів та резервів. Іншими словами, у випадках коли значення економічної результативності вище 1 свідчать про ситуацію «факт $\geq$ план», це засвідчує можливість забезпечення стратегічного розвитку на даному етапі.

Спираючись на таке припущення, можна побудувати шкалу оцінювання для прийняття управлінських рішень. Згруповані запропоновані значення економічної результативності (EP) і їх характеристики наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Шкала оцінювання економічної результативності діяльності підприємств

Розрахункове значення	Характеристика значень
$EP > 2$	Підприємство є над результативним, прибутковим, перевиконує план, рекомендується розширення діяльності за рахунок самоінвестування.
$2 \geq EP \geq 1$	Підприємство є результативним, прибутковим, здатне формувати ресурси і резерви для подальшого зростання, оптимальний стан.
$EP = 1$	Підприємство є результативним, прибутковим, але не здатне формувати ресурси і резерви.
$EP < 1$	Підприємство є недостатньо результативним. Воно може створювати прибутки, але є уразливим до зовнішніх і внутрішніх факторів.
$EP = 0$	Підприємство не результативне, може бути збитковим. Ліквідація підприємства за відсутності запасу міцності.

Підсумовуючи, оцінювання економічної результативності діяльності для прийняття стратегічних управлінських рішень є дієвим, практичним методом. Запропонована шкала оцінювання може використовуватись як інструмент на підприємствах та бути вдосконаленою в подальших дослідженнях.

Список використаних джерел:

1. Маслак О. І., Квятковська Л. А. Основні етапи оцінювання стратегічного потенціалу підприємства. Регіональна економіка. 2019. № 1. С. 91-97. URL: http://re.gov.ua/re201201/re201201_091_MaslakOI,KvyatkovskaLA.pdf

2. Місько Г. А. Сутність поняття результативність та ефективність в менеджменті. Науковий вісник Одеського національного економічного університету: зб. наук. праць; за ред.: Д. В. Завадська (голов. ред.). Одеса: Одеський національний економічний університет. 2020. № 3-4276-277). С. 97-102. DOI:10.32680/2409-9260-2020-3-4-276-277-97-102

3. Оболенцева Л., Давидов Є. (2023). Методичні підходи до аналізу і вимірювання економічної результативності діяльності підприємств. Комунальне господарство міст, 2023. №2(176), С. 14-18. DOI 10.33042/2522-1809-2023-2-176-14-18

УДК 33

*Дибенко Г. І., викладач економічних дисциплін, вищої категорії
Гайворонський політехнічний фаховий коледж*

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА: ІСТОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, НАПРЯМИ ПОДОЛАННЯ

Тіньова економіка була ще до нашої ери. Так, з'явилися перші гроші – з'явилися перші фальшивомонетники, виникла податкова система – відповідно зародився і механізм ухиляння від сплати податків, перші монополії – контрабандисти тощо. Проте, сам термін «тіньова економіка» саме в економічних колах широко почав використовуватися лише наприкінці 60-х – на початку 70-х років ХХ століття. Це пов'язано з тим, що вчені-економісти звернули увагу на вплив тіньової економіки на дохідну частину державного бюджету – тіньова економіка може становити реальну економічну загрозу для країни. Також, у ході дослідження було встановлено, що більшість нижчих прошарків суспільства зайняті саме у тіньовому секторі економіки. Тобто, «різниця між формальними та неформальними можливостями доходу ґрунтується на різниці між роботою за зарплату та самозайнятістю» [4].

Дотепер повністю ліквідувати тіньову економіку не вдалося жодному уряду. Проте, уряди країн прагнуть зменшити її масштаби [2].

Як правило існування тіньової економіки здебільшого пов'язано із приховуванням доходів, у тому числі і доходів населення. Так виникають легальні та нелегальні доходи населення [3]. Легальні мають юридично виправдану форму. Нелегальні – пов'язані із загальним поняттям «неформальна «тіньова» економіка».

В цілому тіньові доходи можна поділити на:

– доходи від не приховуваної від державних органів економічної діяльності, які з ряду об'єктивних і суб'єктивних причин не враховані, не контрольовані та не оподатковувані державою;

– доходи від легальної економічної діяльності в процесі якої відбувається повне або часткове ухилення від сплати податків, зборів, штрафів та інших обов'язкових платежів, а також порушення її державної регламентації;

– доходи, отримані від економічної діяльності, яка незаконна та навмисно прихована;

– доходи, отримані шляхом скоєння чи сприяння скоєнню злочинів, що тягнуть за собою кримінальну відповідальність [1].

У більшості випадків підприємства тіньового сектора є конгломератами легальних і тіньових процесів, що дозволяє їм зменшити податкове навантаження. Основні економічні переваги тіньової економіки полягають у:

- можливій тіньовій надбавці;
- менших матеріальних та інших витратах;
- менших витратах на оплату праці.

Отже, тіньова економіка є в усіх державах світу. Її існування і сьогодні загрожує соціально-економічній безпеці країн, тіньова економіка не лише позбавляє бюджет вкрай необхідних надходжень, але й призводить до погіршення морального клімату суспільства, соціально-економічної нестабільності.

Список використаних джерел:

1. Кісіль М. І., Саловська Л. В. Регулювання доходів сільського населення: монографія, Київ: ННЦ ІАЕ, 2007. 222 с.
2. Коркоц О. М. Практичні аспекти зменшення тіньового сектору економіки України. Економіка: проблеми теорії та практики : збірник наукових праць. 2014. Вип. 264. Т. 1. С. 263-267.
3. Саловська Л. В. Регулювання рівня доходів сільського населення: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.04.01. Ін-т аграр. економіки УААН. К., 2003. 21 с. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=...92.\\$](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=...92.$) (дата звернення: 28.03.2023)
4. Hart K. Informal Income Opportunities and Urban Employment in Ghana // Journal of Modern African Studies, 1973. Vol. 11. P. 61-90.

УДК 658.589:339.137.2

*Журило І. В., к.е.н., доцент
Центральноукраїнський національний технічний університет*

АСПЕКТИ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОДУКТОВИМИ ІННОВАЦІЯМИ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Нині вітчизняна економіка є одним із пріоритетів, який визначає спроможність нашої держави успішно відбудуватись після перемоги у війні з північним сусідом. Промислова політика України має бути спрямована на укріплення конкурентних позицій вітчизняних товаровиробників на світовому ринку, що, в свою чергу, вимагає активізації їх ефективної інноваційної діяльності. Проте, не зважаючи на потужний науковий та творчий потенціал, країна вже давно стикнулася з проблемами, які гальмують та упереджують інноваційну діяльність суб'єктів господарювання, а у деяких випадках змушують скоротити її та навіть відмовитися від неї. Це стосується насамперед підприємств машинобудівного комплексу (МБК), які вже зараз відчувають необхідність підвищення якості та конкурентоспроможності своєї продукції за рахунок впровадження передових науково-технічних розробок.

Значна кількість науковців присвячують свої дослідження виявленню даних проблем та пошуку шляхів їх вирішення. Проте окремі питання організації

інноваційної діяльності все ще залишаються поза їхньою увагою. Насамперед це стосується організації інноваційної діяльності, спрямованої на створення конкурентоспроможних продуктових інновацій. Подальших досліджень і розвитку потребують питання підвищення ефективності передпроектних досліджень і проектування.

Метою нашого дослідження стало виявлення причин гальмування інноваційної діяльності підприємств вітчизняного МБК, спрямованої на створення конкурентоспроможних продуктових інновацій, а також удосконалення організаційних аспектів даного процесу.

Наукові думки з приводу трактування самого поняття «нововведення» дещо різняться через неоднакове тлумачення етимології слова. На основі їх аналізу в [2] було встановлено, що науково-технічні розробки та винаходи (новації) є проміжним результатом науково-виробничого циклу і з початком етапу комерційної реалізації перетворюються на науково-технічні нововведення (НТН) – кінцевий результат. По відношенню до науково-технічних нововведень комерційна придатність (реалізованість) постає як потенційна властивість, досягнення якої пов'язано з певними ризиками.

Проблема комерційної реалізації НТН насамперед полягає в ефективному управлінні нововведеннями, що передбачає визначення алгоритму поетапної реалізації інноваційних заходів з чітким урахуванням на всіх етапах специфічних аспектів інноваційного процесу, котрі мають безпосередній вплив на ефективність НТН:

1. *Концептуальний аспект* передбачає розуміння сучасних тенденцій науково-технічного прогресу у даній галузі машинобудування, а також оцінку інноваційності продукту. Про відмінність такої оцінки з точки зору виробника і споживача зазначено в [3]. Для підприємства-виробника інноваційність продукту характеризують: сукупність техніко-експлуатаційних ознак, ступінь зміни матеріальних компонент та/або технології, пов'язані із цим сукупні витрати й доходи. Споживач оцінює продуктову інновацію з точки зору її функціональних, психологічних і суспільних корисностей, а також ступеня задоволення своїх потреб. Для підвищення ефективності НТН виробник повинен розуміти потреби споживача й утілити у новому продукті вагомі для нього корисності, використовуючи при цьому прогресивні досягнення науки і техніки.

2. *Стратегічний аспект та орієнтація на цілі.* Цей аспект є визначальним для інноваційного процесу на підприємстві. Оскільки «динаміка і сила впливу оточення, в якому підприємство функціонує, викликають необхідність безперервного аналізу, а також піддавання оцінюванню структури продуктової пропозиції» [3]. В залежності від ступеня новизни продукту з точки зору виробника та споживача, підприємство може обирати один з чотирьох варіантів стратегії створення продуктового нововведення: стратегію модернізації продукту, що виробляється; стратегію технологічної модифікації продукту, що виробляється; стратегію імітації продукту конкурентів; стратегію абсолютно нового продукту [4].

3. *Організаційний аспект* включає: ефективний менеджмент; наявність колективу фахівців, здатних забезпечити досягнення намічених стратегічних

цілей щодо продуктових інновацій; адекватну, гнучку та динамічну організаційну структуру управління, яка сприяє ефективним інтеграційним процесам, що відбуваються у системі передпроектних досліджень (ПД), у системі створення та освоєння нової продукції (СОНП), а також між цими двома системами.

4. *Часовий аспект* передбачає суворий контроль за циклом СОНП. Своєчасність – це одна з основних рис продуктових інновацій. Вона проявляється у створенні та освоєнні нового продукту, актуального для споживача та конкурентоспроможного на момент його виходу на ринок.

5. *Витратний (ресурсний) аспект* щодо ефективності НТН актуалізує та обумовлює досягнення економічного ефекту від його комерційної реалізації (перевищення прибутку над вкладеним капіталом). На основі проведення фінансового моніторингу приймається рішення щодо джерела інновації: придбання ліцензії на випуск нової продукції (використання нової технології), розробленої іншою організацією чи власна розробка.

6. *Методичний аспект* передбачає застосовування на усіх етапах процесу створення НТН ефективних методичних підходів щодо: організації науково-дослідних та експериментально-конструкторських робіт (НДЕКР); системної взаємодії фахівців у сфері ПД і проектування; відповідних розрахунків та обґрунтувань.

Перелічені складові ефективності НТН повинні бути чітко узгоджені та дотримані на усіх відповідних етапах НДЕКР. Особливу увагу слід приділити методиці ПД, пов'язаних із необхідністю узагальнення результатів наукових і ринкових досліджень, що можуть носити суперечливий характер, а також інформації щодо поведінки виробів в експлуатації. Результати цих досліджень, відображені у технічному завданні (ТЗ), мають забезпечити проектувальника об'єктивною та корисною інформацією для створення продуктової інновації.

Усі рішення на етапі підготовки та розробки ТЗ підлягають ретельному техніко-економічному обґрунтуванню, а аналітична робота має бути спрямована на обґрунтоване формування параметрів і показників майбутнього виробу. У зв'язку із цим, виникає необхідність внесення відповідних змін і доповнень у діючі нормативні документи, що регламентують порядок проведення дослідно-конструкторських робіт і визначення підготовчого етапу розробки ТЗ у якості стадії передпроектних досліджень. При цьому маркетингове забезпечення інноваційного процесу не повинно обмежуватися лише збором, аналізом і передачею результатів ринкових досліджень підрозділу НДЕКР. Воно має передбачати співробітництво маркетолога і конструктора на стадії проектних досліджень до тих пір, поки не буде сформовано систему оптимальних ТЕП майбутнього нововведення, яка знайде своє відображення у ТЗ. Алгоритм проведення підготовчої технічне завдання стадії представлена в [2]. По-суті, саме ТЗ повинно стати тим документом, який містить проектну задачу. Така задача, ґрунтуючись на консенсусі ринкових та науково-технічних інтересів та відповідаючи умовам адекватності, евристичності та оброблюваності, повинна стати основною ефективною маркетолого-конструкторської інтеграції і зорієнтувати проектувальника на втілення свідомо вдалого задуму. Критерій

вирішення проектної задачі повинен відображати споживчу корисність майбутнього НТН [1].

Подальші дослідження необхідно спрямувати на створення алгоритму формулювання проектної задачі для конкретних видів продукції промислово-виробничого призначення, а також моделей їх споживчої корисності.

Список використаних джерел:

1. Журило, І. В. Конкурентоспроможність нової продукції промислово-виробничого призначення: теоретичні аспекти, методика прогнозування та забезпечення: монографія. Кіровоград: ПВЦ «Мавік», 2007. 86 с.

2. Журило, І. В. Управління ефективністю продуктових інновацій у машинобудівній галузі // Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки. Вип. 4(37). Кропивницький: ЦНТУ, 2020. С. 189-202.

3. Ліманські, А. Сутність і види продуктових інновацій у стратегії підприємства. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Сер. Проблеми економіки та управління. 2010. № 683. URL: <http://ena.lp.edu.ua> (дата звернення 23.08.2020).

4. Marketingowe testowanie produktów / Praca zbiorowa pod redakcją S. Sudoła, J. Szymczak, M. Haffera. – Warszawa: PWE, 2000.

УДК 658:338.532.64 (043.2)

*Загреба І. Л., к.е.н., доцент
Економіко-технологічний інститут імені Роберта Ельворті*

РИЗИКИ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ЗАХОДИ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛІЗАЦІЇ

Війна спричинила різке посилення всіх ризиків та реалізацію низки загроз для фінансової стабільності. Вона спричинила погіршення світового зростання, скорочення глобальної торгівлі, призвела до зростання цін на енергоносії, сировину, продовольство. Наслідками війни для світової економіки стало помітне сповільнення виробництва та подальше пришвидшення інфляції.

Унаслідок нападу росії Україна в 2022 році втратила близько третини ВВП через тимчасову окупацію частини території, виведення з ладу об'єктів виробничої та транспортної інфраструктури, розрив ланцюгів постачання та виробництва, вищі витрати підприємств. Дуже суттєвими є втрати людського капіталу через міграцію та загибель громадян. Фактично призупинено інвестиційну діяльність. З початку війни дуже значним був вплив коштів із країни через швидше відновлення імпорту порівняно з експортом, міграцію, що супроводжувалася значним збільшенням імпорту послуг, та зняття готівки за кордоном. Вимушеним кроком стало монетарне фінансування бюджету. Надмірна монетизація бюджету має суттєві негативні наслідки для макроекономічної стабільності.

В країні проведена велика робота щодо оцінки рівня системних ризиків, джерел загроз для фінансової стабільності, результатом чого стали дії, спрямовані на фінансову стабілізацію [1].

Зокрема, для звуження дефіциту державного бюджету та зниження обсягів його монетарного фінансування проведено оптимізацію державних видатків з обмеженням неперіоритетних та неефективних напрямів витрачання коштів; збільшено доходи бюджету, передусім завдяки підвищенню податків на імпорту, акцизів (зокрема на пальне), рентних платежів; активізовано внутрішні ринкові боргові залучення для фінансування державного бюджету; проводиться велика робота для збільшення обсягів та підвищення прогнозованості надходження міжнародної допомоги.

Офіційний обмінний курс гривні до долара США зафіксований на рівні 24 лютого та одноразово відкоригований 21 липня 2022 року з огляду на зміну фундаментальних характеристик економіки України під час війни. Як результат – обсяг валових міжнародних резервів перебуває на прийнятному рівні і становить на початок квітня 2023 року 31,8 млрд дол [2].

Для спрощення доступу суб'єктів мікропідприємництва та малого підприємництва (далі – ММП) до банківського кредитування з метою реалізації інвестиційних проектів для збільшення обсягів виробництва, експорту, імпортозаміщення, високотехнологічного виробництва, енергоефективності, впровадження інновацій, а також сприяння створенню нових робочих місць та поверненню трудових мігрантів в Україну діє державна програма «Доступні кредити 5-7-9%», яка стала основним рушієм кредитування бізнесу в умовах війни. Вона має велику вагу для підтримки ділової активності як передумови фінансової стабільності [3].

Спрощення доступу ММП до банківського кредитування забезпечується за рахунок використання таких інструментів фінансової державної підтримки:

- часткової компенсації Фондом розвитку підприємництва процентних ставок за кредитами, що надаються ММП;
- надання Фондом розвитку підприємництва гарантій на портфельній основі Уповноваженим банкам за кредитами, наданими ММП.

Державна програма «Доступні кредити 5-7-9%» дозволила банкам забезпечити позичальникам помірні ставки, водночас знижуючи власні кредитні ризики. Кредитування за державними програмами забезпечило понад половину приросту гривневого кредитного портфеля. Загальний обсяг підписаних за програмою угод станом на 1 серпня 2022 року склав 133 млрд грн, підтримкою скористалися 46 тисяч підприємств та ФОП [1].

Зокрема, у межах програми за 2022-й рік 34 379 аграріїв залучили кредитів на 66 млрд 832 млн грн. Аграрії залучають кредити в розмірі від 100 тис. до 90 млн грн. Відсотки становлять від 0% до 9% залежно від категорії кредиту та суб'єкта підприємництва. Крім того, постановою КМУ у липні 2022 року пролонговано з 6 місяців до 12 місяців кредити за ставкою 0% річних, які надавалися під посівну кампанію [4].

Надається фінансова підтримка мікро-, малому та середньому бізнесу на відновлення частково або повністю зруйнованих внаслідок бойових дій виробничих потужностей. Підприємці можуть отримати кредит на відновлення виробничих потужностей під 9% терміном до 5 років на суму до 60 млн грн. Виконання зобов'язань за такими кредитами частково (до 80%) забезпечуватиметься державною гарантією [4].

Багато зроблено для інтенсивного розвитку технологічних компаній в Україні, українського ІТ. Створені комфортні податкові умови, ефективні інструменти побудови прозорої корпоративної структури, залучення інвестицій та масштабування – проект Дія.City. Дія.City – це унікальний правовий та податковий простір для ІТ-компаній в Україні.

Переваги для резидентів Дія.City:

– пільгове оподаткування: податок на доходи фізичних осіб – 5%, на дохід фізичних осіб у вигляді дивідендів – 0%; корпоративний податок: 9% на «виведений капітал» або 18% на прибуток. Для стимулювання інвестицій: 0% на дохід фізичних осіб у вигляді дивідендів, податкова знижка (із загального оподаткованого доходу віднімається сума, витрачена на придбання частки в українському стартапі);

– компанія-резидент сама обирає формат найму та, окрім типових форматів КЗпП чи співпраці з ФОП, може підписати GIG-контракт, доступний тільки резидентам Дія.City [5].

Бачимо результати заходів щодо фінансової стабілізації. За результатами опитування керівників компаній у I кварталі 2023 року індекс ділових очікувань підприємств (ІДО) зріс до 91,2% порівняно з 83,5% у IV кварталі 2022 року. Поліпшення оцінок відбулося у підприємств практично усіх видів економічної діяльності, крім будівництва й торгівлі, а також за всіма складовими індексу: очікування щодо динаміки обсягів виробництва товарів і послуг в Україні в наступні 12 місяців; інфляційні очікування; очікування щодо змін фінансово-економічного стану підприємств; очікування збільшення обсягів реалізації продукції, в тому числі на зовнішньому ринку; очікування щодо інвестиційних видатків; очікування іноземних інвестицій [6].

На засіданні Ради з фінансової стабільності у грудні 2022 року були визначені подальші кроки для збереження фінансової стабільності в умовах повномасштабної війни: забезпечення безперебійної роботи фінансового сектору, підтримка кредитування працюючих підприємств, заходи для посилення монетарної трансмісії. Активізація внутрішніх залучень має суттєво знизити ризики емісійного фінансування. «Наша спільна мета – беземісійне фінансування дефіциту бюджету у 2023 році» [6].

Список використаних джерел:

1. Звіт про діяльність Ради з фінансової стабільності (серпень 2021 – липень 2022). URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-pro-diyalnist-radi-z-finansovoyi-stabilnosti-serpen-2021---lipen-2022> (дата звернення: 20.12.2022).
2. Міжнародні резерви. Офіційний сайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/international-reserves-allinfo> (дата звернення: 12.04.2017).
3. Доступні кредити 5-7-9%. Державна програма. URL: <https://5-7-9.gov.ua/> (дата звернення: 20.12.2022)
4. За програмою «5-7-9» до аграрного сектору цьогоріч залучили майже 67 мільйонів гривень. URL: <https://landlord.ua/news/za-programoiu-5-7-9-do-ahramnoho-sektoru-tsohorich-zaluchyly-maizhe-67-milioniv-hryven/> (дата звернення: 15.04.2023).
5. Дія.City – це унікальний правовий та податковий простір для ІТ-компаній в Україні. URL: <https://city.diia.gov.ua/> (дата звернення: 10.04.2023).

6. Ділові очікування підприємств України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/biznes-pomyakshiv-negativni-ochikuvannya-schodo-vlasnoyi-dilovoyi-aktivnosti-polipshiv-inflyatsiyi-ta-kursovi-otsinki-rezultati-opituvannya-kerivnikiv-kompaniy-u-i-kvartali-2023-roku> (дата звернення: 11.04.2023).

7. Рада з фінансової стабільності підтримала заходи із забезпечення макрофінансової стабільності та погодила проведення оцінки стійкості банків. <https://www.kmu.gov.ua/news/rada-z-finansovoi-stabilnosti-pidtrymala-zakhody-iz-zabezpechennia-makrofinansovoi-stabilnosti-ta-pohodyla-provedennia-otsinky-stiikosti-bankiv> (дата звернення: 11.04.2023).

УДК 658.1

*Запірченко Л. Д., к.е.н., доцент,
Гончаров А. В.,
здобувач вищої освіти другого (магістер.) рівня
Центральноукраїнський національний технічний університет*

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ МОЛОЧНОГО АГРОБІЗНЕСУ

У сучасних економічних умовах молочна галузь, з одного боку, є складною як в організаційно-технологічному аспекті її складових, а з іншого, в якій важко утримувати рівень рентабельності, достатній для розширеного відтворення. Навіть великі спеціалізовані підприємства мають обмежені фінансові ресурси для такої діяльності. Водночас це галузь, яка залишається провідною у тваринництві, забезпечуючи населення молочною продукцією, а переробні підприємства – необхідною сировиною. Основа успіху молочного агробізнесу полягає в ефективній його організації у всьому ланцюгу від виробництва до переробки та просування до споживача. Адже від підвищення продуктивності молочного скотарства залежить не тільки збільшення валового надою молока, а й економічна ефективність його виробництва: продуктивність праці, собівартість, а отже, і рентабельність.

Сьогодні, щоб молочна галузь активно працювала на експорт, гостро стоїть питання якості молочної сировини. І для цього потрібно оптимізуватися, перебудуватися, рухатися вперед на поліпшення якісних показників молока, замислитись, як виробляти молоко класу екстра, які інвестиції у це потрібно, які ресурси – людські, матеріальні.

В середньому за 15 років на вітчизняних підприємствах спостерігаємо значне зниження виробництва молока (внаслідок скорочення поголів'я через низькі закупівельні ціни у переробних підприємств), підвищення собівартості виробництва молока, а отже, зниження рентабельності.

У 2021 році річний обсяг виробництва молока господарствами населення не перевищив 6 млн т, тоді як у 2020 році він сягнув 6,5 млн т.

Співвідношення між обсягами виробництва молока с.-г. підприємствами та господарствами населення склав у 2021 році 33/67, тоді як у 2020 воно складало 30/70, а у 2018 році 27/73.

На 12% знизилась обсяги надходження молока на промислову переробку: із 1,83 млн т у I півріччі 2020 року до 1,61 млн т за той же період 2021. Зазначимо,

що надходження від с.-г. підприємств знизились на 5%, до 1,25 млн т, надходження від господарств населення – майже на 26%, до 0,28 млн т.

Обсяги переробки молока у 2021 році становили 3,1 млн т, тоді як у 2020 вони перевищували 3,5 млн т, а у 2018 р. були 4,2 млн т. Обсяги переробки молока від населення у 2021 році – 0,5 млн т (у 2020 році 0,73 млн т).

Середні закупівельні ціни молока (всіх категорій) у с.-г. підприємств зросли у II кварталі 2021 року більш як на 20% проти відповідного рівня, що склався у II кварталі 2020. Молоко незбиране класу «екстра» зросло в ціні більш як на 20%. При цьому середні закупівельні ціни молока у населення зросли більш як на 30%.

Обсяги експорту молокопродуктів у I півріччі 2021 року практично по всіх позиціях продовжували знижуватись. Цей процес триває з 2018 року.

Отже, ситуація на молочному ринку є невтішною – негативні процеси продовжуються, ключові показники розвитку молочної індустрії і надалі знижуються.

Ринкові умови потребують від домогосподарств термінової зміни всієї системи господарювання, реструктуризації систем виробництва, підвищення рівня механізації процесів доїння, налагодження постійних зв'язків з ринками. Тому значної уваги в господарствах потребує селекційно-племінна робота (використання високопродуктивних порід), технологія відтворення стада (для максимальної реалізації генетичного потенціалу), кормозабезпечення (система годівлі та її вдосконалення) і на цій основі впровадження науково обґрунтованої системи відтворення.

Отже, для досягнення поставленої мети необхідно насамперед відродити гуртове виробництво молока, впроваджувати нові технології, навчати персонал, запрошувати різнопрофільних фахівців, їздити переймати досвід у вітчизняних і закордонних колег. Все це у майбутньому забезпечить належний рівень рентабельності для розширеного відтворення.

Реалізація зазначених заходів сприятиме перетворенню молочного скотарства у високоефективну галузь сільськогосподарського виробництва, в тому числі дрібних товаровиробників.

Список використаних джерел:

1. Андрійчук, В. Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу: Підручник. Київ: КНЕУ, 2013. 779 с.
2. Месель-Веселяк, В. Я. Аграрна реформа і організаційно-економічні трансформації в сільському господарстві. Економіка АПК. 2010. № 4. С. 3-18.
3. Економіка сільського господарства: навч. посіб. / В. К. Збарський, В. І. Мацибора, А. А. Чалий та ін.; за ред. В. К. Збарського, В. І. Мацибори. Київ: Каравела, 2009. 264 с.

*Запірченко Л. Д., к.е.н., доцент,
Костенко О. С.,
здобувач вищої освіти другого (магістер.) рівня
Центральноукраїнський національний технічний університет*

НАПРЯМИ БІЗНЕС-ДІАГНОСТИКИ ВИРОБНИЧО-КОМЕРЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В умовах сучасної ринкової економіки підвищення ефективності функціонування та посилення ринкових позицій суб'єкта господарювання у конкурентній боротьбі вимагають комплексного дослідження усіх аспектів його діяльності. У даний час важливість комплексної бізнес-діагностики як інтегральної частини планово-аналітичного механізму підприємства ігнорується більшістю компаній. На сьогоднішній день вітчизняні підприємства вдаються до використання цього інструменту лише у кризових ситуаціях, однак своєчасна оцінка стану бізнесу дозволяє запобігти появі кризових явищ, а проведення діагностики систематично відкриває для суб'єкта господарювання новий спектр можливостей.

Бізнес-діагностика – це ретроспективне (на основі минулої діяльності), оперативне (поточний стан) та перспективне (прогноз розвитку) комплексне дослідження господарської діяльності підприємства на предмет розробки його господарської політики. Бізнес-діагностика близька до економічного аналізу, але це не те саме. Вони розрізняються за цілями, завданнями, інструментарієм. Аналіз встановлює кількісне значення параметрів, виявляє відхилення різних параметрів від норми. Діагностика, яка орієнтована на пізнання економічних протиріч, основну увагу приділяє інтерпретації тих або інших економічних результатів діяльності підприємства [1].

Мета бізнес-діагностики полягає у формуванні бази даних для прийняття стратегічних рішень щодо покращення стану підприємства та його ринкових позицій, виявлення найбільш важливих проблем і пріоритетів ведення господарської діяльності та розробка програми короткострокових і довгострокових заходів, які дозволять поліпшити ефективність і фінансові показники діяльності підприємства.

Обов'язковою характеристикою бізнес-діагностики є її комплексність, так як дослідженню піддаються всі основні сторони господарської діяльності підприємства і тим самим розробляються збалансовані рекомендації щодо здійснення конкретних управлінських заходів, що враховують всі найважливіші аспекти бізнесу.

Результатом комплексної бізнес-діагностики діяльності підприємства є розробка заходів щодо розвитку системи управління та фінансового оздоровлення компанії, збільшення рентабельності виробництва, а також щодо підвищення реальної керованості компанією і її ринкової привабливості. Останнє положення дуже важливо, так як воно показує комерційну цінність бізнес-діагностики, її прямиий зв'язок з підвищенням фінансових результатів фірми.

Залежно від галузевої та індивідуальної специфіки зміст бізнес-діагностики підприємства може варіюватися в плані більшої чи меншої деталізації дослідження окремих чинників господарської діяльності.

Проте можна стверджувати, що повномасштабна бізнес-діагностика діяльності підприємств, як правило, включає в себе:

1. Аналіз положення підприємства на ринку і його здатності адаптуватися до умов економічної кон'юнктури.

2. Аналіз фінансового стану підприємства.

3. Аналіз внутрішнього виробничої ефективності: аналіз використання ресурсів, аналіз динаміки величини і структури витрат.

4. Аналіз інвестиційної політики об'єднання і ефективності залучення коштів на потреби фінансування капітальних вкладень.

5. Аналіз організаційної структури і системи управління компанією, документообігу та розподілу повноважень між керівництвом і підрозділами/структурами об'єднання.

6. Аналіз стану бухгалтерського обліку та звітності (аудиторська експертиза).

7. Аналіз податкової політики компанії і розробка заходів щодо оптимізації платежів до бюджету.

8. Експертиза інформаційних систем, що забезпечують процес управління підприємством.

9. Загальні висновки з аналізу господарської діяльності та фінансового стану підприємства [2].

Вузьку високодеталізовану діагностику окремих індикаторів діяльності підприємства, тобто оцінювання конкретних аналітичних індикаторів, відстежування (дослідження) їхньої динаміки, порівняння планових, фактичних і нормативних показників з урахуванням галузевих аспектів функціонування підприємства проведено Р. М. Скринковським [3].

Поелементна бізнес-діагностика діяльності підприємства включає такі індикатори:

- 1) діагностика рентабельності активів;
- 2) діагностика рентабельності власного капіталу;
- 3) діагностика рентабельності виробництва продукції;
- 4) діагностика рентабельності реалізації продукції
  - діагностика валової рентабельності реалізації продукції;
  - діагностика операційної рентабельності реалізації продукції;
  - діагностика чистої рентабельності реалізації продукції;
- 5) діагностика абсолютної ліквідності;
- 6) діагностика швидкої ліквідності;
- 7) діагностика загальної ліквідності;
- 8) діагностика покриття;
- 9) діагностика фінансової незалежності;
- 10) діагностика маневреності власного капіталу;
- 11) діагностика фінансового левериджу;
- 12) діагностика структури довгострокових вкладень;
- 13) діагностика оборотності кредиторської заборгованості;

- 14) діагностика періоду погашення кредиторської заборгованості;
- 15) діагностика оборотності дебіторської заборгованості;
- 16) діагностика періоду погашення дебіторської заборгованості;
- 17) діагностика оборотності активів;
- 18) діагностика оборотності виробничих запасів;
- 19) діагностика періоду оборотності виробничих запасів;
- 20) діагностика оборотності власного капіталу;
- 21) діагностика оборотності основних засобів (фондовіддача);
- 22) діагностика фондомісткості;
- 23) діагностика матеріаловіддачі;
- 24) діагностика матеріаломісткості;
- 25) діагностика повної собівартості продукції;
- 26) діагностика ринкової частки підприємства;
- 27) діагностика зносу основних засобів;
- 28) діагностика оновлення основних засобів;
- 29) діагностика вибуття основних засобів;
- 30) діагностика продуктивності;
- 31) діагностика трудомісткості;
- 32) діагностика фондоозброєності;
- 33) діагностика результативності;
- 34) діагностика ведення бізнесу;
- 35) діагностика ділових відносин;
- 36) діагностика адміністративно-правових відносин;
- 37) діагностика менеджменту знань.

Отже, бізнес-діагностика підприємства передбачає аналізування, ідентифікацію та оцінювання стану функціонування підприємства на ринку із визначенням на цій основі основних тенденцій його зміни на підставі прийнятих управлінських рішень. Тому, результат комплексної бізнес-діагностики діяльності підприємства є підґрунтям прийняття виважених та обґрунтованих управлінських рішень.

Список використаних джерел:

1. Навчальний посібник із дисципліни «Бізнес-діагностика» для студентів спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність», 051 «Економіка» другого рівня вищої освіти / уклад. В. Я. Чевганова, О. О. Сосновська, І. В. Міняйленко. Полтава : ПолтНТУ, 2018. 217 с.
2. Швиданенко Г. О., Дмитренко А. І. Бізнес-діагностика підприємства: Навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2012. 487 с.
3. Скриньковський Р. М. Поелементна бізнес-діагностика діяльності підприємства. Проблеми економіки. 2016. № 1. URL : <http://oaji.net/articles/2016/728-1465391926.pdf>

*Захарченко Т. С.,
здобувач вищої освіти другого (магістер.) рівня
(Науковий керівник – к.е.н., проф. Савченко В. М.)
Херсонський державний аграрно-економічний університет*

ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Інформаційні технології (ІТ) – це використання комп'ютерних систем, програмного забезпечення та мереж для збору, обробки, зберігання, передачі та використання інформації. Вони включають широкий спектр інструментів і технологій, які використовуються для обробки даних і забезпечення комунікації. Інформаційні технології мають великий потенціал для впровадження в сільському господарстві і можуть сприяти підвищенню ефективності, зростанню врожайності та зниженню витрат [1]. Ось деякі застосування інформаційних технологій в сільському господарстві:

Системи сільськогосподарських датчиків дозволяють збирати дані про вологість ґрунту, рівень поживних речовин, температуру, освітленість та інші параметри. Ці дані допомагають фермерам визначати оптимальні умови для вирощування рослин і дозволяють вчасно реагувати на зміни.

З використанням дронів, супутникових зображень та географічних інформаційних систем (ГІС), фермери можуть моніторити рівень зростання рослин, виявляти шкідників, оцінювати врожайність та прогнозувати врожай. Це дозволяє раціонально розподіляти ресурси, вчасно виявляти проблеми та підвищувати врожайність. Аналітичні програми та системи штучного інтелекту можуть обробляти великі обсяги даних і надавати фермерам рекомендації щодо оптимальних методів обробки ґрунту, використання добрив, поливу та інших сільськогосподарських процесів. Це допомагає підвищити продуктивність і знизити витрати на виробництво.

ІТ-рішення допомагають фермерам в ефективному управлінні запасами, включаючи насіння, добрива, пестициди та інші матеріали. Вони можуть використовувати системи автоматичного замовлення та інвентаризації, щоб забезпечити належний рівень запасів. Крім того, вони можуть використовувати ГІС та транспортні системи для оптимізації логістики та доставки продукції [2].

Інформаційні технології допомагають фермерам вести облік фінансів, включаючи облік доходів, витрат та прибутків. Вони можуть використовувати програмні рішення для фінансового аналізу, планування бюджету та прогнозування.

ІТ-системи дозволяють автоматизувати багато сільськогосподарських процесів, таких як полив, збір врожаю, сортування та упакування. Це зменшує необхідність в ручній праці, підвищує ефективність та знижує ризик помилок. ІТ-технології можуть допомогти фермерам впроваджувати екологічно-орієнтовані практики в сільському господарстві. Наприклад, вони можуть використовувати системи моніторингу для контролю за використанням ресурсів,

зменшення використання хімічних речовин та мінімізації впливу на навколишнє середовище[2].

Інформаційні технології (ІТ) грають важливу роль в сільському господарстві і мають значення для покращення продуктивності, оптимізації процесів та створення стійкого та ефективного сільськогосподарського сектору. Ось деякі роль і значення ІТ в сільському господарстві:

ІТ дозволяють фермерам моніторити різні аспекти виробництва, такі як рівень вологості ґрунту, кліматичні умови, врожайність рослин тощо. Ці дані допомагають встановлювати оптимальні умови для росту рослин та виробництва, що забезпечує підвищення продуктивності. ІТ допомагають фермерам ефективно використовувати ресурси, такі як вода, добрива, пестициди тощо. З використанням сенсорів та автоматизованих систем поливу, можна точно дозувати воду, що знижує витрати та мінімізує вплив на навколишнє середовище. Також, ІТ дозволяють вести облік і контроль за використанням ресурсів. ІТ допомагають виявляти та прогнозувати ризики, пов'язані зі змінами клімату, шкідниками та хворобами рослин. Аналітичні програми можуть аналізувати дані та надавати фермерам інформацію про можливі проблеми, що дозволяє їм приймати передбачувані рішення та управляти ризиками [3].

Підсумовуючи доречно зазначити, що застосування інформаційних технологій в сільському господарстві є надзвичайно важливим для підвищення продуктивності, ефективності та стійкості цієї галузі. ІТ допомагають фермерам збирати та аналізувати дані, виявляти тенденції, приймати обґрунтовані рішення та ефективно управляти ресурсами.

Завдяки інформаційним технологіям, фермери можуть точніше контролювати умови росту рослин, моніторити ґрунт і погодні умови, а також підтримувати оптимальний рівень використання води, добрив та інших ресурсів. Це сприяє підвищенню врожайності, зниженню витрат і мінімізації негативного впливу на довкілля. Крім того, інформаційні технології допомагають фермерам управляти ризиками, прогнозувати шкідників та хвороби рослин, а також знаходити нові ринки для збуту своїх продуктів. Це допомагає фермерам покращити свої маркетингові стратегії та забезпечити стабільний прибуток.

Загалом, інформаційні технології є необхідним інструментом для модернізації сільського господарства, забезпечуючи більш ефективну, стійку та інноваційну діяльність. Впровадження ІТ у сільське господарство допомагає збільшити продуктивність, знизити витрати, підвищити якість продукції та створити більш стабільну та стійку сільськогосподарську систему.

Список використаних джерел:

1. Інформаційні технології: навч. посібник. / Волосяк Ю. В., Кузьома В. В., Коваленко О. А., Тихонова Т. В., Нелєпова А. В., Бондаренко Л. В., Мороз Т. О., Борян Л. О., під заг. ред. А.В. Нелєпової. Київ : «Кафедра», 2017. 200 с.
2. Інформаційні системи та технології : навчальний посібник. Харків: ХНАУ ім. В. В. Докучаєва, 2020. 207 с.
3. Шацька З. Я., Прима В. І. Особливості впровадження інформаційних технологій в аграрному секторі України. Агросвіт. 2022. № 13-14, липень. С. 60-64.

*Збаржевецька А. А.,
здобувач вищої освіти першого (бакалавр.) рівня
(Науковий керівник – к.т.н., доц., Чайківський Т. В.)
Національний університет «Львівська політехніка»*

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ПРОДУКТІВ ПЕРЕРОБКИ ЛЬОНУ У ХЛІБОПЕКАРСЬКІЙ ПРОДУКЦІЇ

Проблема ширшого використання різних зернових культур у харчовій промисловості для споживання людиною була предметом інтенсивних досліджень протягом багатьох років у різних наукових та виробничих установах. Відчутно зростає інтерес до продукції, що містить речовини, які благотворно впливають на організм людини, завдяки своїм дієтичним властивостям і здатності запобігати деяким захворюванням [2, 4, 5, 6].

Узгоджені дії Європейської комісії щодо Функціональної харчової науки в Європі (FuFoSE) визначила, що харчовий продукт, або харчовий інгредієнт можна вважати функціональним лише в тому випадку, якщо разом з базовим поживним впливом він сприятливо впливає на одну або кілька функцій людського організму таким чином, або покращуючи загальний і фізичний стан або знижує ризик розвитку захворювань [3].

В останні роки, завдяки еволюції наукових досліджень, лляне насіння стає важливим функціональним харчовим інгредієнтом. У світлі сучасних знань насіння льону та продукти його переробки, (олія і борошно) як інгредієнти щоденного раціону можуть бути важливим фактором збагачення організму поліненасиченими жирними кислотами (родина омега-3), амінокислотами, вітамінами та мінералами.

Насіння льону добре відоме своїм вмістом хімічних сполук зі специфічною біологічною активністю та функціональними властивостями: поліненасичені жирні кислоти (ПНЖК) сімейства омега-3, розчинні харчові волокна, лігнани, білки та вуглеводи. Однак насіння льону містить декілька шкідливих для здоров'я сполук, таких як кадмій, інгібітори протеази та ціаногенні сполуки [1].

Багато досліджень, як українських, так і закордонних вчених були спрямовані на вивчення збагачення хлібобулочних виробів насінням чи лляною олією для покращення їх жирнокислотного складу та підвищення біологічної цінності. Зокрема, у дослідженнях Chłopicka et al. [7], які вивчали антиоксидантні властивості хліба випеченого з додаванням насіння льону.

Інші дослідження [8] показали, що споживачі у 65 % випадків надавали б перевагу хлібу, який має підвищену біологічну цінність за рахунок збагачення лляним борошном. Можна виділити декілька дефектів якості хліба без глютену, наприклад, менший його об'єм, відсутність належної структури клітин, сухість, розсипчастість і зерниста текстура, потріскана кірка, погані смакові відчуття [9]. Аналогічно Хаттаб та ін. (2012) [10] підтвердили, що текстура хліба була покращена після додавання лляного насіння в кількості від 5 до 20 %. Було

показано [11], що камедь з насіння льону підвищує в'язкість хлібного тіста. Було досліджено [12] деякі джерела харчових волокон, як збагачувальні речовини для пшеничного хліба: вівсянкою, льоном та яблуком. Інші дослідники [13] провели порівняльне дослідження фізичних та сенсорних властивостей безглютенового хліба з додаванням цільного та меленого насіння льону.

Позитивний вплив продуктів переробки льону на якість цукрового печива спостерігалось та розроблено нові сорти печива «Колхіда» та «Лазіка» з удосконаленням харчової цінності. Розроблено новий сорт хліба преміум-класу «Арго».

Отже, з літературних джерел випливає, що дослідники, як вітчизняні, так і зарубіжні працювали над проблемою покращення біологічної цінності пшеничного хліба, зокрема його жирнокислотного складу та антиоксидантну активність шляхом введення у його рецептурний склад насіння або борошна із золотистого чи коричневого льону. Проте, дані дослідження були в більшій мірі спрямованні на виробництво хліба, яке б мало чудові технологічні властивості під час виброджування тіста, та якості готового продукту. Однак, при цьому у меншій мірі враховувався жирнокислотний склад виробленого виробу щодо забезпечення споживачів у есенціальних жирних кислотах. Тому, розробка нового виду хліба з введенням у його склад борошна із льону і оцінка за показником жирнокислотного складу на нашу думку є досить актуальним і буде мати практичний ефект щодо впровадження у виробництво.

Список використаних джерел:

1. Bernacchia, R., Preti, R and Vinci. G. (2004). Chemical Composition and Health Benefits of Flaxseed. *Austin J. Nutri Food Sci*, 2(8), 1045.
2. Lialyk, A., Pokotylo, O., Kukhtyn, M., Beyko, L., Horiuk, Y., Dobrovolska, S. & Mazu, O. (2020). Fatty acid composition of curd spread with different flax oil content. *Nova Biotechnologica et Chimica*, 19(2), 216-222.
3. Doyon, M., Labrecque. J. (2008). Functional foods: a conceptual definition. *British Food Journal*, 110, 1133-1149.
4. Mercier, S., Villeneuve, S., Moresoli, C., Mondor, M., Marcos, B., Power, K.A. (2014). Flaxseed-enriched cereal-based products: A review of the impact of processing conditions. *Compr Rev Food Sci F.*, 13, 400-412.
5. Лялик, А., Бейко, Л., Кухтин, М., Покотило О. (2021). Використання лляної олії у виробництві харчових продуктів. *Вісник аграрної науки*, 3 (99), 78-83.
6. Singh, K. K., Mridula, D., Rehal, J. and Barnwal, P. (2011). Flaxseed: A potential source of food, feed and fiber. *Critical Reviews in Food Science and Nutrition*, 51(3), 210-222.
7. Chłopicka, Joanna, Dobrowolska-Iwanek, Justyna, Paśko, Paweł, Bartoń, Henryk (2013). Antioxidant activity, total polyphenol content and sensory evaluation of breads baked with the addition of flax. *Probl Hig Epidemiol*, 94 (2), 305-308.
8. Радькова, В. Є. (2013). Дослідження ринку та удосконалення споживчих властивостей хліба. *Збірник наукових праць студентів, Луганськ, ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка*, 2, 95-106.
9. Naqash, F., Gani, A, Gani, A and Masoodi, F. A. (2017). Gluten-free baking: Combating the challenges – A review. *Trends in Food Science & Technology*, 66, 98-107.
10. Khattab, R., Zeitoun, M. and Barbary, O. (2012). Evaluation of pita bread fortified with defatted flaxseed flour. *Current Nutrition & Food Science*, 8(2), 91-101.
11. Gökmen, V., Mogol, B. A., Lumaga, R. B., Fogliano, V., Kaplun, Z., & Shimoni, E. (2011). Development of functional bread containing nanoencapsulated omega-3 fatty acids. *Journal of Food Engineering*, 105(4), 585-591.

12. Kurek, M.A., Wyrwisz, J., Karp, S. (2018). Effect of fiber sources on fatty acids profile, glycemic index, and phenolic compound content of in vitro digested fortified wheat bread. J Food Sci Technol 55, 1632-1640.

13. Ziemichód, Alicja, Renata Różyło, and Dariusz Dziki. (2020). Impact of Whole and Ground-by-Knife and Ball Mill Flax Seeds on the Physical and Sensorial Properties of Gluten Free-Bread, Processes, 8, 4, 452.

УДК 332.3: 631.51:633.85

*Іванов В. С.,
здобувач вищої освіти другого (магістер.) рівня,
Савеленко Г. В., к.т.н., доцент
Центральноукраїнський національний технічний університет*

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ГРЕЧКИ ЗА УМОВИ РІЗНИХ СПОСОБІВ СІВБИ

Гречка є однією з важливих круп'яних культур. Крупа з неї має високі смакові та дієтичні якості та є джерелом цінних поживних речовин, таких як білки, вуглеводи та вітаміни, а також амінокислоти і органічні кислоти. З метою максимізації врожайності та якості гречки, сільськогосподарські підприємства використовують як агротехнічні (величина міжряддя, міжрядні обробітки, внесення поживних речовин, гербіцидів тощо) так і біологічні (використання бджіл для запилення або використання генномодифікованого насіння тощо). Враховуючи різноманітність географічних умов (степ, лісостеп, полісся), вплив способів сівби на вирощування гречки може розрізнятися в залежності від регіону. В нашому дослідженні обмежимося умовами ґрунтово-кліматичних особливостей лісостепової зони в Кіровоградській області.

Найбільш поширені способи сівби – це рядковий посів з міжряддям 15 см та широкорядний посів з міжряддям 45 см [1]. Кожен спосіб передбачає використання різних комплексів машин для підготовки ґрунту та розподілу насінневого матеріалу по глибині та поверхні ґрунту. В залежності від механічного складу ґрунту, вологості, наявності поживних решток та наявності поживних речовин за даними агрохімічного обстеження ділянки вибирається найбільш доцільний комплекс машин для вищезначених способів сівби.

Визначальним є наявність в ґрунті поживних речовин, прогнозного вологозабезпечення та кількості прогнозного сонячного випромінення. Погодні умови можуть варіюватися, що вимагає зваженого підходу до виборів комплексів машин, які забезпечують різні способи сівби.

Розглянемо підприємства з мінімально-достатнім та середнім рівнями ресурсного забезпечення. Для підприємства з мінімально-достатнім рівнем ресурсного забезпечення є використання універсального комплексу машин, а саме: культиваторів КПС-4 або КПСП-4, сівалок типу СЗ-3,6, СЗ-5,4, обприскувачів ПОМ-630 та інше. Для підприємства з середнім рівнем ресурсного забезпечення характерними знаряддями для підготовки ґрунту є використання

ЕВРОПАК-6000 та УСМК-5,4, сівалок ССТ-12В, ССТ-18В, машин хімічного захисту змонтованого на машинах типу УСМК та їх іноземні аналоги.

Сівалки типу СЗ-3,6, СЗ-5,4 забезпечують рядковий посів з міжряддям 15 см, а сівалки типу ССТ-12В, ССТ-18В забезпечують посів з міжряддям 45 см, що дозволяє проводити міжрядні обробітки.

Вважаємо, що основний обробіток ґрунту доцільно проводити знаряддями типу лушпильників ЛДГ-10, ЛДГ-15, або дискових борін типу БДТ-7, БД-10 та широкозахватних плоскорізів типу КПШ-9.

Система догляду за посівами залежить від ширини міжряддя [2]. На початкових фазах розвитку гречки, важливо забезпечити боротьбу з бур'янами, що здійснюється внесенням гербіцидів. При рядковому способі сівби внесення гербіцидів здійснюється по всій площі, а при широкозахватному – гербіцид вноситься в захисну смугу рядка, що дозволяє зменшити витрати на засоби захисту рослин майже у 2 рази.

В залежності від фази розвитку рослин та способу посіву в господарствах з мінімальним рівнем ресурсного забезпечення можна провести один обробіток гербіцидами. Це вимагає використання дороговартісних гербіцидів пролонгованої дії.

При широкорядному способу сівби доцільно використовувати гербіциди більш вибірково (в залежності від виду та рівня забур'яненості). Також внесення добрив можливе в періоди найбільшої потреби рослин в поживних речовинах.

Порівнюючи різні варіанти сівби можна зробити висновок, що більш обґрунтовані прийоми широкорядного способу сівби дозволяють:

- зменшити витрату насіння (від 80 кг/га при рядковому способі до 20 кг/га при широкорядному);
- зменшення витрат на протруювання насіння;
- зменшити витрати на засоби захисту рослин, як в кількісному та якісному варіантах.

Завдяки підживленню по оптимальних фазах розвитку рослин господарства отримують вищу врожайність і якість продукції.

Для підприємства з мінімально-достатнім рівнем ресурсного забезпечення характерним є при мінімумі затрат отримання врожайності на рівні 15-20 ц/га, що забезпечує рівень рентабельності до 15%.

Для підприємства з середнім рівнем ресурсного забезпечення характерним є отримання врожайності на рівні 30-35 ц/га, що забезпечує рівень рентабельності до 15-17%.

Список використаних джерел:

1. Бурдига В., Рарок А. Як вирощують гречку. Журнал «Пропозиція». 2020. №5. URL: <https://journals.ua/prof/propozitsya/31024-05-20.html> (дата звернення: 06.04.2023)
2. Грищенко Р., Любич О. Вирощування гречки в післяукісних посівах. Журнал «Пропозиція». 2016. №6, С 46-48.

БАНКРУТСТВО ПІДПРИЄМСТВ ТА НАПРЯМИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ

В сучасних умовах виникнення кризових ситуацій на підприємствах спричинені економічною кризою, пандемією COVID-19, а згодом і початком військових дій. Внаслідок війни значний тиск відбувся на економіку України, адже усі фінансові ресурси необхідно було спрямовувати на обороноздатність, велика кількість підприємств припинила своє функціонування, об'єкти критичної інфраструктури опинилися під загрозою знищення. Тому сучасний стан розвитку більшості підприємств визначається як кризовий. Також дуже часто низький рівень розвитку менеджменту стає причиною виникнення кризових ситуацій на підприємствах, оскільки некваліфіковані та помилкові дії керівництва можуть призвести до банкрутства. У зв'язку з цим особливого значення набуває своєчасне виявлення загрози банкрутства на підприємстві та розроблення і впровадження відповідних антикризових заходів, що дадуть змогу подолати кризу, відновити ліквідність і платоспроможність та запобігти процедурі банкрутства і ліквідації підприємства.

Метою дослідження є висвітлення причин банкрутства підприємств та напрямів його подолання.

Проблеми банкрутства підприємств в Україні загострюються із-за кризових явищ, що відбуваються в економіці. В умовах воєнного стану збільшується кількість підприємств, які збанкрутували або в даний момент знаходяться у кризовому стані з об'єктивних на те причин. Зокрема, вплив чинника воєнного стану на ймовірність банкрутства підприємств проявляється наступним чином:

1. Початок воєнних дій є безпосереднім чинником негативного впливу на функціонування не лише підприємств, а й економіки країни в цілому, що пов'язано із переведенням економіки країни до воєнної моделі.

2. Воєнний стан та активні воєнні дії збільшують рівень як фінансового, підприємницького ризику, так і ризику втрати майна підприємств. Частка підприємств, що перебувають під загрозою зникнення, у прифронтових та частково окупованих регіонах становить близько 45% для первинного сектору (сільське господарство та видобуток), 35% – для вторинного (заводи, фабрики, промислове виробництво) та 37% – для третинного сектору (послуги).

3. Порушення логістичних шляхів постачання та їх ланцюгів, пошкодження відповідної інфраструктури [3].

Отже, причинами банкрутства можуть бути найрізноманітніші, які викликані неплатоспроможністю підприємств. Серед економічних причин банкрутства підприємств виокремлюють фактори зовнішнього та внутрішнього впливу. Зовнішні фактори є об'єктивними по відношенню до підприємства-банкрута: світова економічна криза; політична нестабільність суспільства; зміна зовнішньоекономічної спрямованості держави і необґрунтованість економічної політики уряду; погіршення соціально-економічної ситуації; недосконалість законодавчої системи.

Внутрішніми факторами впливу, які є суб'єктивними для підприємства-банкрута, можна визначити такі: несвоєчасність і неадекватність реакції на зміни в ринковому середовищі; стійкі недоліки у економічній політиці підприємства; недосконалість системи стратегічного планування і розвитку підприємства; неефективність використання інструментарію управління підприємством; низький техніко-технологічний рівень виробництва (здійснення послуг); значні прорахунки в організації праці; збільшення різних видів заборгованостей; необґрунтованість вибору інвестиційних проектів на фоні недостатності джерел фінансування; недостатність або нерегулярність застосування на підприємстві доступних засобів діагностики банкрутства [2].

Таким чином, способом запобігання банкрутства є забезпечення фінансово-економічної безпеки шляхом впровадження програми антикризового управління підприємством. Основна роль в системі антикризового управління відводиться широкому використанню механізмів фінансової стабілізації. Фінансова стабілізація підприємства послідовно здійснюється за такими основними етапами: усунення неплатоспроможності; відновлення фінансової стійкості; зміна фінансової стратегії з метою прискорення економічного зростання. Кожному етапу фінансової стабілізації підприємства відповідають певні механізми: оперативний, тактичний і стратегічний [1].

Оперативний механізм фінансової стабілізації є системою заходів, що направлена, з одного боку, на зменшення поточних зовнішніх і внутрішніх фінансових зобов'язань підприємства, а з іншого – на збільшення грошових активів, що забезпечують ці зобов'язання. Фінансові зобов'язання підприємство може зменшити за рахунок: зменшення суми постійних витрат (зокрема витрат на утримання управлінського персоналу); зменшення рівня змінних витрат; продовження термінів кредиторської заборгованості за товарними операціями; відтермінування виплат дивідендів та відсотків. Збільшити суму грошових активів можна за рахунок: рефінансування дебіторської заборгованості (шляхом факторингу, дисконтування векселів, форфейтингу, примусового стягнення); прискорення оборотності дебіторської заборгованості (шляхом скорочення термінів надання комерційного кредиту); оптимізації запасів товарно-матеріальних цінностей. Мета цього етапу фінансової стабілізації вважається досягнутою, якщо усунуто поточну неплатоспроможність.

Тактичний механізм фінансової стабілізації є системою заходів, що заснована на використанні моделей фінансової рівноваги в довгостроковому періоді. Відновлення фінансової стабільності буде досягнуто у випадку, коли рівень генерування власних фінансових ресурсів (позитивного грошового потоку) буде не менше рівня споживання фінансових ресурсів (негативного грошового потоку) у процесі розвитку. Для досягнення фінансової рівноваги необхідно реалізувати такі заходи: зростання чистого доходу за рахунок проведення ефективної цінової політики, застосування системи знижок і методів просування продукції на ринок; здійснення ефективної податкової політики, направленої на зростання суми чистого прибутку підприємства; здійснення дивідендної політики, адекватної кризовому розвитку підприємства з метою збільшення суми чистого прибутку, що направляєється на виробничий розвиток;

здійснення ефективної емісійної політики при збільшенні суми власного капіталу підприємства за рахунок додаткового випуску акцій. Мета цього етапу фінансової стабілізації вважається досягнутою, якщо підприємство вийшло на цільові показники фінансової структури капіталу, що забезпечують його високу фінансову стійкість.

Стратегічний механізм фінансової стабілізації є системою заходів, що заснована на використанні моделей фінансової підтримки прискореного економічного зростання підприємства, а саме: зростання рівня рентабельності продажу за рахунок проведення ефективної цінової політики, здійснення ефективного податкового планування; зростання частки чистого прибутку, що спрямовується на виробничий розвиток шляхом здійснення певної дивідендної політики; прискорення оборотності активів за рахунок оптимізації співвідношення необоротних й оборотних активів, а також прискорення обороту окремих елементів оборотних активів (у першу чергу, запасів товарно-матеріальних цінностей і дебіторської заборгованості).

Список використаних джерел:

1. Іщенко Н. А. Діагностика ймовірності банкрутства підприємства та шляхи його стабілізації. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні наук. 2017. Вип. 31. С. 256-265. URL: <http://dspace.kntu.kr.ua/jspui/bitstream/123456789/6910/1/29.pdf>
2. Марусяк Н. Л., Пильнюк Д. О. Банкрутство підприємства: сутність, причини та наслідки. Економіка та суспільство. 2021. Вип. 33. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3912/897-Текст%20статті-860-1-10-20211228.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
3. Сташук О. В., Шостак Л. В., Булик Д. В. Банкрутство підприємств в умовах воєнного стану. Економіка та суспільство. 2022. Вип. 44. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1801/1736>

УДК 658.152

*Йохна В. М., к.е.н., науковий співробітник
Хмельницький національний університет*

ОБГРУНТУВАННЯ ПРІОРИТЕТІВ І МЕТОДІВ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ІННОВАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

В сучасному світі сталий соціально-економічний розвиток будь-якої країни можливий лише за наявності у структурі економіки тих секторів, які формують її здатність бути активним учасником міжнародного товарно-грошового обміну. Ці сектори мають бути доволі значущими і містити привабливі (як з погляду тривалості економічних відносин, так і з позицій унікальності характеристик) ціннісні пропозиції для інших країн. І чим унікальнішими є такі пропозиції країни-експортера, тим кращими можуть бути для неї умови обміну ними на глобальному ринку.

Унікальність ціннісних пропозицій учасників глобального ринку може забезпечуватись різними чинниками – від географічного розташування (яке дає змогу розвивати рекреаційно-відпочинкові послуги, формувати привабливу для багатьох учасників ринкової взаємодії логістику, мати доступ до унікальних природних ресурсів тощо) – і до розвиненого науково-дослідного сектора, який є продуцентом новітніх знань, що мають не тільки фундаментальний характер, а й прикладне застосування. Реалізація цієї групи чинників стає можливою за високого рівня розвитку інтелектуального потенціалу людей, що живуть у таких країнах. Знання є невичерпним джерелом наукоємних продуктів, втілених у новітні технології різного призначення, вони наповнюють реальну економіку новими ідеями і бізнес-моделями, розширюючи простір глобальної співпраці і збільшуючи людські можливості впливати на динаміку розвитку.

Використання створених природою багатств і результатів інтелектуальної праці людей має різну віддачу, особливо якщо розглядати її у довгостроковому періоді. Яскравим прикладом цього є динаміка розвитку Китаю в останні 30 років – держава зробила величезний технологічний стрибок завдяки участі в міжнародних дослідницьких проєктах і стимулюванню розміщення на своїй території високотехнологічних промислових виробництв із США та промислово розвинених країн Європи. За темпами економічного зростання Китай став безумовним світовим лідером. Згідно висновків Австралійського інституту стратегічної політики (ASPI), що були оприлюднені на початку 2023 року, Китай тримає першість у 37 із 44 критично важливих технологій, які відстежувались в рамках аналізу [1].

У Китаї, так само, як і в більшості розвинених країн визначальну роль відіграє промисловий сектор, який значною мірою формує їх експортний потенціал. Причому потенціал тим більший, чим технічно складнішою є продукція, що виготовляється підприємствами цього сектору. Експорт промислової продукції з високою доданою вартістю свідчить про те, що країна ефективно використовує свої ресурси, а не служить сировинним додатком до економіки інших країн.

Зважаючи на значне погіршення стану вітчизняної економіки під час воєнних дій і зменшення ролі продукції промислового сектора у її експортному потенціалі, актуальними є дослідження можливості повоєнного відновлення промисловості України потенціалу – для того, щоб забезпечити технологічну основу її експортної спроможності. Очевидно, що за існуючого стану це неможливо здійснити без державної підтримки. Авторське бачення процесу визначення пріоритетності державної підтримки розвитку окремих галузей чи групи підприємств схематично подано на рис.1.

У даній схемі важливо обґрунтовано підійти до формування рейтингової оцінки підприємств галузі. Для цього можна використати підходи оцінки слабких і сильних сторін підприємства співвідносно тенденцій розвитку зовнішнього середовища, відомого як SWOT-аналіз. Чотири основні сфери внутрішнього середовища, що мають пройти таку оцінку, охоплюють фінанси, маркетинг, інновації та людські ресурси. Для кожного із досліджуваних параметрів даної сфери слід оцінити фактори випередження і відставання на

момент оцінювання з використанням шкали унормовування (наприклад, шкали Харрінгтона). Інформаційне забезпечення такої оцінки, яке гарантує обґрунтованість вибору технологічного рішення для створення нових виробничих систем, має включати і питання фінансово-економічної стійкості та екологічної безпеки суб'єкта господарювання – з тим, щоб нові технології відповідали вимогам «зеленого переходу» [2; 3].

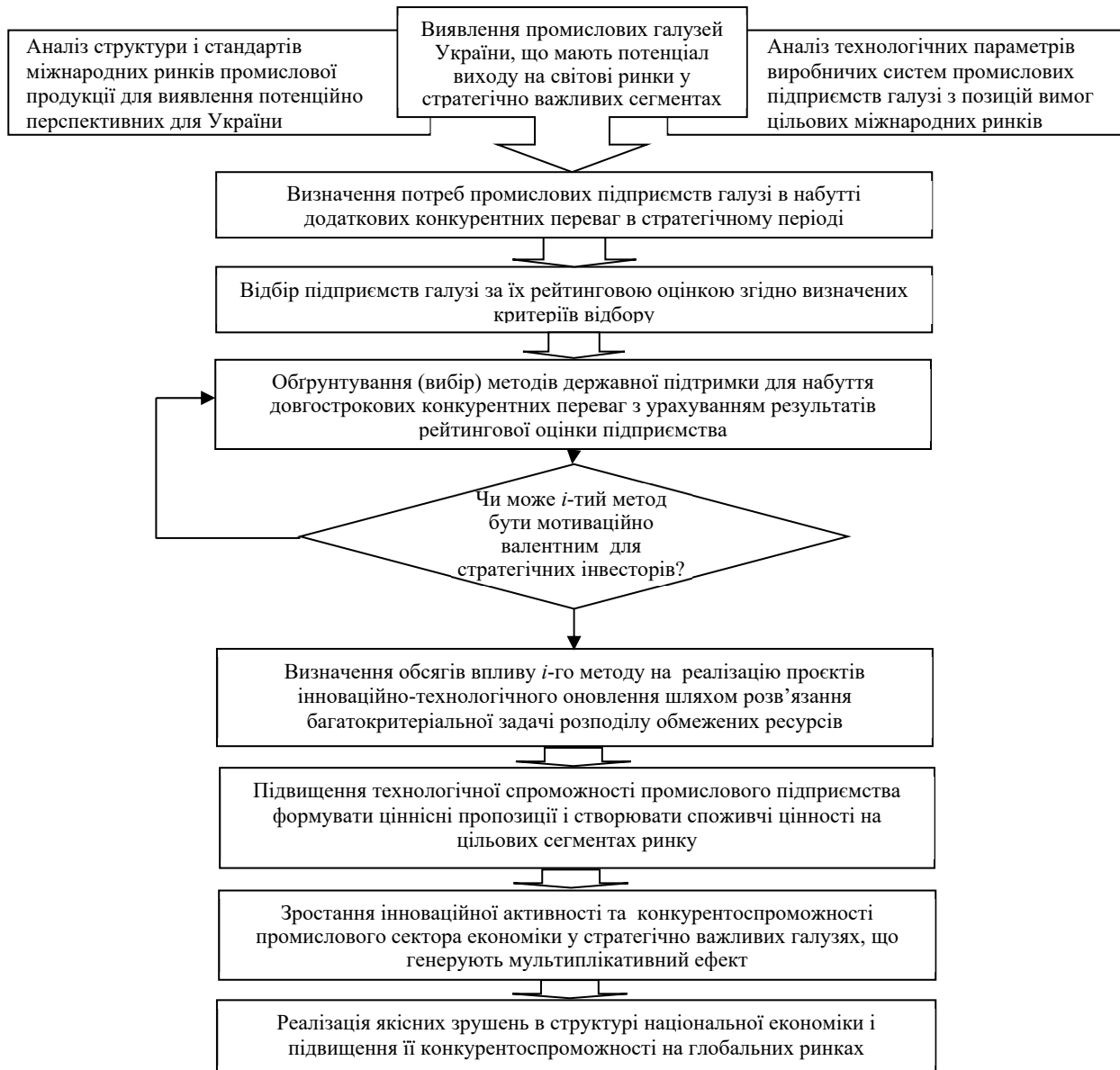

Рис. 1. Логіка визначення пріоритетності і методів державної підтримки інноваційно-технологічного розвитку промислових підприємств у ключових для конкурентоспроможності економіки галузях

Процедурно даний процес охоплює не лише визначення об'єктів інвестиційної підтримки розвитку виробничих систем, а й методів/форм такої підтримки з урахуванням їх значущості для набуття підприємствами відповідної галузі довгострокових додаткових конкурентних переваг. Додаткових – до певного часу, поки процес запуску проєкту оновлення не вийде на рівень запланованої потужності. І цілком очевидно, що інвестиційні процеси мають

забезпечувати не лише розширене відтворення (чи просте масштабування) виробничих систем обраних підприємств, а насамперед їх інноваційно-технологічне оновлення. Адже лише такі виробничі технології можуть забезпечити вітчизняним підприємствам переробної галузі конкурентні переваги на глобальному ринку, де вже давно склався паритет основних економічних гравців.

Уже зараз Україні необхідно формувати державну економічну політику для її повоєнного відродження. Необхідно відходити від сировинної орієнтації і стимулювати вкладання інвестицій у високотехнологічні сектори економіки. І це не тільки ІТ-сектор, який єдиний в умовах війни не втратив позитивної динаміки розвитку. Інвестиції мають спрямовуватись і в промисловий сектор – як для підтримки високотехнологічних проєктів оборонної промисловості, так і в сферу переробки сільськогосподарської сировини, що важливо для нарощування експортного потенціалу України.

Список використаних джерел:

1. Gaida J., Wong Leung J., Robin S., Cave D. ASPI's Critical Technology Tracker – The global race for future power. URL: aspi.org.au/report/critical-technology-tracker (опубл. 2.03.2023).
2. Стадник В. В., Соколюк Г. О., Йохна В. М. Економічна безпека: сутність, чинники та інструменти мінімізації ризиків в контексті сталого розвитку переробних підприємств. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2019. № 2. С. 7-11.
3. Pearce D. W., Anil E. B. Markandya Sustainable Development: Economics and Environment in the Third World. Earthscan, 1990. 217 с.

УДК 336

*Карнаушенко А. С., к.е.н., доцент,
Клименко С.,
здобувач вищої освіти першого (бакалавр.) рівня
Херсонський державний аграрно-економічний університет*

ВПЛИВ КРИПТОВАЛЮТ ТА ТЕХНОЛОГІЙ БЛОКЧЕЙНУ НА ФІНАНСОВУ СИСТЕМУ

Криптовалюти та блокчейн технології з'явилися у світі не так давно, але вже зуміли внести значні зміни та великий вклад в фінансову систему. Спочатку криптовалюти були використані як альтернатива традиційним валютам та засобам оплати [1].

Одним з головних впливів криптовалют та блокчейну на фінансову систему є зменшення ролі традиційних фінансових установ, таких як банки та інвестиційні фонди. Криптовалюти дозволяють користувачам здійснювати безпечні та швидкі транзакції без посередництва банків, що може знизити комісії та інші витрати. Блокчейн, у свою чергу, може дозволити зберігати та передавати фінансові дані без необхідності участі посередників, що підвищує швидкість та ефективність транзакцій [2].

З іншого боку, використання криптовалют та блокчейну може створювати нові ризики для фінансової системи, такі як фінансування тероризму,

шахрайство та легалізація доходів від злочинної діяльності [3]. Крім того, децентралізована природа криптовалют та блокчейну може створювати складнощі для регулювання та нагляду за фінансовими операціями, що може призвести до збільшення ризиків та недовіри до фінансової системи.

Крім того, криптовалюти є дуже нестабільними, що може призвести до великих втрат. Блокчейн технологія також несе в собі загрозу для фінансової системи. Хоча вона дозволяє зберігати та передавати дані без можливості їх зміни, але це може бути також небезпечним. Наприклад: можливість незаконного доступу до фінансових даних, що може призвести до крадіжки грошей та кредитних карток. Крім того, може впливати на захист персональних даних, оскільки вони можуть бути доступні для перегляду всіма користувачами. Також, впровадження криптовалют та блокчейну може призвести до зменшення кількості робочих місць у банківській сфері, так як децентралізована система не потребує багато робітників, що може вплинути на економіку та зробити багато людей безробітними [4].

Криптовалюти та блокчейн технологія дозволяють здійснювати транзакції швидше та дешевше. Також завдяки використанню децентралізованої бази даних, яка містить інформацію про всі транзакції, блокчейн технологія дозволяє проводити операції без втручання банків, що дозволяє зменшити витрати на операції та збільшити швидкість обробки транзакцій [5]. Також це може бути особливо важливим для тих людей, хто має обмежені можливості доступу до банківських послуг. Так як, більшість банків не надає послуги малозабезпеченим верствам населення та найбільш віддаленим регіонам і такий засіб може забезпечити доступ до фінансових послуг для цих груп населення.

Ще блокчейн може бути використаний для покращення безпеки та надійності фінансової системи, адже ця технологія забезпечує безпеку та надійність транзакцій завдяки тому, що дозволяє уникнути крадіжок та шахрайства шляхом запису інформації в блоки. Децентралізована система блокчейну зменшує ризик збоїв в фінансових операціях та підвищує ефективність обробки транзакції [6].

Вплив нових технологій на фінансову систему світу ще не повністю проаналізований та зрозумілий. Однак, очевидно, що криптовалюти та блокчейн змінюють традиційну фінансову систему, надаючи можливість швидкого та безпечного здійснення транзакцій, зменшуючи вартість операцій та ефективніше управляючи фінансовими ресурсами. Крім того, застосування блокчейну в інших галузях також може принести значні переваги, такі як збереження даних, зниження витрат та підвищення ефективності операцій. Однак, необхідно враховувати потенційні ризики, такі як висока волатильність криптовалют, низька регуляторна захищеність та ризики кібератак, які можуть стати причиною фінансових втрат та втрати довіри в цих технологіях.

Список використаних джерел:

1. World Economic Forum. (2018). Blockchain Beyond the Hype: A Practical Framework for Business Leaders. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Blockchain_Beyond_the_Hype_Report_2018.pdf
2. Шуляк Ю. І., Сидорова О. В. Блокчейн технології: фінансові аспекти використання. Економіка і регіон. 2017. № 4(64). С. 10-18.

3. Серета І. В. Криптовалюти як засіб збереження та зростання капіталу: проблеми та перспективи. Фінансова система. 2017. № 2. С. 106-113.
4. Костенко О. В. Криптовалюти: сутність, переваги та недоліки. Молодий вчений. 2017. № 5.2. С. 316-319.
5. Глущенко В. О. Блокчейн як інноваційний інструмент розвитку фінансового сектору. Проблеми економіки. 2018. № 2. С. 221-226.
6. Бойко А. А. Використання криптовалют у сучасних умовах. Міжнародний науковий журнал. 2018. № 1(61). С. 82-85.

УДК 336.7:658.5

*Краснікова-Колосова С. В.,
здобувач вищої освіти першого (бакалавр.) рівня,
Сисоліна Н. П., к.е.н., доцент
Центральноукраїнський національний технічний університет*

СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ В СУЧАСНІЙ ТЕХНОЛОГІЇ БІЗНЕСУ

У наш час технології продовжують розвиватися з великою швидкістю, підприємства повинні адаптуватися до змін, щоб залишатися актуальними в сучасному конкурентному середовищі. Інтеграція стратегічного менеджменту в бізнес-технології стає вирішальною для успіху бізнесу.

Стратегічне управління передбачає розробку та впровадження стратегій, які допомагають підприємствам досягати своїх довгострокових цілей. Воно надає підприємствам основу для прийняття обґрунтованих рішень, які відповідають їхнім цілям. Стратегічне управління бізнес-технологіями допомагає фірмам використовувати їх для покращення своєї діяльності, підвищення ефективності та зменшення витрат. Інтегруючи новітні методи управління у свою стратегію, підприємства можуть випереджати конкурентів і підвищити загальну продуктивність [1].

Стратегічне управління допомагає підприємствам визначати нові можливості для функціонування та розвитку, створювати дорожню карту для їх впровадження і розробляти стратегії для зменшення ризиків. Крім того, стратегічне управління допомагає підприємствам приймати обґрунтовані рішення щодо інвестицій, включаючи розробку нових продуктів і послуг, впровадження сучасних технологій, процесів і систем.

У процесі стратегічного планування, як одного з етапів стратегічного управління, організація складає прийнятну для себе стратегію розвитку бізнесу. Однією з ключових переваг стратегічного управління в сучасних бізнес-технологіях є можливість отримати конкурентну перевагу. Стратегічно використовуючи інновації, підприємства можуть покращити свою діяльність, зменшити витрати та пропонувати інноваційні продукти та послуги. Це, у свою чергу, може допомогти підприємствам залучити нових клієнтів, утримати існуючих і підвищити прибутковість. Стратегічне управління в бізнес-технологіях також допомагає підприємствам випереджати конкурентів, передбачаючи зміни ринку та швидко адаптуючись до них [2].

Стратегічне управління поділяється на декілька видів: стратегічне планування, впровадження новітніх технологій, управління ризиками, конкурентна перевага тощо. Пропонуємо більш детально розглянути впровадження технологій, як один із найбільш розповсюджених типів стратегічного управління.

Впровадження різноманітних технологій – це складний процес, який вимагає ретельного планування, виконання та моніторингу (рис. 1). Коли компанії інвестують у нові технології, вони повинні враховувати ряд факторів, включаючи витрати на впровадження, вплив на існуючі процеси та системи, а також потенційні переваги та ризики технології [3].

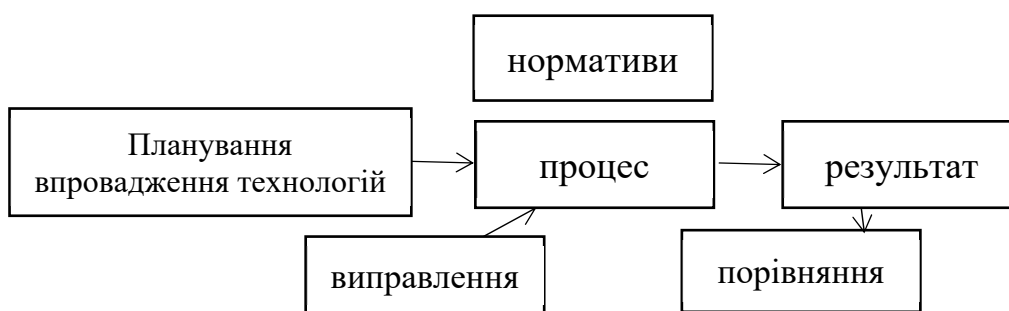

Рис. 1. Впровадження технологій

Вважаємо найбільш важливими основні способи, що приведені у таблиці 1, якими стратегічне управління може допомогти підприємствам, успішно впроваджувати нові технології.

Таблиця 1

Основні способи стратегічного управління для впровадження нових технологій

Спосіб	Сутність способу	Мета
1	2	3
Визначити потреби бізнесу	Перш ніж інвестувати в нові технології, підприємства повинні спочатку визначити свої потреби та цілі	Стратегічне управління може допомогти підприємствам оцінити їхню поточну діяльність і визначити, як можна використовувати технології для підвищення ефективності, зниження витрат і покращення досвіду клієнтів
Розробити дорожню карту	Коли підприємства визначили свої потреби та цілі, стратегічне управління може допомогти розробити дорожню карту впровадження технологій	Ця дорожня карта має окреслити кроки, які будуть зроблені для впровадження технології, включаючи будь-які необхідні зміни в існуючих процесах або системах
Розподіляти ресурси	Впровадження технології може бути ресурсномістким, вимагаючи часу, грошей і персоналу	Стратегічне управління може допомогти підприємствам ефективно розподілити ці ресурси, гарантуючи наявність у них необхідної підтримки та інфраструктури для успішного впровадження технології

Продовження таблиці 1

1	2	3
Моніторити прогрес	Впровадження технології є безперервним процесом, і компанії повинні відстежувати свій прогрес, щоб переконатися, що вони досягають своїх цілей	Стратегічне управління може допомогти підприємствам встановити ключові показники ефективності і показники, щоб відстежувати їхній прогрес і за потреби вносити корективи
Вирішувати потенційні проблеми	Впровадження технології може бути пов'язане з проблемами, зокрема технічними проблемами, опором співробітників і змінами робочих процесів	Стратегічне управління може допомогти підприємствам передбачити ці виклики та розробити стратегії їх пом'якшення, наприклад програми навчання, комунікаційні плани та процеси управління змінами.

Таким чином, стратегічне управління відіграє життєво важливу роль в успіху підприємств, які використовують сучасні технології. Воно допомагає підприємствам створити дорожню карту для впровадження технологій, визначити нові можливості для зростання та розвитку, прийняти обґрунтовані рішення щодо інвестицій у технології. Стратегічно використовуючи технології, підприємства можуть отримати конкурентну перевагу, підвищити ефективність і зменшити витрати. Оскільки технології є змінними, тобто продовжують розвиватися, інтеграція стратегічного управління в бізнес-технології стане ще більш важливою для успіху бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Стратегічний менеджмент. Вікіпедія: веб-сайт. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%> (дата звернення: 11.04.2023)
2. Переваги стратегічного підходу. Студопедія: веб-сайт. URL: https://studopedia.com.ua/1_35289_perevagi-strategichnogo-pidhodu-do-upravlinnya.html (дата звернення: 10.04.2023)
3. Навіщо бізнесу опановувати нові технології? Mind.ua: веб-сайт. URL: <https://mind.ua/openmind/20226614-virtualni-myazi-yak-i-navishcho-biznesu-opanovuvati-novi-tehnologiyi> (дата звернення: 10.04.2023)

УДК 004.738.5

*Краснікова-Колосова С. В.,
здобувач вищої освіти першого (бакалавр.) рівня
(Науковий керівник – к.т.н., доц., Савеленко Г. В.)
Центральноукраїнський національний технічний університет*

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ЕЛЕКТРОННУ КОМЕРЦІЮ

У останні роки соціальні мережі внесли суттєві зміни у спосіб взаємодії між людьми та бізнесом. Платформи, такі як Facebook, Instagram, Twitter, LinkedIn та

інші, стали невід'ємною складовою електронної комерції, а компанії активно використовують їх для просування продуктів, спілкування з клієнтами та збільшення продажів.

Розгляньмо кілька переваг соціальних мереж у контексті електронної комерції. Однією з головних переваг соціальних мереж є їх потужний охоплювальний потенціал. Платформи соціальних медіа мають мільйони користувачів по всьому світу, що надає підприємствам можливість просувати свої товари та послуги перед широкою аудиторією. Крім того, соціальні мережі дозволяють компаніям спрямовувати свої маркетингові зусилля на конкретні демографічні групи, що забезпечує охоплення різних цільових аудиторій.

Ще однією перевагою соціальних мереж є можливість взаємодії з клієнтами. Платформи соціальних мереж дозволяють компаніям взаємодіяти з клієнтами в реальному часі, що сприяє побудові міцних взаємин та підвищує рівень лояльності клієнтів. Більш того, соціальні мережі надають зручну платформу для збору відгуків від клієнтів, які можуть бути використані для покращення якості продуктів і послуг.

Проте, наряду з перевагами, соціальні мережі мають певні недоліки для бізнесу. Один з найважливіших недоліків полягає у можливості отримання негативних відгуків і коментарів. У соціальних мережах клієнти мають можливість обмінюватися своїм досвідом з іншими користувачами, і негативний відгук може швидко поширюватися, потенційно завдаючи шкоди репутації компанії.

Ще одним недоліком є ризик кібератак і витоку даних. Платформи соціальних медіа є придатними для зламу, і компанії повинні прикласти додаткові зусилля, щоб захистити свої дані та дані своїх клієнтів від можливих кібератак та небажаних витоків інформації.

Розглянемо вплив соціальних мереж на поведінку споживачів. Соціальні мережі мають значний вплив на споживацьку поведінку, оскільки все більше людей використовують їх для дослідження продуктів і послуг перед покупкою. Платформи соціальних медіа надають споживачам можливість задавати запитання, читати відгуки та отримувати рекомендації від своїх друзів та родичів. Це призвело до змін у споживацькій поведінці: люди все більше залежать від соціальних мереж для отримання інформації перед здійсненням покупки.

Крім того, на платформах соціальних медіа з'являється поняття користувацького змісту. Це вміст, створений самими користувачами, а не брендом або компанією. На соціальних мережах цей контент може бути у різних форматах, таких як фотографії, відео або відгуки. Він стає все більш популярним протягом останніх років, і компанії визнають переваги його використання у своїх маркетингових стратегіях.

Розглянемо деякі з переваг створеного користувачами контенту для електронної комерції:

– *автентичність*: контент, створений користувачами, має більшу автентичність і надійність, ніж корпоративний контент. Клієнти більш довіряють рекомендаціям інших клієнтів, ніж самому бренду. Інтегруючи створений користувачами контент у свої маркетингові стратегії, компанії можуть підвищити рівень автентичності і довіри;

– *залучення*: створений користувачами контент також сприяє взаємодії з клієнтами. Публікація такого контенту на соціальних медіа дозволяє підприємствам заохочувати клієнтів активно спілкуватись з їхнім брендом і ділитися своїм досвідом. Це може допомогти підвищити впізнаваність бренду та лояльність клієнтів;

– *економічна ефективність*: контент, створений користувачами, часто є більш вигідним з економічної точки зору, ніж створення корпоративного контенту. Замість найму професіональних фотографів або відеооператорів, компанії можуть покластися на те, що самі клієнти створять контент. Це дозволяє зменшити маркетингові витрати, одночасно отримуючи високоякісний вміст;

– *розширене охоплення*: такий вид маркетингу допомагає компаніям залучити більш широку аудиторію. Коли клієнти діляться своїм досвідом про продукт або послугу в соціальних медіа, їх підписники та друзі також можуть зацікавитися брендом. Це допомагає збільшити охоплення та впізнаваність бренду.

Загалом, створений користувачами контент став важливим інструментом для компаній електронної комерції, який допомагає підвищити ефективність і знизити маркетингові витрати. Соціальні мережі суттєво вплинули на електронну комерцію, забезпечуючи зміни у взаємодії між компаніями та клієнтами. Проте, існують потенційні ризики, які слід враховувати при використанні даного способу просування товарів і послуг. Незважаючи на це, вплив соціальних мереж на електронну комерцію є таким, що його вже необхідно враховувати в маркетинговій стратегії підприємства, а в майбутньому очікується лише його зростання.

Список використаних джерел:

1. Контент: що це таке і який він буває? [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://termin.in.ua/kontent/>. (дата звернення: 01.04.2023)

2. Як соціальна комерція змінює поведінку споживачів. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://ag.marketing/blog/socialna-koherciya/>. (дата звернення: 01.04.2023)

УДК: 005:332:331.101

*Крячко Є. Ю.,
здобувач вищої освіти другого (магістер.) рівня
(Науковий керівник – д.е.н., проф. Зайченко В. В.)
Центральноукраїнський національний технічний університет*

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Складна економіко-політична ситуація та війна в країні, а також нестабільна геополітична ситуація в усьому світі накладає свій відбиток на діяльність сільськогосподарських підприємств, закликаючи їх до здійснення безперервного процесу вдосконалення та пристосування до умов зовнішнього середовища, тобто безперервний пошук способів та варіантів удосконалення своєї діяльності, оскільки це одна з основних умов існування на сучасному ринку.

Економісти окреслили низку причин, які задають темп процесам пошуку методик удосконалень: тимчасова ознака поточних процесів, тобто з часом сучасні розробки втрачають свою актуальність; ознака конкурентоспроможності, тобто ті організації, що застосовують сучасні розробки, то їх товар більш якісний та швидше реалізується, а інші стоять на місці; ознака споживчих переваг, тобто потреба в якості та характеристиках товару у покупців постійно змінюється, залежно від сучасних тенденцій, модних уявлень, харчових переваг тощо. Таким чином, сільськогосподарські підприємства, що прагнуть займати активну позицію на ринку, і завойовувати інші ринки збуту, зобов'язані постійно вдосконалювати технологічні виробництва та способи організації і управління бізнес-процесами [2].

Удосконалення системи управління бізнес-процесами на сільськогосподарських підприємствах наразі представляє один з дієвих варіантів підвищення ефективності їхньої виробничої діяльності. У зв'язку з тим, що держава на 100% не усунула з вітчизняного ринку товари іноземних постачальників, присутня висока конкуренція із зарубіжними товаровиробниками, у зв'язку з чим перед управлінським апаратом підприємств АПК стоїть основне завдання – створення ефективного механізму вдосконалення управління виробничими бізнес-процесами, що враховує особливості сільського господарства, та своєчасно адаптується до поточних змін зовнішнього та внутрішнього середовища, забезпечуючи при цьому високий рівень конкурентоспроможності.

При формуванні стратегій управління та розвитку сільськогосподарських підприємств в сучасних умовах необхідно враховувати характеристики, які властиві аграрній галузі: сезонність виробництва, незавершеність виробничих процесів в сільськогосподарському виробництві, отримання тваринницької продукції за відповідними строками; підвищений ризик виробництва на аграрних підприємствах; «нерівномірність надходження доходів і необхідність кредитування під поточні витрати; повільна оборотність капіталу» [3].

У середовищі, що є досить невизначеним, існуючі стратегії і системи управління стають застарілими, як тільки їх впроваджують і приймають. Тому вельми важливо, щоб коригування стратегічного курсу управління було несистематичним, а планувалося належним чином, щоб уникнути надмірних витрат на вдосконалення стратегії.

Стратегія управління повинна забезпечувати стійке економічне зростання, розвиток сільськогосподарського підприємства і підвищення конкурентоспроможності його виробництва. При цьому поняття «зростання» і «розвиток» хоч і взаємопов'язані, але за своїм змістом можуть не збігатися у багатьох відношеннях.

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що стратегічне управління – це процес визначення та досягнення цілей шляхом постійного урівноваження потреб і можливостей компанії і навколишнього середовища. А фундамент будь-якої бізнес-стратегії на кожному організаційному рівні підприємства «є конкурентні переваги і закріплена ефективна стратегічна позиція, що забезпечать майбутню життєздатність організації в мінливих умовах» [1].

Отже, сільськогосподарські підприємства країни повинні використовувати ефективні стратегічні управлінські інструменти для створення відповідних науково обґрунтованих стратегій. З метою збільшення конкурентоспроможності національного і міжнародного ринку, з урахуванням його особливостей і факторів, що створюють конкурентні переваги для сільськогосподарських підприємств, необхідно раціоналізувати вибір механізмів формування стратегій.

Потрібно враховувати, що на функціонування та управління сільськогосподарськими підприємствами суттєво впливає значна кількість факторів, що випливають з особливостей сільського господарства. Ці фактори включають залежність від природних та кліматичних умов, потребу у залученні сезонних працівників та виклики, пов'язані з їх керуванням, тривалий період між витратами і отриманням прибутку, розвиток кількох виробництв, що суттєво відрізняються за технологією та організацією, але пов'язані між собою результатами, використання продуктів власного виробництва у подальшому виробничому процесі, різні умови зберігання та збуту продукції, використання землі як одного з виробничих ресурсів, низьку рентабельність сільськогосподарської діяльності, залежність від світових цін на сировинну та продукцію.

Основними формами стратегічного управління сільського господарства є: науково обґрунтована система управління, яка враховує природні, кліматичні та економічні умови та майбутній розвиток; створення матеріально-технічної бази, що відповідає розміру і структурі виробництва; вдосконалення інформаційної системи та використання інформаційних технологій для планування, обліку, звітності та оперативного управління виробництвом на основі сучасної комп'ютеризації; впровадження виробничих технологій, що сприяють економії енергії та ресурсів; більш широке використання сільськогосподарського наукового потенціалу тощо.

Отже, удосконалення системи управління розвитком сільськогосподарських підприємств є важливим завданням для забезпечення стійкого розвитку аграрного сектору. Ми можемо підсумувати декілька ключових аспектів, які можуть сприяти покращенню системи управління:

1. *Впровадження інформаційних технологій*: Використання сучасних інформаційних технологій дозволяє автоматизувати багато процесів управління, що дозволяє отримувати швидкий доступ до важливих даних і полегшує прийняття рішень;

2. *Аналіз даних і прогнозування*: Використання аналітичних інструментів та методів прогнозування дозволяє аналізувати великі обсяги даних, зокрема щодо погодних умов, ринкових тенденцій, врожайності тощо;

3. *Фінансове управління*: Ефективне фінансове управління є ключовим елементом успішної діяльності сільськогосподарських підприємств. Це включає у себе планування бюджету, облік витрат, управління оборотними коштами, оцінку ефективності вкладень та фінансовий аналіз;

4. *Управління ризиками*: Сільське господарство пов'язане зі значними ризиками, тому важливо враховувати їх та вживати превентивні заходи щодо їх уникнення або мінімізації.

Список використаних джерел:

1. Кизенко О. О. Контролінговий механізм системи стратегічного управління підприємством [Електронний ресурс]. Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. 2019, № 4(2). С. 44-47. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/VSunu_2019_4\(2\)_10](http://nbuv.gov.ua/UJRN/VSunu_2019_4(2)_10) (Дата звернення: 12.04.2023)
2. Козак Л. В. Напрями розвитку стратегічного партнерства підприємств АПК України. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Економіка. 2019, № 13. С. 21-26.
3. Орлова Д. В. Стратегічний менеджмент: становлення та розвиток [Електронний ресурс]. Збірник наукових праць Донбаської національної академії будівництва і архітектури. 2019, № 4. С. 88-93. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/zbnpdnaba_2019_4_15 (Дата звернення: 12.04.2023)

УДК 338.242

*Куницька-Ляш М. В., к.е.н., доцент
Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С. З. Гжицького*

ПРОВІДНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРИ УЗАГАЛЬНЕННІ МЕТОДОЛОГІЇ АНАЛІЗУВАННЯ СИСТЕМ БЕЗПЕКИ

Коли мова йде про дослідження складних соціально-економічних систем у площині формування засад забезпечення їх економічної безпеки, причому на всіх рівнях системної ієрархії управління, то це висуває необхідність врахування наступних аспектів задля прийняття низки принципових попередніх рішень [1, с. 161-172; 2, с. 20-29]:

– дедукції й індукції елементів системи, іншими словами – ідентифікації її цілісності, меж, повного складу характеристик, які мають бути врахованими як єдине ціле під спільною метою функціонування, але при цьому й детального декомпонування на внутрішні функціональні й структурні складові;

– інклюзії сутнісно-змістовного, методично-оцінювального та прикладного характеру в частині забезпечення з-поміж різних рівнів – мікро, мезо, галузевого, макро;

– ідентифікації принципового підходу, який буде закладено в основу при залученні всього спектру методів, інструментів, засобів аналізування якості й ефективності сформованої системи політики забезпечення, а також безпосереднього оцінювання стану й рівня безпеки;

– розмежування та чіткого бачення як диференціацій, так і дотичних площин відносно системи економічної безпеки та інших комплексних економічних, фінансових, соціально-суспільних та категорій, що особливо актуально з-поміж безпеки та конкурентоспроможності, реалізації потенціалу, резилентності, ризико- та стресостійкості;

– конвергенції розрізнених на перший погляд концептуально-методичних та структурних аспектів (процесів) системи безпеки, методології дослідження та

аналізування, формування стратегічних орієнтирів, а також тактичних механізмів, інструментів, засобів та заходів політики управління системою.

При цьому часто входять у дисонанс логічні зв'язки між, наприклад, аналізуванням безпеки (намагання виявити факт та міру переходу значень індикаторів визначених порогових і граничних меж безпеки, тобто слідування збереженню принаймні мінімального рівня життєздатності) та формуванням концепту політики (переслідування інтересу максимізації ефектів, на кшталт, – досягнення рівня найвищої конкурентоспроможності, забезпечення сталого розвитку, якнайкращої реалізації ресурсного та фінансово-економічного потенціалу і т. ін.) [3, с. 31-35].

Ці та інші суперечності, зазвичай, і є, з одного боку, провідними положеннями при узагальненні методології аналізування систем безпеки, а, з іншого, – головними дискусійними питаннями. Власне, в контексті останнього розвивають наукові пошуки. Так, у праці [4, с. 24-27] фактично додається такий новий рівень у системі економічної безпеки держави, як галузево-секторальний; іншими словами одночасно з економічною безпекою галузі вводиться в науковий обіг поняття економічної безпеки сектору національної економіки як стану захищеності ключових економічних інтересів суб'єктів, що його утворюють. В даному випадку науковці мова йде про економічну безпеку сектора малого підприємництва, об'єктом якої є економічні інтереси – матеріальні й нематеріальні активи і ресурси, різного роду права (доступу до ресурсів і ринків тощо) суб'єктів господарювання, які відповідають критеріям малого бізнесу, спільно утворюють відповідний сектор та відстоюють власні інтереси, які водночас мають й підтекст національних економічних інтересів, як от – справедливе конкурентне середовище, вільний ринок, середній клас суспільства, самозайнятість та реалізація людського, зокрема інтелектуально-кадрового капіталу та підприємницького потенціалу.

Додамо, що процес подальшого вдосконалення методики аналізування стану та рівня безпеки соціально-економічних систем різних рівнів не перервний і це відбувається на постійній основі, адже обумовлений викликами часу, зокрема умовами глобальної соціально-економічної й іншої нестабільності, внутрішніми ризиками й загрозами функціонування національних економік і їх галузевих комплексів, особливо – стратегічних секторів, галузей, підприємств.

Список використаних джерел:

1. Васильців Т. Г., Лупак Р. Л., Васильців В. Г. Характеристики функціональних складових економічної безпеки сектору інформаційно-комунікаційних технологій України. Економічний дискурс. 2017. Вип. 1. С. 161-172.
2. Лупак Р. Л. Державна політика управління безпекою розвитку внутрішнього ринку із застосуванням інструменту імпортозаміщення. Економічний форум. 2017. № 4. С. 20-29.
3. Березівський Я. П. Ідентифікація умов та чинників формування технологічної конкурентоспроможності національної економіки. Вісник Львівського торговельно-економічного університету. 2021. Вип. 63. С. 31-35.
4. Васильців Т. Г., Гринкевич С. С. Формування середовища економічної безпеки підприємництва в Україні. Економічний часопис-XXI. 2015. № 3-4 (1). С. 24-27.

*Левченко О. М., д.е.н., професор,
В'юник О. В., к.е.н., доцент,
Коваленко С. В., асистент
Центральноукраїнський національний технічний університет*

ОСОБЛИВОСТІ І ТЕНДЕНЦІЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ЧИННИКА РОЗВИТКУ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Розвиток системи вищої освіти, підвищення якості освітніх послуг, зростання конкурентних переваг вітчизняних закладів вищої освіти виступають базисом для збереження і примноження трудового потенціалу, що у сучасних умовах є одним із найважливіших завдань поствоєнного відновлення національної економіки. Застосування компетентнісного підходу, зокрема, орієнтованість вищої освіти на формування найбільш актуальних для ринку праці компетентностей, значною мірою сприятиме вирішенню цих завдань.

Трансформація компетентнісного підходу повинна відбуватися з урахуванням сучасних світових трендів в освітній сфері, економіці і суспільстві. Так, значення глобального індексу знань в Україні у 2022 році становило 46,5, тоді як у Польщі – 54,7, у Чехії – 59,1, у Німеччині – 63,6, у США – 68,4. Рівень розвитку вищої освіти в Україні (як складова глобального індексу знань) становив 43,5, у Болгарії – 58,1, у Швейцарії – 66,8 [1].

Водночас, частка робочої сили з вищою освітою в Україні є однією з найвищих – за даними глобального індексу конкурентоспроможності талантів у 2022 році вона складала 53,62%, у США цей показник дорівнював 50,05%, у Сінгапурі – 58,86% [2], що дозволяє відзначити недостатньо ефективне використання праці фахівців з вищою освітою у нашій державі. За даними індексу Блумберга, у 2021 році Україна займала 57 місце за ефективністю вищої освіти з-поміж 60 країн, які ввійшли до рейтингу [3].

Формування сучасних компетентностей у сфері вищої освіти неможливе без застосування новітніх інформаційно-комунікативних технологій. Значення індексу мережевої готовності в Україні у 2022 році становило 55,71 (для порівняння, у Литві – 62,78, у Великій Британії – 72,41, у США – 80,30) [4], що свідчить про доцільність більш активного використання досягнень цифровізації в державі в цілому, та в освітньому процесі, зокрема.

Не менш важливо враховувати й начасні ризики та загрози під час трансформації компетентнісного підходу у вищій освіті. Експерти Всесвітнього економічного форуму пов'язують найвагоміші ризики у довгостроковій перспективі із «неспроможністю пом'якшити зміни клімату; нездатністю адаптуватися до зміни клімату; стихійними лихами та екстремальними погодними явищами; втратами біорізноманіття та колапсом екосистеми; масштабною вимушеною міграцією; кризою природних ресурсів; розмиванням соціальної єдності та поляризацією суспільства; поширеністю кіберзлочинності і кібербезпекою; геоекономічним протистоянням; масштабними інцидентами,

що завдають шкоди навколишньому середовищу» [5]. На додачу до цього, для України нагальними є ризики, зумовлені військовою агресією (загрози життю та здоров'ю, руйнування інфраструктури, замінування територій, масова вимушена міграція, інфляційні, інвестиційні, фінансові та інші). Отже, вища освіта у стратегічній перспективі повинна орієнтуватися на розвиток тих компетентностей, які б дозволяли протидіяти ризикам та загрозам під час здійснення професійної діяльності у глобальному і локальному вимірах, забезпечуючи при цьому збереження та розвиток трудового потенціалу.

За висновками ООН, у період до 2025 року найважливішими навичками трудового потенціалу виступатимуть: «аналітичне мислення та інновації; активне навчання та стратегії навчання; комплексне вирішення проблем; критичне мислення та аналіз; креативність, оригінальність та ініціативність; лідерство та соціальний вплив; використання технологій, моніторинг і контроль; технології проектування та програмування; стійкість, стресостійкість і гнучкість; аргументування, вирішення проблем і ідеї» [6].

Таким чином, в контексті розвитку трудового потенціалу вища освіта повинна орієнтуватися на вирішення наступних завдань: всебічна інтеграція зусиль зі стейкхолдерами щодо забезпечення якості освіти, комплексного вирішення питань соціально-економічного розвитку й кадрового забезпечення територій; реалізація практичної спрямованості професійної підготовки, включаючи здатність до вирішення проблемних ситуацій, конкретних завдань і кейсів; врахування світових трендів і кращих практик в процесі формування стратегічних пріоритетів розвитку; забезпечення ефективності інноваційної діяльності та наукових досліджень; розвиток цифрових навичок.

Список використаних джерел:

1. The Global Knowledge Index (GKI) 2022. UNDP, RBAS, One United Nations Plaza, USA and MBRF. Dubai World Trade Center, 2022. Available at: www.knowledge4all.org. (Last accessed: 07.04.2023).
2. The Global Talent Competitiveness Index 2022. The Tectonics of Talent: Is the World Drifting Towards Increased Talent Inequalities? Fontainebleau, France. 2022. 336 p.
3. The Bloomberg Index 2021. Available at: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-02-03/south-korea-leads-world-in-innovation-u-s-drops-out-of-top-10>. (Last accessed: 08.04.2023).
4. Network Readiness Index 2022. Benchmarking the Future of the Network Economy. Stepping into the new digital era. How and why digital natives will change the world. Portulans Institute, 2022. Available at: https://networkreadinessindex.org/wp-content/uploads/reports/nri_2022.pdf. (Last accessed: 06.04.2023).
5. The Global Risks Report 2023. 18th Edition. World Economic Forum. Available at: <https://www.weforum.org/reports/global-risks-report-2023/> (Last accessed: 06.04.2023).
6. Future of Knowledge. A Foresight Report. Leveraging Transformative Capacities to Meet Future Risks. UNDP and MBRF, 2022. 136 p.

*Литвиненко А. С.,
здобувач вищої освіти другого (магістер.) рівня
(Науковий керівник – д.е.н., проф. Зайченко В. В.)
Центральноукраїнський національний технічний університет*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Значимість аграрного сектора економіки України неможливо переоцінити. Сільське господарство забезпечує населення країни продукцією, від якої залежить якість життя та стан здоров'я людей. Крім того, розвинений аграрний сектор сприяє зростанню кількості робочих місць для сільських місцевостей. Відтак, розвиток сільського господарства залишається пріоритетним напрямом політики України, а стратегія його розвитку постійно переглядається, зокрема в умовах війни.

Звісно, сільське господарство в Україні має свої особливості розвитку та пріоритетні напрямки за якими сільськогосподарські підприємства розвиваються. Від кількості сільськогосподарських підприємств та успішності їхньої діяльності залежить сталий та збалансований розвиток економіки держави, зокрема це визначає продовольчу незалежність. При цьому сільське господарство не здатне повноцінно конкурувати з іншими галузями, тому рівень та ефективність його підтримки з боку держави співвідноситься з благополуччям самої держави. Наразі, в умовах війни та анексії територій України, сільськогосподарське виробництво України перебуває у досить складному становищі, окрім того українське сільське господарство характеризується деформованою аграрною структурою і досить тривалий час перебувало у стані, що характеризується виснаженими ґрунтами, подекуди використовувалися застарілі технології, сільськогосподарські підприємства не мали економічних стимулів для розвитку та розширення виробництва. Зростання цін на промислові ресурси випередило зростання цін на сільськогосподарську продукцію, і це призвело до значного погіршення матеріальної бази сільського господарства України та важкого фінансового стану товаровиробників. Всі ці обставини разом із вагомим чинником повномасштабної війни в Україні підривають можливості сталого розвитку і діяльності сільськогосподарських підприємств.

Загострення соціально-економічних та політичних проблем разом із військовими діями на території України, вимагають зміни вектора розвитку сільськогосподарського сектору та більшості його підприємств. Одним із важливих завдань на національному рівні є забезпечення сталої діяльності сільськогосподарських підприємств, збалансований розвиток, який однаково поєднує економічний, екологічний та соціальний виміри розвитку.

Управління сталим розвитком безпосередньо пов'язане з факторами зовнішнього середовища та соціальною спрямованістю бізнесу. Управління сталим розвитком сільськогосподарських підприємств потребує комплексного та

системного підходу. Це тісно пов'язано з іншими сферами організаційного менеджменту. Сталий розвиток поєднується із корпоративною конкурентоспроможністю. Науковці стверджують, що в аграрному секторі нові продукти, технології, методи та механізми, які необхідні галузі та її суб'єктам для конкурентоспроможності, є реальним засобом підвищення екологічної стійкості навколишнього середовища. Сталий розвиток аграрного сектора – це здатність аграрного сектора та його об'єктів управління створювати раціональні виробничі структури, які за рахунок мобілізації внутрішніх резервів сприятимуть у разі непередбачених зовнішніх впливів пом'якшенню негативних наслідків та мінімізації відхилень від сформованих тенденцій розвитку [3].

На жаль, довоєнні успіхи сільського господарства України (особливо його корпоративного сегмента) у вигляді технічного прогресу, зростання продуктивності праці, масштабів виробництва й експорту супроводжувалися значними соціальними й екологічними втратами всередині країни. Агресія росії виявила додаткові негативні наслідки агрохолдингової моделі українського сільського господарства. Війна надзвичайно ускладнила функціонування великотоварного сільськогосподарського виробництва через розрив логістичних ланцюгів, екологічні катастрофи на корпоративних тваринницьких комплексах, блокування ринків збуту тощо [2].

У ситуації воєнного конфлікту основною метою українського аграрного сектора стало надійне забезпечення населення сільськогосподарською продукцією та продовольством. Фермери та особисті селянські господарства відіграли важливу роль у збереженні та розвитку місцевих ринків і ланцюжків постачання продовольства.

Українське сільське господарство та окремі підприємства знаходяться перед вибором між двома можливими сценаріями подальшого розвитку. В першому сценарії, пов'язаному з процесом післявоєнної відбудови, Україна відновлює попередню структуру сільського господарства і продовжує політику, що передбачає надмірну підтримку агрохолдингів. Однак такий сценарій є не вигідним для держави і суспільства в цілому. У другому сценарії передбачається зміна аграрної політики на стійку модель, яка ґрунтується на забезпеченні рівних прав на розвиток для всіх груп суб'єктів, що беруть участь у сільськогосподарському виробництві. Це охоплює прозорий і справедливий доступ до сільськогосподарських та інших земель, виробничих ресурсів, вільний доступ до збуту і конкуренцію на справедливій основі [1].

Результатом застосування цих підходів може бути потенційна зміна аграрної структури, що дозволить сімейним фермам використовувати свій виробничий потенціал для створення суспільних благ і розвитку місцевих громад. Крім того, це сприятиме адаптації аграрної структури України до вимог Європейського Союзу, зокрема до принципів сталого розвитку. Для втілення такого сценарію відродження сільського господарства та розвитку сільських територій в Україні необхідно побудувати нову інституційну систему підтримки внутрішньої продовольчої безпеки, реалізувати євроорієнтовану аграрну політику, здійснювати відповідальне стратегічне планування та моніторинг ситуації в галузі, а також збирати відповідні дані в контексті сталого розвитку підприємництва в умовах війни та післявоєнного стану.

Отже, у військових умовах забезпечення сталої діяльності сільськогосподарських підприємств є важливим завданням для забезпечення продовольства та збереження економічної стабільності в країні. Для цього необхідно розглянути можливі підходи, такі як захист сільськогосподарських земель від військових дій, забезпечення безпеки працівників та збереження виробничих потужностей.

Для досягнення цієї мети необхідно також розглянути можливості збільшення виробництва та підтримки малих та середніх сільськогосподарських підприємств. Окрім цього, можна розглянути заходи підтримки сімейних ферм та інших суб'єктів сільського господарства, що мають меншу кількість ресурсів та обладнання, але можуть мати значний внесок у забезпечення продовольства та підтримку місцевої економіки. Також важливо розглянути можливості підтримки розвитку нових технологій та інновацій у сільському господарстві, таких як збільшення продуктивності праці роботів, використання дронів для моніторингу полів та інші сучасні технології.

Загалом, забезпечення сталої діяльності сільськогосподарських підприємств у військових умовах вимагає комплексного підходу, включаючи розгляд питань безпеки, підтримки малих та середніх підприємств, використання новітніх технологій та інших рішень, які сприятимуть забезпеченню ефективності та сталого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Економіка регіонів України в умовах війни: ризики та напрями забезпечення стійкості: науково-аналітичне видання / наук. ред. Сторонянська І. З. Львів, ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України». 2022. 70 с.
2. Сільське господарство України в умовах воєнного стану: уроки для суспільства і політиків. URL: <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=9288> (дата звернення: 15.04.2023)
3. Чайковський І. А. Механізми забезпечення сталого розвитку сільськогосподарських підприємств. Інноваційна економіка. 2018. № 6. С. 108-114.

УДК 330.8

*Лунак Р. Л., д.е.н., професор,
Швидкий О. С.,
здобувач вищої освіти першого (бакалавр.) рівня
Львівський торговельно-економічний університет*

НАЛАГОДЖЕННЯ ТА ПОШИРЕННЯ КООПЕРАЦІЇ У ФОРМУВАННІ БАЗОВИХ ОСНОВ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Зростання національного господарства передбачає впровадження широкої кількості підходів, яка забезпечуватимуть ресурсне забезпечення економіки та

його ефективного використання, підвищення конкурентоспроможності та інноваційної бізнесу, покращення параметрів внутрішнього ринку, підвищення якості життя населення та ін. Тут варто виділити пріоритетне значення налагодження та поширення кооперації, підходу, який за досвідом багатьох країн та провідних корпорацій дозволяє досягнути необхідних змін у покращення розвитку національного господарства.

Кооперація дозволяє об'єднувати ресурси для розв'язання спільних завдань, таких як дослідження та розробки нових технологій, впровадження інноваційних процесів, забезпечення доступу до нових ринків та ресурсів тощо. Завдяки кооперації підприємства можуть отримати доступ до нових знань та технологій, знизити витрати на дослідження та розробки, збільшити свою конкурентоспроможність на ринку та отримати більше можливостей для експорту [1, с. 135-138].

Крім того, кооперація сприяє підвищенню рівня кваліфікації працівників, розвитку нових бізнес-моделей та форм підприємництва. Зокрема, можливість обміну досвідом та знаннями між підприємствами, які займаються інноваціями, допомагає прискорити процеси розробки та впровадження нових продуктів та послуг.

Економічну роль кооперації слід розглядати передусім з позиції ефективності підприємств, заснованих на принципах спільного, колективного ведення господарства на основі об'єднання різних ресурсів (головним чином трудових та фінансових), а саме кооперативів (виробничих, обслуговуючих та споживчих), акціонерних товариств, спілок тощо [2, с. 31-40; 3, с. 55-62]. Ці підприємства формуються на засадах самоуправління, самофінансування і самозабезпечення. Вони функціонують у будь-якій сфері економічної діяльності і вільні у виборі виробничого профілю, форми організації, системи управління.

В контексті забезпечення стабільного зростання національного господарства роль кооперації полягає в тому, що (1) сприяє формуванню системно-структурної та збалансованої економіки, (2) забезпечує ефективність господарської діяльності, стимулює розвиток технологічного, економічного і соціального прогресу бізнесу, (3) охоплює різні сфери людської діяльності і сприяє випуску в широких масштабах конкурентоспроможної продукції та послуг, (4) посилює горизонтальну і вертикальну економічну інтеграцію галузей та суб'єктів бізнесу, (5) розширює сфери інвестування та залучення іноземного капіталу, (6) забезпечує збільшення обсягів ресурсного забезпечення при вирішенні складних соціальних завдань [4, с. 52-57; 5, с. 7-24].

Кооперативи можуть бути дуже ефективними у розвитку малих та середніх підприємств, особливо в тих галузях, де великі інвестиції та обсяги виробництва не є необхідними. За допомогою кооперації, підприємства можуть об'єднати свої ресурси та забезпечити економію розширення масштабів діяльності, що може призвести до зниження витрат на виробництво продукції та збільшення у кінцевому підсумку прибутку.

Отже, налагодження розширення кооперації може стати важливим інструментом для забезпечення зростання національного господарства. Переваги такого підходу стосуються підвищення ефективності використання ресурсів,

зниження витрати на дослідження та розробки нових видів товарів, покращення інтелектуалізації і продуктивності праці та ін.

Також кооперація може відігравати важливу роль у вирішенні складних соціально-економічних проблем, для яких потребується здійснювати значні обсяги бюджетних витрат. Зокрема розвиток кооперації може сприяти створенню нових робочих місць, підвищенню рівня життя населення та підтриманню соціальної справедливості.

Крім того, умови глобалізації та міжнародної інтеграції роблять розвиток кооперації українських підприємств необхідним. Кооперативи можуть забезпечувати більш ефективне використання ресурсів, що у підсумку призведе до підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств на зовнішньому ринку.

Список використаних джерел:

1. Драбовський А. Г. Дослідження кооперативних систем у контексті трансформаційних процесів. Вісник Львівської комерційної академії. Серія економічна. 2012. Вип. 39. С. 135-138.
2. Міценко Н. Г., Лупак Р. Л. Конкурентні переваги кооперативних підприємств сучасного типу. Вісник Львівської комерційної академії. Серія економічна. 2013. Вип. 40. С. 31-40.
3. Рудік Н. М. Потенціал кооперації як системи соціально-економічних відносин та шляхи його реалізації. Агросвіт. 2020. № 7. С. 55-62.
4. Васильців Т. Г., Городня Т. А., Лупак Р. Л. Економічні аспекти диверсифікації підприємства з використанням інноваційних інвестицій. Інтелект ХХІ. 2017. Вип. 1. С. 52-57.
5. Ilyash O., Lupak R., Vasylytsiv T., Hetmanskyi V. Models of efficiency of functioning in trading enterprises under conditions of economic growth. Bulletin of Geography. Socio-economic Series. 2021. № 51. P. 7-24.

УДК 330.34:347.77

*Лучик С. Д., д.е.н., професор
ТОВ «Науково-технічний комплекс «Завод точної механіки»,
Лучик М. В., к.е.н.
АТ «Креді Агріколь Банк»*

ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ І ЗАХИСТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

Головним викликом для української економіки нині й після війни є розбудова її на сучасних високотехнологічних і безпекових засадах та інтегрування до Європейського співтовариства на засадах сталого розвитку. Національний план відновлення України (в 750 млрд доларів), який український уряд представив 4-5 липня 2022 року, розкриває основні напрями відновлення зруйнованої війною вітчизняної економіки. Вся Україна має стати величезним інноваційним проектом. На думку засновника Advanter Group, доктора економічних наук Андрія Длігача, «Україна повинна бути країною винахідників, підприємців, людей, які кинули виклик усталеним практикам та змогли досягти економічного прориву [1].

За значенням Глобального індексу інновацій (Global Innovation Index) 2022, який визначає Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ), Україна посідає 57 місце, утримуючи 4-ту позицію серед 36 країн економічної групи lower-middle income. За 2020-2022 роки відбулось погіршення інноваційної діяльності українських компаній, отож, Україна перемістилась з 37-ої позиції на 48-му за значенням субіндекса інноваційного виходу (Output) [2].

У глобальному інноваційному індексі країни знаходять своє відображення основні показники розвитку її інноваційного потенціалу. Під інноваційним потенціалом підприємств науковці розуміють рівень його готовності виконати поставлені цілі і завдання для реалізації інноваційних проєктів та стратегій. Здатність підприємств продукувати інновації має базуватись на застосуванні прогресивних знань, генерації та реалізації нових ідей, їх комерціалізації, що зумовлює необхідність ефективної взаємодії із зовнішнім середовищем та системного функціонування всіх складових потенціалу підприємства [3, с.75].

Інноваційна діяльність підприємств є стимулом для формування, використання, розвитку інноваційного потенціалу і водночас інноваційний потенціал уможливує провадження підприємствами інноваційної діяльності. Згідно з Національною економічною стратегією України до 2030 року, однією з ключових проблем, що заважає країні реалізувати наявний інноваційний потенціал, є недостатній рівень захисту прав інтелектуальної власності. На практиці це виливається у побоювання інвесторів, зниження рівня довіри, а з ним – і фінансування [4].

В Україні працює Державне підприємство «Український інститут інтелектуальної власності» (Укрпатент), яке виконує функції Національного органу інтелектуальної власності та є провайдером широкого спектру державних послуг у сфері інтелектуальної власності. За 2017-2021 роки до Укрпатенту надійшло понад 18 тис. заявок на винаходи, 36802 заявок – на корисні моделі, 12065 – на промислові зразки. Також, в середньому за ці роки надійшло понад 38 тис. заявок на торговельні марки, а також зареєстровано більше 18 тис. торговельних марок щороку. Проте, слід відмітити, що у 2021 році різко скоротилось число заявок на об'єкти промислової власності. Так, практично вдвічі скоротились заявки на корисні моделі, в 1,3 рази – на промислові зразки [5].

У 2021 році до Укрпатенту надійшло майже 39,5 тис. заявок на торговельні марки (у т. ч. майже 31,4 тис. заявок за національною процедурою). Активність національних заявників у поданні заявок на торговельні марки зросла на 12,4%, іноземних – на 6,6%. Частка заявок від іноземних заявників становила 13,8% від загальної кількості заявок, поданих за національною процедурою [5].

Повномасштабна російсько-українська війна, яка триває більше року, руйнує українську економіку, знищує людський та інтелектуальний потенціал. Зрозуміло, що це негативно відображується на розвитку інтелектуальної власності в країні. Якщо у 2021 році було зареєстровано 2 298 винаходів, з них 990 (43,1%) – на ім'я національних заявників, то у 2022 році реєстрація винаходів скоротилась на 32% і склала 1566 проєктів. Більше ніж удвічі скоротилось число зареєстрованих корисних моделей. У 2022 році було зареєстровано лише 2074 корисних моделі. Ще гірша ситуація з промисловими зразками. Їх число

зменшилось на 62,5% і склало 656 зразків. Кількість зареєстрованих торговельних марок у 2022 році зменшилось на 28,6% і склало 16028 марки [5].

Отже, попри складну ситуацію в країні, пов'язану з воєнним станом і тих обставин, що під час війни більшість бізнес-процесів стали на вимушену паузу, в Україні продовжується інноваційна діяльність, створюються і реєструються нові об'єкти промислової власності. Станом на 1 квітня 2023 року (за даними Укрпатент з 1992 року) здійснено реєстрацію 664 488 об'єктів промислової власності: 131 946 винаходів; 152 708 корисних моделей; 45 482 промислових зразків; 331 180 торговельних марок з урахуванням розділених реєстрацій; 13 топографій ІМС (компонувальних напівпровідникових виробів); 3 159 географічних зазначень [6].

13 квітня 2022 року набув чинності Закон України 2174-ІХ від 01.04.2022 року «Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України», який визначає, що на період воєнного стану перебіг строків, пов'язаних із охороною прав інтелектуальної власності, зупиняється. Також, наприкінці 2022 року Верховна Рада України ухвалила нову редакцію закону про авторське право та суміжні права №2811-ІХ, на заміну закону, який діяв ще з 1993 року. Законом значно розширено список об'єктів авторського права та додано специфічні характеристики деяким творам. Останнє дозволить уникнути прогалин у законодавстві під час вирішення спорів. Так, наприклад, за останні роки відбувся стрімкий розвиток інформаційних технологій та поширення інформації мережами Інтернету. Таким чином гостро постала низка питань щодо захисту авторських прав на літературний твір не тільки у письмовій, а й в електронній формі.

Для посилення захисту прав інтелектуальної власності вважаємо за необхідне надалі продовжувати процеси цифрової трансформації державної системи правової охорони інтелектуальної власності, перевести переважно реєстрації послуг в онлайн та максимально спростити їх оформлення, зробити якісну експертизу для винахідників. Скоротити строки розгляду заявок та врахувати європейські методики при проведенні експертизи. Інноваційний потенціал країни повинен підтримуватись державою, розвиватись і мати надійний захист. В умовах високої конкуренції та динамічності зовнішнього середовища підприємствам необхідно активніше впроваджувати інновації в свою діяльність, розширювати винахідницьку та патенту діяльність.

Список використаних джерел:

1. Андрій Длігач: Україна повинна бути країною винахідників, підприємців, що кинули виклик, та змогли досягти економічного прориву. LB.ua. URL: https://lb.ua/economics/2022/07/25/524082_andriy_dligach_ukraina_povinna_buti.html (дата звернення: 14.04.2023)
2. Global Innovation Index 2022. Ukraine. URL: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_2000_2022/ua.pdf (дата звернення: 14.04.2023)
3. Шендерівська Л. П., Кваско А. В. Напрями розвитку інноваційного потенціалу підприємств. Економічний простір. 2021. № 166. С.74-80.

4. Інтелектуальна власність: українські розробники втрачають кошти за використання своїх винаходів за кордоном. Mind. URL: <https://mind.ua/openmind/20254962-intelektualna-vlasnist-ukrayinski-rozrobniki-vtrachayut-koshti-za-vikoristannya-svoyih-vinahodiv-za-k> (дата звернення; 15.04.2023).

5. Річний звіт 2021. Національний орган інтелектуальної власності Державне підприємство «Український інститут інтелектуальної власності». URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://ukrpatent.org/atachs/zvit-ukr-2021.pdf> (дата звернення: 16.03.2023).

6. Всього зареєстровано. Державна система правової охорони інтелектуальної власності: веб-сайт. URL: <https://ukrpatent.org/uk/articles/ukrnoivi-total-registration> (дата звернення: 16.04.2023).

УДК 331.5

*Мантур-Чубата О. С., к.е.н., доцент,
Форня Д. Г.,
здобувач вищої освіти першого (бакалавр.) рівня
Бойцун Д. О.,
здобувач вищої освіти першого (бакалавр.) рівня
Хмельницький національний університет*

РИНОК ПРАЦІ УКРАЇНИ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Ринок праці в Україні переживає складні часи. Через велику війну мільйони українців втратили роботу, а бізнесу доводиться враховувати нові реалії. Кількість вакансій, які пропонують роботодавці, ще далека від довоєнного періоду, але з кожним місяцем пропозицій стає дедалі більше. Знайти роботу в Україні стало важче. Як свідчать дані сайту Work.ua, за останній рік кількість вакансій скоротилася майже вдвічі – до 52 тис пропозицій [1]. На ресурсі Rabota.ua вакансій ще менше – 42,8 тисяч [2]. Скорочення пропозицій з працевлаштування підштовхує людей до активних пошуків роботи. Чи не єдиним способом є розміщення резюме. За останній рік їх кількість на згаданих сайтах зросла до 4 млн та 4,7 млн відповідно.

Пропозицій від Державного центру зайнятості теж поменшало вдвічі [3]. У січні база центру містила інформацію про 20,5 тис вакансій та 94,5 тис резюме. Державний сервіс менш популярний серед шукачів роботи. Не в останню чергу через те, що заявки там розмішують переважно державні та комунальні установи з винагородою, близькою до мінімально допустимої. Провідний науковий співробітник Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАНУ Лідія Ткаченко наголошує, що наразі в Україні немає достовірних даних щодо стану ринку праці, адже Державна служба статистики припинила дослідження ринку робочої сили.

При цьому підприємствам дозволили не звітувати про свою роботу. Є інформація реєстру Державної служби зайнятості, але вона відображає лише невеликий сегмент ринку праці – тих, хто працював офіційно і, втративши роботу, зареєструвався для отримання допомоги з безробіття. Найбільш

популярними серед роботодавців є менеджери, консультанти та адміністратори. Сайт Work.ua навіть сформував п'ятірку спеціалістів, попит на послуги яких з боку роботодавців у 2022 році був стабільно високим: продавець-консультант, менеджер з продажу, бухгалтер, водій та кухар [1].

На сайті Rabota.ua роботодавці найчастіше шукали продавців [2]. Примітно, що на цій платформі найменше вакансій, пов'язаних з морськими спеціальностями – лише 22. Серед них – аніматор на круїзному лайнері, старший механік та водолаз-сапер від Державної служби надзвичайних ситуацій. Недалеко відірвався туризм: у цьому розділі тільки 57 вакансій. Здебільшого це менеджери з підтримки клієнтів та менеджери з продажу туристичних послуг. Найбільше вакансій у Державному центрі зайнятості пропонують у галузях переробної промисловості, гуртової та роздрібною торгівлі, ремонту авто, освіти, транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності, охорони здоров'я та надання соціальної допомоги [3]. Роботодавці шукають водіїв, підсобних працівників, трактористів, продавців, бухгалтерів, кухарів, прибиральників, швачок та вчителів. Сайти з пошуку роботи підрахували, що середня зарплата в Україні становить близько 15 тис грн. Проте вона може суттєво різнитися за містами та регіонами. За даними Work.ua, найвищий середній рівень у Києві (18 тис грн) та Львові (16 тис грн), найнижчий – у Кривому Розі, Сумах та Чернігові (12,5 тис грн) [1]. За рік рівень середньої зарплати не змінився, були лише незначні коливання. У переломні для країни весняні місяці цей показник опускався до 13,3 тис грн. Найвищі середні зарплати зараз в ІТ-сфері.

На Work.ua можна знайти пропозиції роботи в цій галузі із середньою зарплатою 110 тис грн. [1]. Рекрутер великої ІТ-компанії Ярослава Куліш каже, що в їхній сфері підвищення зарплат відбувається кілька разів на рік і війна не вплинула на рівень заробітків. Однак дещо таки змінилося. «Зараз рідше беруть початківців, шукають людей з досвідом. Навчанню приділяють менше часу», – розповідає вона. За даними Work.ua без урахування ІТ-сфери, найвищі рівні середньої зарплати – у сферах нерухомості, транспорту, продажів та сільського господарства [1]. Найменші середні зарплати – у сферах страхування, роздрібною торгівлі та охорони. За останній місяць найбільше зарплати зросли в аграрному бізнесі – на 14%. У листопаді через фактор сезонності ця сфера навіть не входила в провідну п'ятірку видів діяльності, де зростала оплата праці. Середня заробітна плата у вакансіях, розміщених на сайті Державного центру зайнятості, помітно нижча. 1 січня 2023 року вона становила 10 тис грн. [3]. За видами діяльності найвища зарплата у 2022 році серед запропонованих центром вакансій була у сфері телекомунікацій (19,6 тис грн), видобувній промисловості (13 тис грн) та в закладах охорони здоров'я (12,1 тис грн).

На початку 2023 року ситуація змінилася. Зараз більші зарплати пропонують у категорії «професіонали» (вчитель, лікар, фармацевт, інженер, економіст) – 11,5 тис грн. Кваліфікованим робітникам з інструментами (швачка, слюсар, сантехнік, маляр) пропонують у середньому 10,7 тис грн. Працівникам сфери послуг і торгівлі (продавець, кухар, охоронець, соціальний працівник, покоївка) при працевлаштуванні через Державний центр зайнятості можна

розраховувати на отримання в середньому 7,7 тис грн. За останній рік чисельність безробітних зменшилася на 37%. 1 січня 2023 року у Державному центрі зайнятості було зареєстровано 186,5 тис осіб [3]. За цей період значно зросла кількість безробітних жінок. Зараз їх частка серед усіх зареєстрованих у Державному центрі зайнятості становить майже 70%. Провідний науковий співробітник Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАНУ Лідія Ткаченко, вважає, що частка зареєстрованих безробітних жінок також зросла через війну, адже багато чоловіків воюють. Перелік популярних професій і сфер діяльності, звідки найчастіше звільняються українці, які потім стають на облік до Державного центру зайнятості, не змінився. На перших місцях – водії і продавці.

Державною службою зайнятості сформовано таблицю, з переліком професій з яких найчастіше звільнялися люди в 2022 році (табл. 1).

Таблиця 1

Люди яких професій найчастіше звільнялися в 2022 році [3]

Водій	Продавець
Підсобний робітник	Підсобний працівник
Охоронник	Прибиральник службових приміщень
Тракторист	Кухар
Вантажник	Листоноша
Слюсар-ремонтник	Укладальник-пакувальник
Електрогазозварник	Медсестра
Робітник з комплексного обслуговування с/г виробництва	Спеціаліст державної служби місцевого самоврядування
Дорожній робітник	Касир
Комірник	Адміністратор

Такі працівники не тримаються за робочі місця, бо цих місць на ринку багато. Також у людей цих професій часто немає перспектив зростання. А от листоноші, імовірно, потрапили в цей список через скорочення в «Укрпошті», тобто ця професія потроху відходить у минуле. Загалом ринок праці намагається прилаштуватися до реалій воєнного часу. Бізнес прагне якомога швидше повернутися на деокуповані території, відновити діяльність і забезпечити людей роботою. Як розвиватиметься ситуація далі, експерти не прогнозують, адже це залежить від успіхів на фронті [4].

Таким чином, для підвищення рівня зайнятості у воєнний час і період економічного відновлення країни дуже важливим є забезпечення мобільності робочої сили: це сприятиме зміцненню її адаптивності, підвищенню конкурентоспроможності, а також ефективності використання. Трудова мобільність, що визначає якісну характеристику робочої сили, її потенційну здатність до зміни функцій у виробництві матеріальних і нематеріальних благ, готовність до професійно-кваліфікаційного зростання, освоєння нових професій, адаптування в динамічних виробничих умовах, має забезпечити успішне функціонування підприємств, розташованих поза зоною бойових дій та переміщених із небезпечних територій.

Список використаних джерел:

1. Новини ринку праці. WORK.ua : веб-сайт. URL: <https://www.work.ua> (дата звернення: 01.03.2023).
2. Медіаплатформа про роботу та життя. Robota.ua : веб-сайт. URL: <https://rabota.ua/ua> (дата звернення: 12.03.2023).
3. Аналітична та статистична інформація. Державний центр зайнятості України : веб-сайт. URL: <https://www.dcz.gov.ua> (дата звернення: 12.03.2023).
4. Дячкіна А. Ринок праці 2023: де зараз найбільші зарплати та яких спеціалістів шукають. Економічна правда. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/01/25/696322/> (дата звернення: 14.03.2023).

УДК 336

*Міхєєва А. В.,
здобувач вищої освіти першого (бакалавр.) рівня,
(Науковий керівник – к.е.н., доц. Кононенко Л. В.)
Херсонський державний аграрно-економічний університет*

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВ В УКРАЇНІ

Фінансова безпека окремого банку тісно пов'язана з безпекою банківської системи в цілому і насамперед передбачає захист фінансових інтересів банку, його фінансової стійкості і середовища, в якому він функціонує [4].

Фінансова безпека банків є однією з найважливіших складових фінансової стабільності країни. Україна не є винятком, оскільки фінансова система країни має свої особливості та виклики. У зв'язку з цим, важливим завданням є забезпечення фінансової безпеки банків в Україні.

Також важливим аспектом фінансової безпеки банків є забезпечення їх захисту від кібератак та інших видів злочинної діяльності. Для цього банки повинні застосовувати сучасні технології та методи захисту інформації.

Загрози фінансовій безпеці комерційних банків виявляються у вигляді:

- шахрайства з рахунками клієнтів банку;
- неповернення кредитів;
- підроблених платіжних документів;
- крадіжок фінансових коштів із кас та інкасаторських машин.

Одним із ключових аспектів фінансової безпеки банків є забезпечення їх стійкості та життєздатності у будь-яких умовах. Для досягнення цієї мети банки мають дотримуватися низки правил та нормативів, які встановлюються Національним банком України. Зокрема, це стосується таких показників, як капітал, ліквідність та ризиковані активи [2].

Фінансову безпеку банку в короткостроковому періоді формують такі фактори, як:

- рівень обов'язкового резервування; політика рефінансування Національного банку України;

- структура активів і пасивів;
- конкурентне середовище;
- прогалини законодавчої бази.

До основних параметрів, що характеризують фінансову безпеку банків, як правило відносять:

- рівноважний і стійкий фінансовий стан банку;
- ефективну діяльність банку;
- встановлення проблемних місць в діяльності банку;
- нейтралізацію впливу криз для запобігання банкрутства.

Крім того, фінансова безпека банків в Україні пов'язана з питаннями кредитного ризику та кредитного портфеля банку. Для забезпечення стійкості банківської системи в цьому напрямку, Національний банк України встановлює нормативи, які обмежують ризиковані кредитні операції та забезпечують належний рівень кредитного портфеля[1].

В умовах військової агресії, банки втратили частину клієнтів, сьогодні банківські операції здебільше спрямовані на обслуговування грошових потоків. Джерела щодо формування власних ресурсів значно скоротилися. Такий канал поповнення ресурсів банків як заощадження домогосподарств, взагалі відсутній через зростання безробіття, зниження доходів, появу додаткових витрат на медичні потреби та на самозахист.

Отже, фінансова безпека банків в Україні є важливим завданням для забезпечення стабільності фінансової системи країни в цілому. Для досягнення цієї мети, банки мають дотримуватися нормативів та правил, які встановлюються Національним банком України, а також використовувати сучасні технології захисту інформації.

Список використаних джерел:

1. Колесник О. Фінансова безпека банків в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення. Економіка та держава. 2018. № 4. С. 35-39.
2. Національний банк України. Офіційний сайт. URL: <https://bank.gov.ua/>.
3. Пристемський О.С., Танклевська Н.С. Основні принципи формування та забезпечення фінансової безпеки підприємств. Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. 2013. Спецвипуск. С. 41-46.
4. Фінансова безпека підприємств та банківських установ / за заг. ред. А. А. Єпіфанова. Суми : УАБД НБУ, 2009. 295 с.

*Мульська О. П., д.е.н., старший дослідник
ДУ «Інститут регіональних досліджень
імені М.І. Долишнього НАН України»
Ривак Р. О.,
здобувач вищої освіти другого (магістер.) рівня
Львівський торговельно-економічний університет*

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ УПРАВЛІННЯ МІГРАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ

Економічний дискурс відносно інститутів та інституцій, їх ролі в економіці та суспільному розвитку, аспекти формування і функціонування інституційного або ж інституціонального середовища розпочався не так давно – наприкінці 20-х років ХХ ст., коли У. Гамільтон на широкий загал використав поняття «інституціоналізм», в основі якого знаходиться термін «інститут». Проте, як відомо, дослідження безпосередньо в економічній теорії, які заклали фундамент подальшої еволюції теорії інституціоналізму, з'явилися ще швидше. До прикладу, Т. Веблен у праці «Теорія бездіяльного класу» (1899 р.) наводив змістове трактування інституту як форми опосередкування відносин між окремою особою та суспільством, визначав функції, які реалізують інститути, доводив, що це певна інстанція, яка існує довго і визначає низку ключових процесів [1, с. 201-202]. Хоча за такого трактування й складно було зрозуміти конкретну форму реалізації та місце інститутів в економічній системі країни (у т. ч. через те, що цей термін мігрував з психології, соціології та навіть юридичних наук), з розвитком інституціональної теорії (Г. Спенсер, М. Вебер, Т. Парсонс, М. Оріу, Дж. Хертзлер, У. Гамільтон, Ф. Чепін, Л. Баллард, Г. Барнз, К. Панунзіо, Дж. Фейблман, М. Дюверже та ін.) все більше утверджувалися суто такі собі «матеріальні» (формальні) риси та навіть класифікація інститутів, не зважаючи на те, що під ними розумілися загальноприйняті норми, правила, переконання як вищі імперативи поведінки економічних агентів навіть відносно економічної чи іншої вигоди.

У 50-60 рр. ХХ ст. розвинулася теорія неоінституціоналізму, започаткована Р. Коузом та узагальнена Д. Нортом. Ключовим аспектом у цьому підході стала позиція науковця, що інститути визначають правила гри суспільства. Наявність і належний розвиток інститутів більш важливий (в сенсі соціально-економічного розвитку країни), а ніж, до прикладу, великий капітал, ресурсне забезпечення, потужність державного апарату, наявність факторів виробництва. У низці досліджень було доведено тісний зв'язок між розвитком інституційного середовища, наявністю системи необхідних інститутів, які ефективно працюють, та економічним зростанням і, навпаки, за їх відсутності або не реалізації функцій та завдань, їх імітування, чітко простежувалося гальмування структурних змін та реформ (У. Ростоу, Дж. К. Гелбрейт, Р. Хейлбронер, А. Тоффлер, Ж. Еллюль, Ф. Перру, П. Массе, Г. Мюрдаль, Ж. Акерман, Р. Дарендорф). Крім того, Д. Норт

чітко розмежовував поняття «інститут» та «організація, інституція», вважаючи, що саме інститути забезпечують регулювання економічних процесів і явищ.

Остання теза в сучасних наукових дослідження набуває все більшої суперечності. З одного боку, дійсно, саме інститути, їх наявність, якість визначають правила поведінки економічних агентів. Проте, логічно, що хтось або щось має бути «носієм» інституту. Інститут не може функціонувати віртуально та виникнути на порожньому місці. Він має бути утвердженим у певному середовищі, а в інших випадках має бути суб'єкт, існування чи діяльність якого безпосередньо спрямовані на забезпечення дії властивого йому інституту. У першому випадку ведемо мову про законодавство та норми закріплені в інших офіційних документах держави, яких мають дотримуватися всі фізичні та/чи юридичні особи при здійсненні певних операцій чи видів економічної діяльності, а також т. зв. неформальні правила поведінки, звичаї (до прикладу сімейні традиції, морально-етичні норми, правила конкуренції та ринкової поведінки, відносини між контрагентами в бізнесі тощо).

У другому – про певні суб'єкти господарювання, інституції як організації, діяльність яких інституціалізує відповідний інститут. До прикладу, у низці країн світу для забезпечення ефективного використання міграційного капіталу створюються спеціалізовані інвестиційні фонди як організації, які, втім, виступають як інститут фінансово-інвестиційної підтримки бізнес-проектів мігрантів. У розвиток зазначеного важливо зауважити, що одним з аргументів логіки розмежування понять «інституційне середовище» та «інституціональне середовище» якраз і є розгляд за першої ситуації лише інститутів, а за другої – інститутів та інституцій. Якщо так, то тоді, коли йдеться і про норми, і про суб'єктів – їх носіїв, правомірніше використовувати термін «інституціональне середовище».

З огляду на ці та деякі інші обставини якщо на сьогодні концептуально-базисне розуміння поняття інституту практично не змінилося, то формалізаційні аспекти змінюються та еволюціонують, а границя, що розмежовує інститути та інституції, значною мірою стирається. Більше того, в епоху бурхливого розвитку інтернет та інформаційно-комунікаційних технологій, які проникають у всі сфери суспільного життя та відносин, з'являються все нові форми інститутів, які іноді невіддільні від інституцій і навпаки. Авторською позицією поділяються висновки, зроблені переважною більшістю і сучасних дослідників, і класиків, які визначають ефективно функціонуючі інституції головним чинником та передумовою ефективного державного регулювання у всіх царинах економіки, у т. ч. відносно управління міграційними процесами. Якби закони не приймалися, якби стратегії не реалізувалися, якби органи влади не створювалися і не залучалися без сформованого інституціонального середовища з ефективно працюючими інститутами та інституціями державна політика приречена на невдачу, а за кращої ситуації – на збереження вихідних позицій.

У багатьох сучасних вітчизняних наукових дослідженнях інституціональне середовище трактують, на погляд автора, вузько, класично та суто інституційно як сукупність базових юридичних, економічних, соціальних, політичних та інших норм і правил, які визначають суспільну, а також поведінку економічних

агентів, а в сукупності – параметри функціонування економіки та відтворювальних процесів [3]. Але, при цьому, можна виокремити й велику кількість наукових публікацій [2; 4; 5], де все ж чітко простежується розуміння того, що організації діють практично в тому ж полі, що й інститути, підсилюючи одні одних; організації продукують інститути та часто без них останні не реалізуються, відповідно, організації виступають центрами генерування інститутів, а другі впливають на поведінку; організації інкорпоруєть інститути.

Додатковим аргументом на користь висновку про суттєву важливість включення до системи державного регулювання міграційних процесів організаційно-інституційних елементів можна врахувати достатньо широкі як інституційні, так і організаційні, економічні та інші можливості міжнародних й національних організацій з міграції, діаспори, захисту прав мігрантів, протидії торгівлі людьми. Власне, наслідком їх діяльності і стає поява та дія потужних міграційних інститутів, часто наднаціональних.

Таким чином, згідно авторського бачення, інституціональне забезпечення державної політики управління міграційними процесами передбачає свою декомпозицію передусім за напрямками, а надалі – за рівнями, функціями, завданнями, цільовими орієнтирами.

Список використаних джерел:

1. Veblen T. The Theory of the Leisure Class, 2009. Oxford : Oxford University Press. 304 p.
2. Базилевич В. Д., Ігнатюк А. І., Гайдай Т. В. Парадигмальні зрушення в економічній теорії ХХІ ст. Економічна теорія, 2013. № 1. С. 111-118.
3. Ватаманюк З., Панчишин С., Дорош О., Гнатюк Н., Грабинська І. Інституційні засади формування економічної системи України: теорія і практика. Львів : Новий Світ-2000, 2005. 648 с.
4. Мельник А. Ф. Інституціональне середовище розвитку економіки. К. : Знання, 2011. 463 с.
5. Омельчак Г. В. Інституціональне середовище та сутність конкурентного потенціалу корпорацій. Держава та регіони. Економіка та підприємництво. 2013. № 3 (72). С. 121-125.
6. Мульська О. П. Міграційні процеси & економічне зростання: теорія каузальності та практика ефективного управління: монографія. Державна установа «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України», Львів, 2022. 470 с.

УДК 338

*Немненко А. А., асистент
Центральноукраїнський національний технічний університет*

ГРАНТОВА ПІДТРИМКА БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Знищення бізнесу, зменшення виробництва, недостатня кількість робочих місць, втрата партнерів – з такими проблемами стикнувся практично кожний підприємець України і продовжує стикатися по сьогоднішній день, починаючи з лютого 2022 року. Найбільшої шкоди і непоправних втрат зазнав бізнес на Сході та Півдні України. На жаль, станом на квітень 2023 року відновлення та розвиток виробництва та певних окупованих територіях країни є неможливим. Залучення

нових бізнесменів, підприємців, створення вигідних умов для реалізації та розвитку виробництва, підтримання економіки держави, створення нових робочих місць є однією з актуальних питань.

Український бізнес продовжує адаптуватися в умовах війни. З головних перешкод для підприємців стали постійні перебої з водо-, електро- та тепlopостачанням, а також зростання цін на сировину та матеріали. Станом на січень 2023 рік через відключення електрики з проблемами виробництва стикнулося 79% підприємств, 30% – тимчасово скоротили час роботи, 79% – встановили додаткові джерела електроенергії. Лише 6%, порівнюючи з листопадом 2022 року (4%) підприємств працювало постійно і без зупинки. Для 22% підприємців також проблемою став брак робочої сили. У зв'язку з відключенням електроенергії підприємства втратили 23% загального обсягу робочого часу за місяць, 33% – мікробізнес. Значні перебої з електропостачанням значно вплинули на енергомісткі галузі виробництва – машинобудування, хімічну промисловість, металургію [3].

Незважаючи на численні проблеми, у продовж воєнного стану (24 лютого 2022 – 12 лютого 2023) в Україні було зареєстровано 17,1 тисячу нових компаній та 178,5 тис. ФОПів. Найменша кількість реєстрації бізнесу припала на березень 2022 року – лише 14 нових компаній та 2050 нових ФОПів. Але далі почався значний ріст створення нових підприємств та переоформлення старих на нові юридичні особи. У результаті пікове зростання бізнесу маємо у вересні 2022 року – 2082 компанії та і 20298 ФОПів. Станом на 12.02.2023 року найбільша кількість створення бізнесу була зареєстрована у м. Києві – 36% нових компаній та 15% ФОПів. На другому місці – м. Львів – 9,2% новостворених компаній та 8,6% ФОПів, а м. Дніпро – 7,6 підприємств та 8% ФОПів. Виходячи з даної статистики, маємо висновок, що український бізнес продовжує свою роботу навіть в тяжких умовах війни [1].

За ініціативи Прем'єр Міністра України, Міністерства економіки України спільно з Міністерством цифрової трансформації України, Міністерством аграрної політики та продовольства України, Міністерством у справах ветеранів України, Державною службою зайнятості України та АТ «Ощадбанк» у 2022 році почала працювати нова урядова програма «єРобота». Даний проєкт функціонує на базі порталу Дія. Грантова програма «єРобота» – це дієва допомога від держави для відновлення, створення власної справи з нуля, реалізації проєктів, створення нових робочих місць [4].

Даний проєкт має 6 напрямів підтримки:

– «Своя справа» – розрахована на тих, хто хоче створити чи розвинути власний малий або мікробізнес. Програма має до 250 тис. грн мікрогрантів.

– «Новий рівень» – метою програми є збільшення частки переробної продукції, а саме в експорті. Передбачено до 8 млн. грн для переробних підприємств.

– «Свій сад» – направлена на створення або розвиток садівництва, ягідництва та виноробства, а саме висадки та облаштування саду площею 1-25 га. Такі гранти надаються на умовах співфінансування – до 400 тис. грн за гектар, але не більше від 70% вартості проєкту висадження насаджень.

– «Своя теплиця» – розвиток тепличного господарства. Надається до 7 млн. грн за 2 гектари, але не більше від 70% вартості проєкту.

– «ІТ-стартап» – перебуває на стадії розробки. Планується виділення грантів до 3,5 млн. грн. Метою програми є створення нових компаній у сфері високих технологій.

– «Старт в ІТ» – у розробці. Будуть виділятися кошти на навчання в сертифікованих школах для здобуття досвіду в галузі ІТ [3].

10 квітня 2023 року також стартувала нова грантова програма для ветеранів та членів їхніх сімей. Можна подати заявку про грант для створення або розвитку ветеранського бізнесу. Такі гранти доступні для самих ветеранів та їхніх дружин/чоловіків. Отримане фінансування дасть змогу почати власний бізнес або його розширити. Рішення про надання гранту приймає Державна служба зайнятості України [2].

Така урядова програма підтримки почала користуватися значною популярністю серед підприємців з самого початку створення. Станом на березень 2023 року Мінагрополітика погодила близько 98 грантів за напрямками «Свій сад» та «Своя теплиця». Це більше, ніж 472 млн. грн та понад 1300 га насаджень. Лідерами стали Закарпатська, Київська та Львівська області. З початку 2023 року 616 українців отримують мікрогранти на загальну суму 146,5 млн. грн. За отримані кошти вони зможуть реалізувати свої бізнес-ідеї та створити близько 1400 нових робочих місць.

Створення корисного та актуального проєкту як «єРобота» стало одним із кращим рішенням для вирішення економічних проблем України в умовах війни. Дана урядова програма має велику кількість позитивних ефектів, головними з яких є створення нових бізнесів, поява нових робочих місць та зменшення безробіття в країні, надходження податів до державного бюджету, збільшення експорту. Проєкт «єРобота» стало важливою частиною відновлення України.

Список використаних джерел:

1. Бізнес в рік війни : веб-сайт. URL: <https://detector.media/withoutsection/article/208307/2023-02-23-biznes-v-rik-viyny/> (дата звернення 15.04.2023).

2. Грант для ветеранів та членів їхніх сімей : веб-сайт. URL: <https://diia.gov.ua/services/grant-dlya-veteraniv-ta-chleniv-yihnih-simej> (дата звернення 18.04.2023).

3. Настрої українського бізнесу у січні : веб-сайт. URL: <https://thepage.ua/ua/economy/stan-ukrayinskogo-biznesu-u-sichni-2023-roku> (дата звернення 15.04.2023).

4. Проєкт «єРобота» : веб-сайт. URL: <https://erobota.diia.gov.ua/#get> (дата звернення 15.04.2023).

*Нісфоян С. С., к.е.н. доцент,
Кулібаба Є. О.,
здобувач вищої освіти другого (магістер.) рівня
Грибанов Р. В.,
здобувач вищої освіти другого (магістер.) рівня
Центральноукраїнський національний технічний університет*

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ФОНДІВ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

Будь-який виробничий процес може бути здійснений лише за допомогою конкретних машин і обладнання, розташованих у певних приміщеннях. Матеріальною основою цього процесу є перш за все засоби праці, елементи, що характеризують рівень технологічного та економічного розвитку суспільства і необхідні для виробництва, розподілу та надання послуг. Усі засоби праці, які використовуються на підприємствах, набувають економічної форми основних засобів виробництва. Основні фонди є однією з найважливіших частин і засобів виробництва.

Згідно з Законом України «Про оподаткування прибутку підприємств» застосовують укрупнену групову класифікацію, згідно якої основні фонди підприємства поділяються на чотири групи [1].

Основні виробничі фонди на сучасному етапі розвитку економіки складають основну частину матеріально-технологічної бази всіх галузей, особливо промисловості. Важливу роль у розвитку підприємств відіграє ефективність використання основних фондів:

- є можливість для прискорення переорієнтації підприємств на виробництво нової продукції, що користується високим попитом у споживачів;
- зростають темпи росту продуктивності праці, підвищення якості промислової продукції;
- зростає економічний потенціал і виробничі потужності галузей, підвищується рівень технології виробництва та інші показники.

Хоча існують різні сучасні підходи до оцінки ефективності використання основних фондів, для більш ретельного аналізу та оцінки ефективності використання виробничих фондів використовується наступна система показників, яку можна поділити на категорії:

- показники відновлення та ефективності стану основних фондів;
- показники ефективності використання основних фондів.

З метою підвищення використання основних фондів і досягнення бажаного результату в роботі підприємства доцільно розробити спеціальні засоби поліпшення використання основних засобів, що дозволять використовувати оперативні резерви підвищення їх ефективності, а також визначити ключові фактори для підвищення продуктивності [2].

Загалом всі резерви для поліпшення використання основних фондів підприємства можна розділити на такі групи:

1. Покращення організації та управління виробництвом, а саме: прискорення досягнення проектної продуктивності введених в експлуатацію основних фондів; впровадження наукової організації праці та виробництва; поліпшення матеріально-технічне постачання; оптимізація управління виробництвом на основі сучасних комп'ютерних технологій; розроблення матеріального стимулювання робітників, з метою підвищення ефективності виробництва.

2. Підвищення тривалості роботи машин та обладнання за рахунок: ліквідації обладнання яку не задіяне у виробництві (лізинг, оренда, продаж тощо), зниження часу проведення ремонтів обладнання, скорочення простою устаткування.

3. Технічне вдосконалення засобів праці, за рахунок: технічного переозброєння, заміни застарілої техніки, модернізації устаткування, механізації допоміжного та обслуговуючого виробництва.

Одна з основних ознак підвищення рівня ефективності використання основних фондів підприємства є збільшення обсягів виробництва. У свою чергу, обсяг виробництва з наявним і незмінним обладнанням залежить від повного використання потужності обладнання та ефективного використання фонду робочого часу.

Для більш ефективного використання основних фондів потрібно не тільки перевірити їх технічний стан, а також необхідно залучити фахівців для проведення їх комплексного ремонту, вивчення ринків продукції, залучити фахівців відділу маркетингу.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств»» від 24.12.02 Збірник систематизованого законодавства. Випуск 1. січень 2003.
2. Мацибора В. І., Збарський В. К., Мацибора Т. В. Економіка підприємства :навч. посіб. для вузів. Київ : Каравела, 2008. 312 с.
3. Череп А. В., Клименко А. А. Ефективність використання основних фондів підприємства [Текст] Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. 2009. № 6. С. 212-215.
4. Чорна І. О. Ефективність використання виробничих фондів та розробка пропозицій щодо її поліпшення [Текст]. Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. 2009. № 2. С. 212-216.

УДК 330.4

*Олійник І. В., к.е.н., доцент
Херсонський державний аграрно-економічний університет*

ІНВЕСТИЦІЇ В УКРАЇНСЬКУ ЕКОНОМІКУ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Економіка України для свого подальшого розвитку потребує значних капіталовкладень в контексті оновлення виробничої бази традиційних галузей та

розвитку новітніх напрямків у різних сферах суспільного відтворення. В першу чергу, це обумовлено тим, що Україна зазнала величезних втрат в результаті російської агресії та глобальної пандемії COVID-19. Окрім того, інвестиції можуть стати каталізатором розвитку високотехнологічних галузей, джерелом забезпечення доступності та якості освіти, а також стимулювати покращення інфраструктури та зміцнення ділового клімату. За таких умов на передній план виходить політика стимулювання прямих іноземних інвестицій (ПІІ) як важливого джерела капітальних вкладень, новітніх технологій, а також валютних резервів. Але, як свідчать міжнародні економічні дослідження та світовий досвід, надходження ПІІ може призводити і до негативних наслідків для економіки [3].

Дослідження інвестиційних процесів перебуває в центрі уваги економічних досліджень вчених-економістів. Обумовлено це тим, що загалом інвестування стосується основних засад господарської діяльності, досліджуючи в цілому процес економічного зростання. Питання залучення іноземних інвестицій в економіку країни досліджували як зарубіжні, так і вітчизняні науковці. Серед зарубіжних учених можна виокремити таких дослідників, як Брігман Е., Гітман Л., Даннінг Дж., Джонк М., Зелль А., Макконелл К., Розенберг Дж., Хаймер С., Шарп У. та інших. У вітчизняній науці проблемам інвестування присвячені праці таких авторів як: Базилевич В., Гейць В., Гражевська Н., Захожай В., Ковтун Н., Осецький В., Павленко І., Пересада А., Рожко О., Федоренко В., Черваньов Д., Якименко Ю. та інших.

Метою даної роботи є огляд існуючих шляхів впливу прямих іноземних інвестицій на економіку приймаючої країни, а також виявлення передумов, за яких прямі іноземні інвестиції можуть мати негативний вплив.

Мінливість зовнішнього середовища і вплив внутрішніх чинників на діяльність підприємств, обмеженість ресурсів та інші особливості функціонування ринків товарів чи послуг зумовлюють потребу в пошуку ефективних управлінських рішень, що дозволить краще збалансувати такі впливи, знизити рівень ризиків тощо. Присутність іноземних інвестицій майже в кожній із ланок економіки України зумовлює підвищення значущості теоретичного обґрунтування теоретико-методологічних характеристик сутності іноземних інвестицій. Багато публікацій присвячено проблемі визначення поняття «іноземні інвестиції» та його емпіричному дослідженню. Однак досі у світовій економічній літературі не склалося єдиного методологічного підходу до визначення та виміру іноземних інвестицій [1].

Розрізняють чотири канали здійснення ПІІ, сприятливих для забезпечення умов передачі технологій країні-реципієнту. Так, зокрема, одним з методів прямого інвестування є закупівля акцій та інших цінних паперів компаній. Цей вид ПІІ полягає у придбанні іноземним інвестором контрольного пакету акцій чи інших цінних паперів компанії з метою здійснення контролю над управлінням цієї компанії.

Ще одним методом виступає участь у спільних підприємствах. Цей вид ПІІ полягає у створенні спільного підприємства іноземним інвестором та місцевим партнером з метою здійснення спільної діяльності в певній галузі.

Третім каналом, вважається формування конкурентного середовища за рахунок присутності іноземних компаній. В даному випадку визначальною

також є величина технологічного розриву між іноземними і місцевими компаніями. Якщо вона є значною, місцеві компанії не зможуть продовжувати виробництво на ефективному рівні і збанкрутують. Якщо технологічний розрив між місцевими і іноземними компаніями є невеликим, посилення конкуренції стимулюватиме зростання продуктивності.

Четвертим каналом передачі технологій шляхом здійснення ПІІ є спеціалізація. Закуповуючи проміжні продукти виробничої діяльності від іноземних постачальників, або продаючи елементи незавершеного виробництва іноземним компаніям, місцеві компанії за рахунок спеціалізації зможуть покращувати якість та підвищувати ефективність [4, с. 101].

Емпіричні дослідження свідчать, що вплив іноземних компаній на місцевий ринок праці є неоднозначним, оскільки, пропонуючи вищу зарплату, в короткостроковій перспективі іноземні компанії можуть переманювати висококваліфікований персонал. Негативний ефект може бути мінімізовано за умови, що різниця в оплаті праці в іноземній і місцевій компанії є невеликою: це також дозволить місцевим компаніям залучати висококваліфіковану працю робітників іноземних компаній.

Відповідно до проведених досліджень, залучення прямих іноземних інвестицій може мати ряд негативних наслідків, при чому, як для країни-реципієнта, так і для країни, що здійснює інвестування.

Причини негативних наслідків для країни-реципієнта є наступними:

- зростання частки іноземного капіталу не обов'язково означає зростання обсягу реального необоротного капіталу. Виходячи з технологічних переваг, підвищення середньої продуктивності відбувається за умови надходження одиниці капіталу з продуктивністю вище середньої. Якщо залучення ПІІ буде призводити до витіснення найкращих місцевих компаній, тоді середня продуктивність місцевих компаній погіршиться на ряду із погіршенням ситуації зайнятості на даному сегменті ринку;

- надходження ПІІ зменшують стимули для інвестування місцевими компаніями через збільшення вартості капіталу, переманювання висококваліфікованих робітників. Зростання продуктивності, в тому числі й людського капіталу, як правило, супроводжується вивільненням робочої сили.

Позитивні екстерналії ПІІ можуть виявлятися лише за наявності певних передумов. Основними передумовами є наступні:

- достатня здатність місцевих виробників інвестувати в переймання та засвоєння іноземних технологій та навиків;

- наявність достатньої конкуренції в галузях, в які залучаються ПІІ, проведення справедливої конкурентної політики в країні;

- збереження ділових зв'язків між підприємствами з іноземними інвестиціями та місцевими підприємствами без іноземних інвестицій тощо [2].

Прямі іноземні інвестиції є важливим джерелом фінансування розвитку економіки України. Вплив інвестицій може бути значним, оскільки вони сприяють створенню нових робочих місць, підвищенню продуктивності та конкурентоспроможності вітчизняних підприємств, зміцненню торговельних та економічних зв'язків з іншими країнами. Крім того, іноземні інвестиції можуть

сприяти модернізації та технологічному оновленню економіки, що забезпечить перехід до більш високотехнологічного виробництва. Це сприятиме не тільки зростанню економічного потенціалу країни, але й покращенню якості життя населення.

Список використаних джерел:

1. Боліла, С. Ю., Кириченко, Н. В., Осадчук, І. В. Інноваційна складова управління аграрними формуваннями в умовах глобалізації. 2020. Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка, (1), 96-103. <http://tnv-econom.ksauniv.ks.ua/index.php/journal/article/view/12>
2. Паливода К. В. Проблеми формування привабливого інвестиційного клімату як засобу подолання деструкцій в економіці України. Економічна наука. 2018. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/3_2018/3.pdf
3. Приходько В. П., Єгорова О. О., Пишмінцева М. Д. Інвестиційний клімат України та напрями його вдосконалення. Науковий вісник Ужгородського національного університету: серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство, 2019. Вип. 25, Ч. 2. С. 77-81.
4. Розвиток промисловості для забезпечення зростання та оновлення української економіки : науково-аналітична доповідь / за ред. д-ра екон. наук Дейнеко Л. В.; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». – К., 2018. – 158 с.

УДК 336

*Орлик М. В., PhD, старший викладач
Херсонський державний аграрно-економічний університет*

ДО ПИТАННЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ВАЛЮТИ

З поширенням інформаційних технологій та всебічного їх проникнення в наше життя важко уявити подальше технологічне та економічне процвітання України, без змін в системі розрахунків та системі грошового обігу. Одним із елементів стратегії цифровізації національної економіки є розробка та впровадження цифрових грошей Національного банку України. Для комплексного розуміння перспективи таких цифрових грошей (далі ЦГ) в реаліях України, слід звернути увагу на формування цілей впровадження ЦГ та практики впровадження подібних ЦГ в інших країнах.

З осені 2021 р. НБУ було почато розпочало публічну дискусію у питанні потреби випуску в Україні ЦГ [1] та зареєструвало торгівельну марку для цих ЦГ «е-гривня» та «e-hryvnia». Основними мотивами рішення про впровадження ЦГ на думку фахівців НБУ стала [1]:

1. вимога часу в еволюції платіжної інфраструктури;
2. зростаюча потреба в цифровізації економіки;
3. популяризація та зростання інклюзії в сфері безготівкових розрахунків;
4. підвищення прозорості у розрахунках P2P, P2B, та B2B;
5. «підвищення довіри до національної валюти загалом».

Слід відмітити, що у зазначених вище аргументах НБУ є як і досить суттєві, так і певною мірою надумані проблеми. Адже важко уявити, яким чином

впровадження «е-гривні» «може сприяти підвищенню довіри до національної валюти загалом». Проте, серед аргументів НБУ, є справді важливі та актуальні проблеми, які, на нашу думку, НБУ може потенційно вирішити, до таких ми віднесли третю та четверту. Впровадження ЦГ в рамках СЕП НБУ може сприяти здешевленню банківського обслуговування рахунків за допомогою уникнення сплати міжбанківської комісії «Visa International Service Association» та «Mastercard Europe S.A.», яка на даний момент становить близько 1% до рівня комісії СЕП НБУ або до рівня національної платіжної системи «Український платіжний простір», комісія якої є значно нижчою та складає 0-0,7% у відповідності до типу платіжної операції [2]. Також, на наше переконання, впровадження «е-гривні», за рахунок токенизації може сприяти підвищенню рівня прозорості платіжних операцій за рахунок впровадження механізму контролю транзакції банком емітентом з використання технологій «big data» та крипто індикаторів. За рахунок чого можна буде забезпечити безпеку розрахунків. Також дані технології відкривають можливість контролю за операціями пов'язаними із соціальними виплатами, автоматизації системи компенсації та допомоги незахищеним верствам населення, а також обмеженню транзакцій за соціальними виплатами, по окремим групам товарів.

На разі низка країн на різній стадії реалізовує програму цифровізації національних валют. До таких країн належать: Канада, Китай, ПАР, Тайланд, Швеція, Уругвай та ін. При цьому бачення цифрової валюти центральних банків (далі ЦВЦБ) у ЦБ країн світу різне. ЦБ Канади розглядало ЦВЦБ в першу чергу як альтернативу саме міжбанківським розрахункам, в той час як ЦБ Швеції вбачає в ЦВЦБ еквівалент готівки. Доволі амбітною є дослідницька робота Китаю в цій сфері, оскільки саме Китай розглядає ЦВЦБ і як альтернативу міждержавним та міжбанківським розрахункам і як еквівалент готівці. На нашу думку намагання Китаю в цій сфері є доволі амбітними та потребують подальших досліджень.

Таким чином, ми бачимо зростання інтересу з боку країн світу до питання цифровізації національних валют, спровоковані значними перспективами та можливостями, що можуть надавати подібні проекти. Впровадження технології ЦВЦБ дає змогу підвищити рівень контролю та безпеки розрахунків, а також суттєво знизити вартість транзакцій.

Список використаних джерел:

1. Про е-гривню – цифрові гроші Національного банку Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/payments/e-hryvnia> (дата звернення: 05.05.2023).
2. Перелік міжбанківських комісійних за операціями, що виконуються в Національній платіжній системі «Український платіжний простір» Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/law/Decision_Prostir_01082022_221_interchange.pdf?v=4 (дата звернення: 05.05.2023).
3. Аналітична записка за результатами пілотного проекту «Е-гривня» Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/e-hryvnia> (дата звернення: 05.05.2023).

*Пашинний А. В.,
здобувач вищої освіти другого (магістер.) рівня
(Науковий керівник – к.е.н., доц. Кононенко Л. В.)
Херсонський державний аграрно-економічний університет*

ТОРГІВЕЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Торгівля – одна з ключових галузей економіки будь-якої країни. Вона відіграє важливу роль у розвитку національної економіки, забезпечуючи при цьому розширення виробництва, розвиток міжнародних економічних зв'язків та збільшення економічного потенціалу країни.

За своєю економічною сутністю торгівля – це процес купівлі та продажу товарів та послуг. Вона є важливим джерелом доходів багатьох країн, забезпечуючи робочі місця, збільшуючи експорт, приваблюючи інвестиції та підвищуючи рівень життя населення. «Торгівля – це форма економічного зв'язку між виробництвом і споживачем, що здійснюється через ринок. За матеріальним змістом торгівля – самостійна галузь економіки, представляє обмін одного виду праці – товарів на інший еквівалентний праці – гроші» [1].

В Україні торгівля є однією з основних галузей економіки, що існує різноманітних формах торговельної діяльності, включаючи малий та середній бізнес, мережі супермаркетів та гіпермаркетів, спеціалізовані магазини та торгові центри. У 2020 році внесок торгівлі до ВВП становив близько 13%. Торгівля забезпечує працею понад 5 мільйонів людей в країні, що є більше, ніж у будь-якій іншій галузі.

Проте, торгівля також має свої проблеми та виклики, які необхідно вирішувати для подальшого розвитку галузі. Однією з найбільших проблем торгівлі в Україні є недостатньо розвинена та нестабільна регуляторна законодавча база, що зумовлює значні труднощі у роботі підприємств. Крім того, існує багато недоліків у системі оподаткування, які дискримінують малі та середні підприємства і зменшують їх конкурентоспроможність.

Іншою проблемою є недостатній розвиток інфраструктури торгівлі, зокрема транспортної та логістичної інфраструктури. Це призводить до таких наслідків:

- високих витрат на транспортування товарів та зниження їх якості;
- обмеження розвитку бізнесу;
- погіршення умов життя населення;
- нерівномірний розвиток регіонів тощо.

Також українські підприємства зіткнулися з труднощами в залученні інвестицій для розвитку свого бізнесу, що обмежує їх можливості збільшення обсягів виробництва та розширення продажів. Нинішня ситуація в країні, пов'язана з військовими діями, ще більше ускладнює ситуацію та значно погіршує інвестиційний клімат у державі.

Не зважаючи на проблеми, торгівля в Україні має перспективи для подальшого розвитку. Для цього необхідно прийняти низку заходів, спрямованих на забезпечення розвитку галузі. Один з головних напрямків

розвитку торгівлі – це розширення міжнародних економічних зв'язків. Це дозволить збільшити обсяги експорту та імпорту товарів і послуг, покращити конкурентоспроможність українських підприємств та забезпечити доступ до нових ринків збуту.

Ще одним важливим напрямком розвитку торгівлі є залучення інвестицій. Уряд повинен створити сприятливі умови для інвесторів, забезпечити стабільність законодавства та спрощення процедур відкриття та реєстрації бізнесу. Це дозволить збільшити обсяги виробництва та розширення продажів, що позитивно позначиться на розвитку економіки країни в цілому.

Також, важливо підтримувати малий та середній бізнес, щоб забезпечити їм доступ до ресурсів, які необхідні для успішного ведення бізнесу, таких як фінансові ресурси, консультації, технічна підтримка тощо. «Малі та середні підприємства бізнесу, готуючи ґрунт для становлення нових видів виробництва та ринків нових виробів, вперше освоюючи науково-технічні відкриття, тобто впроваджуючи інноваційні процеси, функціонують як революційні, ініціюючи структурні зрушення, основи, що природно поєднуються з заповзятливістю ділових людей» [2].

Одним з важливих питань є підвищення якості та доступності освіти в галузі торгівлі. Це дозволить підготувати нову кваліфіковану робочу силу, яка буде вміти працювати з сучасними технологіями та методами продажу. Також, необхідно забезпечити доступ до інформаційних технологій та розробити ефективну систему дистанційного навчання.

Ще однією важливою проблемою є зменшення рівня корупції та впровадження прозорих та справедливих правил торгівлі. Це забезпечить конкурентну середовище для бізнесу та збільшить довіру інвесторів до української економіки. «Основним завданням держави має бути розвиток конкурентного середовища і подолання монополізму на ринку торговельної діяльності та стимулювання просування товарів вітчизняних виробників» [3].

Отже, торгівля – важлива складова економіки будь-якої країни, яка впливає на її соціально-економічний розвиток. Україна має значний потенціал для розвитку торгівлі, але для цього необхідно вирішувати проблеми, які перешкоджають її розвитку. Необхідно прийняти низку заходів, які забезпечать розвиток торгівлі в Україні, зокрема розширення міжнародних економічних зв'язків, залучення інвестицій, підтримка малого та середнього бізнесу, підвищення якості та доступності освіти в галузі торгівлі та зменшення рівня корупції. Якщо будуть прийняті необхідні заходи, то торгівля стане однією з головних джерел доходів держави, забезпечить створення нових робочих місць, підвищення життєвого рівня населення та сприятиме загальному економічному розвитку України.

Список використаних джерел:

1. Балджи М. Д., Однолько В. О. Економіка та організація торгівлі: навчальний посібник. – К. : ФОП Гуляєва В.М., 2021. 344 с.
2. Основи бізнесу. Кісельов А.П. – Підручник. – Київ.: Вища школа, 1997., – 191 с.
3. Пашкуда, Т., & Афенді, А. (2022). НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ. Економіка та суспільство, (43). Режим доступу: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-73> (дата звернення: 20.04.2023).

*Повод Т. М., к.е.н., доцент
Херсонський державний аграрно-економічний університет
Посаднєва О. М., к.е.н., доцент
Херсонський національний технічний університет*

ДЕРЖАВНІ ПІДПРИЄМСТВА: РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ

У певні віхи розвитку світової економіки зацікавленість держав у нарощуванні або зменшенні кількості державних підприємств зазнавала значних коливань. Останнім часом спостерігається зростання впливу державних підприємств на обсяги виготовлення та надання товарів і послуг у світовому масштабі, здебільшого завдяки китайським компаніям. Однак державні підприємства є незмінною складовою економічного середовища будь-якої країни.

Державні підприємства є однією з форм власності підприємств, які, згідно норм Господарського кодексу України (далі – ГКУ), можуть функціонувати на території нашої держави (ст. 63 ГКУ). При цьому вони можуть бути як унітарними (на базі відокремленої частини державної власності, як правило, без поділу її на частки), так і господарськими товариствами, у статутному капіталі яких держава бере участь [1].

Відповідно до Господарського кодексу України державними підприємствами є підприємства, що діють на основі державної власності.

Крім того, відповідно до частини третьої статті 63 ГКУ залежно від способу утворення (заснування) та формування статутного фонду в Україні діють підприємства унітарні та корпоративні. Унітарні підприємства, в свою чергу, поділяються на комерційні та казенні підприємства.

Державне комерційне підприємство є суб'єктом підприємницької діяльності, діє на основі статуту на принципах підприємництва, зазначених у статті 44 ГКУ, і несе відповідальність за наслідки своєї діяльності усім належним йому на праві господарського відання майном.

Казенне підприємство створюється за рішенням Кабінету Міністрів України. У рішенні про створення казенного підприємства визначаються обсяг і характер основної діяльності підприємства, а також орган, до сфери управління якого входить підприємство. Порядок утворення та діяльності казенних підприємств визначено статтями 76-77 ГКУ.

Наявність державних підприємств як форми власності притаманна усім країнам світу. У деяких, здебільшого тоталітарних, країнах вони є єдиною формою власності підприємств, у інших країнах вони функціонують паралельно з приватним бізнесом. Наявність значної кількості державних підприємств у державах з ринковою економікою пов'язана з функціями, які вони виконують [2].

Окремою причиною наявності значної кількості державних підприємств у країнах Східної Європи є їх постсоціалістична спадщина. Для України така спадщина обернулася великою кількістю непрацюючих державних підприємств. Ці підприємства не відносяться до суспільно значимих та суспільно корисних, а

лише використовують державні кошти для свого існування і часто стають нішами для використання корупційних схем та незаконного заволодіння державними коштами [2].

Наразі через військові дії на території України деякі статистичні дані щодо діяльності державних підприємств закриті для широкого загалу, виходячи з поглядів національної безпеки. Окрім того стратегічні рішення щодо подальшого управління державними підприємствами не ухвалюються через необхідність приймати рішення «тут і зараз», тому оцінити якість менеджменту державними підприємствами у 2022 році неможливо [2, 3].

Державні підприємства в Україні функціонують не завжди ефективно і результати їх діяльності позначаються не тільки на їх подальшому розвитку, а й на бюджетних показниках основного централізованого фонду грошових коштів держави.

Першою проблемою функціонування державного сектора економіки в Україні є завелика кількість державних підприємств, половина з яких є непрацюючими. Така кількість державних підприємств обов'язково має бути скорочена через приватизацію або шляхом ліквідації підприємств, що не працюють. Другою проблемою державного сектора є збитковість великих державних підприємств. Існує декілька причин їхньої неефективної роботи: політична та соціальна зацікавленість і штучне встановлення тарифів на їх послуги нижче за ринкову ціну; відсутність модернізації та оновлення основних засобів на підприємствах (робота на застарілому обладнанні з високою енергомісткістю або великими тепловтратами призводить до завищення собівартості продукції (послуг); неефективний корпоративний менеджмент, який дозволяє здійснювати злочинну діяльність. Відсутність належного контролю з боку наглядових органів призводить до втрачання державних коштів у великих розмірах як у частині податків і зборів, так і у частині чистого прибутку або дивідендів на державну частку акцій.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. Дата оновлення: 01.01.2023. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#n659> (дата звернення: 18.03.2023).
2. Посаднєва О. М., Повод Т. М. Роль державних підприємств у економічній системі України. Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка. 2023, Вип. 15, С. 193-200.
3. Кількість суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності. Державна служба статистики України. URL : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2012/fin/osp/ksg/ksg_u/arch_ksg_u.htm (дата звернення: 18.03.2023).

*Полтавець М. М.,
здобувач вищої освіти першого (бакалавр.) рівня
(Науковий керівник – к.е.н., доц. Бугрова О. О.)
Національний університет «Києво-могилянська академія»*

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІНТЕРНЕТ-ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ

З використанням інформаційних технологій докорінно змінилися й традиційні способи ведення бізнесу. Інтернет-торгівля стала нині чи не найперспективнішим напрямком, який активно залучає в Україну сучасні технології та позитивно впливає на інші галузі економіки [1].

Дослідженню електронної торгівлі та її особливостей на вітчизняному ринку присвячено роботи цілої низки науковців. Однак недостатньо розкритими залишаються питання аналізу споживчих тенденцій електронного ринку, що потребує нових досліджень.

Ключова особливість онлайн-комерції впливає зі способу її організації. Якщо для традиційних продажів необхідно орендувати, побудувати або купити приміщення для магазину, що є доволі затратним у фінансовому та, іноді, в часовому вимірі процесом, то інтернет-комерційна діяльність потребує лише спеціального сайту, який і буде виступати своєрідним торговельним майданчиком. Специфіка такого ресурсу полягає в його зручній структуризації, що реалізується в можливостях споживача вибирати товари і послуги за певними критеріями і миттєво оплачувати їх. Крім того, зникає географічна прив'язаність до точки реалізації продукції і до графіку її роботи. Комерційними сайтами з легкістю можуть користуватися усі категорії покупців, у тому числі й ті, чий навички роботи в мережі Інтернет є мінімальними [2].

Водночас споживач може за відносно короткий проміжок часу дослідити асортимент великої кількості магазинів і з високою вірогідністю знайти необхідний йому об'єкт, при цьому ознайомившись із повним спектром характеристик товару, відгуками інших споживачів про нього, а також рейтингом конкретного продавця.

Слід мати на увазі, що для обслуговування та забезпечення функціонування онлайн-магазину необхідна не менша, ніж у звичайного, кількість персоналу: менеджери по роботі з клієнтами, спеціалісти з логістики, фахівці з інформаційної безпеки, тощо. Також, фактори Інтернет-шахрайства та тривалість періоду очікування замовлення залишаються доволі значущими в питанні вибору особою способу покупки бажаного, хоча торговці роблять все можливе для мінімізації впливу окреслених проблем [2].

Не зважаючи на ці проблеми, розвиток вітчизняної Інтернет-торгівлі в довоєнний період був достатньо інтенсивним, про що свідчать результати досліджень. Так згідно з даними опитування Deloitte в Україні, напередодні війни другий рік поспіль спостерігалася важлива тенденція: двократне

переважання темпів зростання онлайн над офлайн. 22% респондентів зазначили, що почали купувати частіше онлайн, і лише 9% купують частіше офлайн. І ця тенденція лише посилювалася. Багато в чому завдяки наслідкам пандемії, яка привчила багатьох людей купувати онлайн. Як показало дослідження Soul Partners і Baker Tilly Україна, обсяг ринку e-commerce в 2020 р. зріс на 41% та досягнув 4 млрд. дол., що становило 8,8% від загального обсягу роздрібною торгівлі в Україні. Очікувалося, що ця частка за підсумками 2021-го буде на рівні 9,2%, або 4,4 млрд. дол. Ринок електронної комерції виріс майже втричі з 2016 р. і аналітики прогнозували його подвоєння протягом наступних п'яти років [3].

До найбільш поширених категорій продукції, що реалізувалася через Інтернет в Україні належала побутова техніка, одяг, парфумерія та косметика, книги та товари для дітей. Також, досить перспективними вважалися ринки туристичних послуг, продажів та оренди житла, автомобілів, коштовностей, рідкісних товарів [4].

Повномасштабна війна, що наразі триває на території нашої країни, значним чином вплинула на соціально-економічні сфери життя громадян, зокрема на промисловість, ринок праці, житловий сектор, логістику, тощо. Характер цього впливу є, звісно, деструктивним. Велика кількість українців змушені були покинути власні домівки та переїхати в інші населені пункти, змінити місця працевлаштування, переглянути свою споживчу поведінку. Дані чинники відобразилися і на особливостях комерційної діяльності громадян в Інтернеті.

Після практично повної зупинки онлайн-торгівлі на початку війни її відновлення почалося тільки з літа. І хоч про Інтернет-торгівлю в довоєнних об'ємах можна говорити лише по окремих позиціях [3], перспективи подальшого розвитку даного сектору є очевидними.

З метою дослідження поточних особливостей електронної комерційної та купівельної діяльності українців ми провели соціологічне опитування, залучивши до нього респондентів усіх вікових, статевих та професійних категорій. Опитувальник, складений нами у вигляді онлайн-анкети (Google-форми) включав чотири блоки питань:

– I блок стосувався базових соціальних характеристик і включав питання про вік, стать і основний вид діяльності респондента.

– II блок допоміг з'ясувати чи здійснюють респонденти онлайн-покупки взагалі, якщо так, то з якою метою, як часто та на яких саме платформах.

– III блок було спрямовано на з'ясування головних переваг та недоліків шопінгу в Інтернеті з точки зору респондентів.

– IV блок містив питання про категорії товарів та послуг, що користуються популярністю серед респондентів.

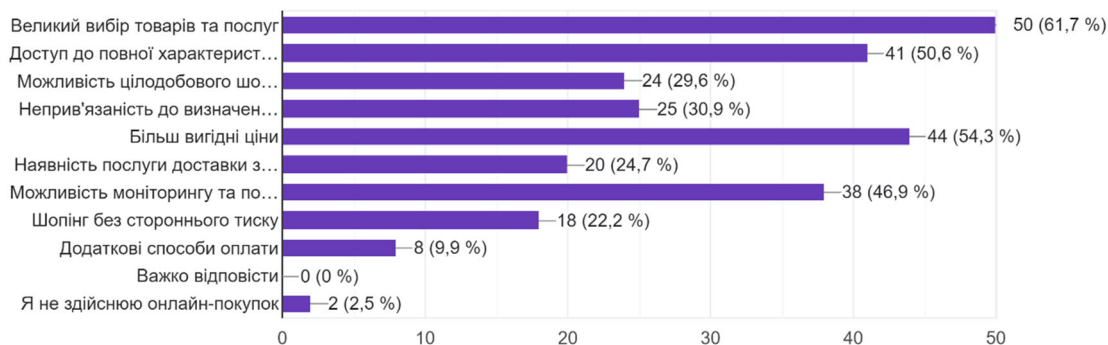
Також в анкеті фігурували запитання про частоту здійснення респондентами онлайн-продажів та особистий негативний досвід взаємодії із шахраями.

Станом на момент підбиття підсумків (26.03.2022) опитування пройшли 80 респондентів. Через обмеженість формату презентації, наведемо лише деякі його результати (рис. 1).

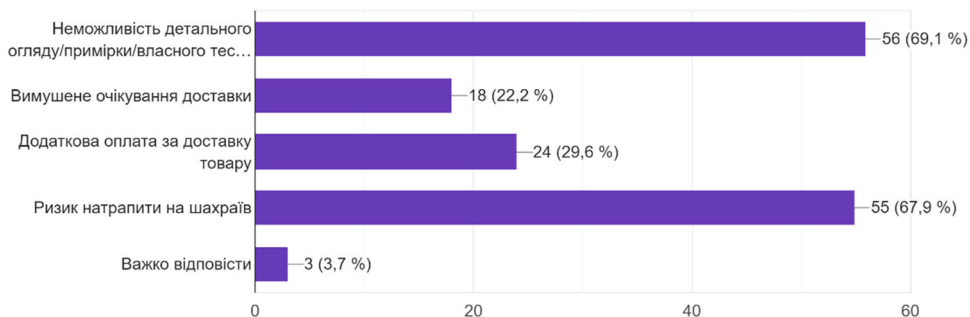
Перевагою, що спонукає Вас до здійснення покупок в Інтернеті є (можна обрати декілька варіантів):

81 ответ

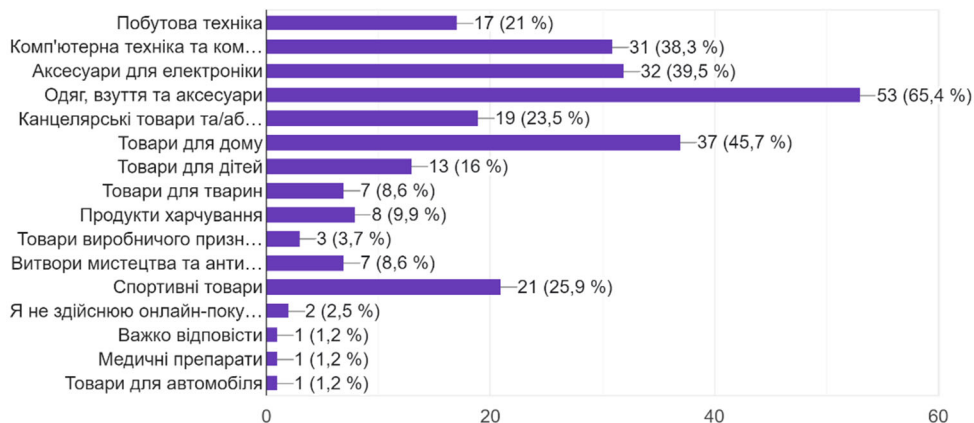
Який аспект може змусити Вас відмовитись від здійснення покупки онлайн? (можна обрати декілька варіантів):

81 ответ

Вкажіть, будь ласка категорію, до якої належать товари, які Ви купуєте онлайн найчастіше (можна обрати декілька позицій):

81 ответ

Вкажіть, будь ласка категорію, до якої належать послуги, які Ви замовляєте через Інтернет найчастіше (можна обрати декілька позицій):

79 ответов

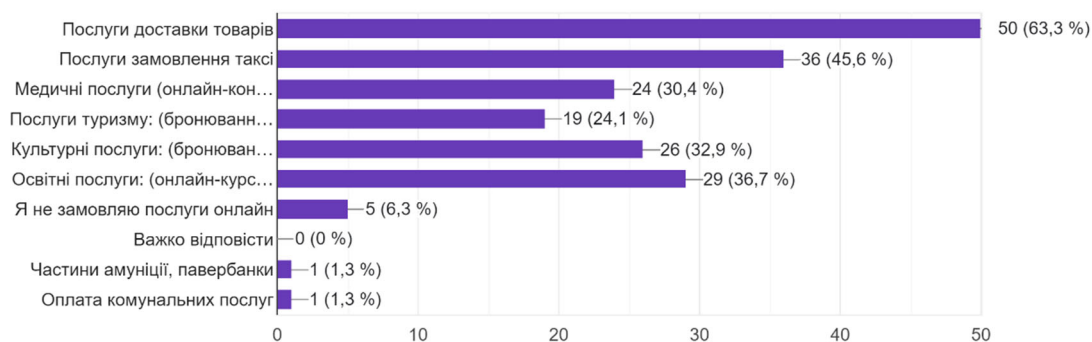

Рис. 1. Деякі результати дослідження

В процесі проведення дослідження та аналізу його результатів були виявлені основні аспекти споживацької поведінки та мотивації у сфері електронної комерції. За останні кілька років майже кожен український Інтернет-користувач випробував даний вид економічних операцій, виділивши для себе основні його переваги й недоліки, а також обравши платформи, яких наразі існує чимало, відповідно до власних потреб та можливостей. Пріоритети споживачів змінились за останні кілька років незначно – найпопулярнішими залишаються ті самі категорії товарів та послуг. В той же час, виступити в ролі продавця в мережі встиг далеко не кожен. Актуальними залишаються проблеми онлайн-шопінгу, зокрема недобросовісні дії продавців та шахрайство. Саме вони гальмують розвиток даної галузі економічних відносин, змушуючи людей купувати товари офлайн.

Слід зазначити, що на даному етапі дослідження має описовий характер. В подальшому буде проведено порівняльний аналіз його результатів з результатами попередніх досліджень інших авторів, з'ясовано причинно-наслідкові зв'язки між компонентами предмету дослідження, зроблено висновки щодо перспектив подальшого розвитку Інтернет-торгівлі в Україні.

Список використаних джерел:

1. Марусей Т. В. Основні тенденції розвитку ринку електронної комерції в Україні. Економіка і суспільство. 2018, №14. С. 1011-1015.
2. Baluch, A. (2022, 13 June). The Pros and Cons of Online Shopping. the balance. URL: <https://www.thebalancemoney.com/the-pros-and-cons-of-online-shopping-939775>.
3. Симоненко, К. Передчуття війни: яких змін зазнав український ритейл у 2021 році – дослідження Deloitte в Україні. URL: <https://rau.ua/novyni/ukrainskij-ritejl-u-2021-deloitte/>.
4. Ілляшенко С. М., Іванова Т. Є. Перспективи та основні проблеми розвитку інтернет-торгівлі в Україні. Механізм регулювання економіки. 2014, № 3.

*Польова Л. В., к.п.н., доцент,
Вичівський П. П., к.і.н., доцент,
Орлова В. В., к.е.н., доцент*

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

РЕСТОРАННИЙ БІЗНЕС ЯК ЕЛЕМЕНТ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ

Останніми роками (до початку широкомасштабного вторгнення РФ) в Україні велася активна робота, пов'язана із готельним та ресторанним бізнесом. Формування мережі підприємств громадського харчування в Україні, відбувалося стихійно та практично повністю залежало від фінансових можливостей їхніх власників. Особливо яскраво, цей процес проявлявся у регіонах.

Загалом, ресторанний бізнес в Україні зростає і нові заклади відкривалися практично щодня. На думку провідних дослідників, зростання популярності ресторанного бізнесу було зумовлене збільшенням кількості переселенці з інших регіонів України. Для яких ресторанний бізнес став можливістю швидкої соціалізації у новому місті.

Під ресторанним сервісом зараз розуміють, не просто «вид послуг», а послуги, що приносять позитивні емоції і почуття задоволення не тільки клієнту (гостю), а й персоналу, що його обслуговує. Основною тенденцією розвитку ресторанного бізнесу сьогодні, є створення мережі та подальше збільшення її розмірів. Лідером цього напрямку по праву вважається Америка. Їхні ресторани проводять політику активного впровадження на ринки всіх країн світу. Причому перевагу мають ресторани швидкого обслуговування зі стандартним меню [2].

Стандартне меню полегшує технологію обслуговування, а також дозволяє встановлювати стандартне обладнання, у всіх ресторанах мережі. Слід підкреслити і той факт, що, кількість ресторанів в Україні (до 24 лютого 2022 року) неухильно зростала. Проте, більшість рестораторів та експертів ресторанного бізнесу констатували, що якість і рівень ресторанної культури в Україні недостатньо високий. Пов'язано це з тим, що більшість закладів приділяли максимум уваги зовнішнім факторам: дизайну інтер'єру та оформленню подачі страв, тоді як культура харчування практично не враховується.

Ресторанний бізнес сьогодні займає одну з найбільших часток споживчого ринку у світі. Найбільш повно він представлений у країнах Західної Європи, США та Південно-Східної Азії.

Індустрія харчування різноманітна і включає як елітні ресторани, так і менш дорогі заклади для середнього класу, а також прості фаст-фуди. Таким чином охоплені всі цінові ніші. Наявність підприємств харчування на всі смаки сприяє тому, що на таку їжу населення витрачає в середньому до 15% свого доходу.

Ще одна тенденція сучасного ресторанного ринку полягає в тому, що відбувається значне збільшення кількості та розмірів ресторанних мереж. Безперечним лідером тут виступають США, чий ресторанні мережі проводять активну маркетингову політику за межами своєї країни. Їх успіх пов'язаний з

великою кількістю американських туристів і американців, які проживають за кордоном, а також величезною кількістю іноземців, які в різний час працювали у США. Особливо швидко зростають мережі ресторанів, основною продукцією яких є гамбургери та піца [3].

Слід зазначити, що ресторанний бізнес показував хороші темпи зростання протягом минулих 15-20 років, навіть незважаючи на – загальний спад і світову економічну кризи. Найбільший показник зростання доходів та збільшення кількості ресторанів, має ринок невеликих закладів Quick&Casual. Їх – відмінними рисами є висока якість і рівень обслуговування, традиційність приготування страв, що поєднуються зі зменшеною кількістю позицій меню та більш демократичними цінами. Ці ресторани представляють середню ланку між статусним ресторанами і фаст-фудом.

В той же час, сьогодні у світі бурхливо розвивається концепція ресторанів у великих торгових центрах. Завдяки такому обслуговуванню збільшується як кількість відвідувачів центру, так і час їхнього перебування у торговому центрі, що збільшує обсяг продажів за різними оцінками на 10-30%. Різновидом цієї концепції є діяльність фудкортів або «двориків» у торгових центрах, де об'єднується кілька кафе або ресторанів швидкого обслуговування.

Жорстка конкуренція на ринку ресторанного бізнесу змушує учасників ринку впроваджувати все нові і нові нестандартні прийоми для залучення клієнтів. Екстравагантність в концепції ресторану – один із таких способів.

У світі найпоширенішим підходом оцінки діяльності закладів ресторанного господарства є рейтинговий підхід. В умовах його застосування експерти проводять оцінку кухні, цін та атмосфери ресторанів за бальною шкалою, кількістю ковпаків, зірок та ін. За результатами оцінки складають рейтинги, які публікують у путівниках (гідах) [6].

Отже, хочеться все ж таки сказати, що не дивлячись на кризу, підвищення ресторанних цін, скорочення кількості закладів, недолік якості та ін, ресторанний бізнес продовжує розвиватися. Постійно відкриваються ресторани нового формату, надаються додаткові послуги. І це не дивно, тому що наявність їжі – основна умова життя на землі, а смачна і красиво подана їжа – велике задоволення, причому, не тільки для того, хто їсть, але і для того, хто готує і подає.

Список використаних джерел:

1. Аксьонова Н. В. Скуштувати етнічне: швидко&автентично. Постфактум: історико-антропологічні студії. 2013. № 1: Єдність у різноманітті стратегій та практик. – С. 63-71.
2. Воловельська І. В., Лоєнко О. Сучасні тенденції розвитку ресторанного бізнесу в Україні. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2016. № 55. С. 115-118.
3. Кулінарна майстерність країн світу: конспект лекцій. Кривий Ріг: Дон НУЕТ, 2016. 145 с.
4. Менеджмент ресторанного господарства : навч. посіб. К. : КНТЕУ, 2015. 430 с.
5. П'ятницька Г. Т. Ресторанне господарство України: ринкові трансформації, інноваційний розвиток, структурна переорієнтація : Монографія. К. : КНТЕУ, 2015. 465 с.
6. Ростовський В. Ресторанне господарство. К, 2016. 502 с.

*Польова Л. В., к.п.н., доцент,
Вичівський П. П., к.і.н., доцент,
Орлова В. В., к.е.н., доцент*

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА В МІСТІ ІВАНО-ФРАНКІВСЬК

На сьогоднішній день, на своєму етапі розвитку готельне господарство включає в себе надання послуг з розміщення, харчування і обслуговування клієнтів, а точніше надає комплекс елементів для повного задоволення усіх потреб споживачів та забезпечення їх комфортного перебування в такому закладі. Головною метою роботи підприємств готельного господарства можна назвати надання своїм клієнтам бездоганного обслуговування.

Для того, щоб досягнути цієї мети підприємства готельного господарства повинні поставити перед собою та вирішити такі завдання:

- завжди вдосконалювати свою роботу, використовувати у своїй діяльності новітні технології, запроваджувати постійні нововведення для підвищення якості послуг, що надаються щоб максимально задовольняти потреби споживачів;
- у закладах розміщення повинна панувати атмосфера гостинності та повна орієнтація на бажання клієнтів і намагання зробити їхнє перебування комфортним;
- старатися наблизити рівень послуг до світового;
- об'єктивно оцінювати співвідношення «ціна-якість»;
- дбати про екологію та навколишнє середовище, тощо.

Власне визначення поняття «підприємство готельного господарства» законодавчо не закріплено, тому що на сьогодні не існує єдиного законодавчого акту, який регламентував би фінансову та господарську діяльність цієї сфери послуг. Тому, у своїй діяльності заклади розміщення керуються наступними документами: Законом України «Про туризм»; Розпорядженням КМУ «Про Стратегію розвитку туризму та курортів на період до 2026 року», ДСТУ 4269:2003 «Туристичні послуги. Класифікація готелів»; ДСТУ 4268:2003 «Туристичні послуги. Засоби розміщення. Загальні вимоги»; Правилами обов'язкової сертифікації готельних послуг; Господарським кодексом України та ін.

Відповідність якості послуг, що надаються забезпечує нормативно-правова база, яку забезпечує: Закон України «Про туризм»; Закон України «Про підтвердження відповідності» та «Перелік продукції що підлягає обов'язковій сертифікації в Україні»; Декрет Кабінету Міністрів України «Про стандартизацію і сертифікацію».

Станом на сьогодні в Івано-Франківську за офіційними даними 2020 р. функціонує 50 засобів розміщення з них 32 готелі, 3 гостинні двори, 11 мотелів, 3 хостели і одна кімната відпочинку, проте в ході дослідження було виявлено, що офіційні дані відображають лише 65% від усіх існуючих готелів міста. Так до цього списку можна додати ще 21 засіб розміщення, з них 12 готелів, 1 апарт-готель,

2 мотелі та 6 хостелів. Тобто на даний момент в місті надають послуги гостинності 80 закладів розміщення. У функціональній структурі міста найпоширенішими є готелі [1].

Дані за 2020 рік свідчать, що протягом року у місті було розміщено 72093 особи. Проводилося дослідження динаміки цін на готельні послуги в м. Івано-Франківськ, яке показало, що середня вартість на проживання в готелях зросла на 24% [2].

Дослідження показало, що в Івано-Франківську є готелі різних категорій розраховані на різний рівень достатку та з різноманітним спектром послуг. Сьогодні існує проблема невідповідності цін відносно до якості послуг, що надаються закладами розміщення. Така ситуація склалася через невідповідне державне регулювання галузі. Одним із етапів державного контролю є категоризація та сертифікація закладів готельного господарства, але в Івано-Франківську лише 6 підприємств пройшли цю процедуру [5].

Також є інші фактори, які впливають на розвиток готельного бізнесу в Івано-Франківську. До них можна віднести незадовільний стан доріг та незручне автотранспортне сполучення, нераціональне використання міжнародного аеропорту. У місті відсутня велика кількість місць туристичної дестинації, а наявні пам'ятки культури та архітектури перебувають у непридатному для прийому туристів стані. Також вагомою проблемою є те, що туристи сприймають Івано-Франківськ лише як проміжну точку яку вони проїжджають на шляху до курортних місць (Буковель, Яремче). Причиною такої ситуації також можна назвати відсутність якісної реклами, яка б привертала увагу до міста. Також гальмом розвитку можна вважати недостатню кількість кваліфікованих кадрів, як керівного складу так і обслуговуючого та орієнтованість туроператорів міста на виїзний туризм.

До основних тенденцій міста можна віднести збільшення туристичних потоків, зростання цін на готельні послуги, та поступове збільшення закладів розміщення.

Для успішного розвитку готельного бізнесу міста варто зрозуміти важливість сфери туризму для його розвитку. Варто визначити перспективні напрямки розвитку та рухатися у цьому напрямку. Потрібно налагодити співпрацю і комунікацію влади і бізнесу.

Місто є перспективним для цілорічного туризму людей з різним рівнем достатку. У місті потрібно розвивати бюджетні заклади розміщення. Також сюди приїжджає велика кількість молоді і студентів, які хочуть проживати у комфортних, але відносно не дорогих закладах розміщення. Хорошим варіантом буде створення хостелів та мотелів, які б відповідали європейським стандартам. Також можливими є створення кемпінгів та баз відпочинку на берегах річок. Стосовно комфортабельних готелів високої категоризації слід пам'ятати, що кожне місто яке розраховує на потік іноземних туристів повинно мати декілька чотиризіркових готелів [5].

На даний момент у місті створюють проекти, для розвитку туризму в Івано-Франківську, у влади є усвідомлення важливості цієї сфери для економіки та місцевого бюджету. Є чітке розуміння сильних сторін та напрямку в якому варто розвиватися, а також моментів які варто допрацювати.

Список використаних джерел:

1. Головне управління статистики в Івано-Франківську, веб-сайт. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/12086> (дата звернення : 02.04.2021).
2. Офіційний сайт міста Івано-Франківськ, веб-сайт. URL: <https://www.mvk.if.ua/kperozv/7552>.
3. Перелік сертифікованих і категоризованих закладів розміщення Івано-Франківської області. URL: <http://www.if.gov.ua/files/uploads/Perelik%20%20zakladiv%20.pdf>.
4. Програма розвитку туристичної галузі міста Івано-Франківськ на 2022-2027 роки. URL: <https://www.mvk.if.ua/mvkprog/38534>.
5. Стратегічне управління готельними підприємствами в умовах глобалізації : монографія: колектив авторів ; за заг. ред. проф. В. М. Зайцевої . Запоріжжя : ЗНТУ, 2018.

УДК 338.4

*Попов М. Я.,
здобувач вищої освіти другого (магістер.) рівня
(Науковий керівник – д.е.н., професор Васильців Т. Г.)
Центральноукраїнський національний технічний університет*

ПЕРЕВАГИ СТВОРЕННЯ ТА РОБОТИ ДЕРЖАВНОГО АГРАРНОГО РЕЄСТРУ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ

В умовах повномасштабної війни в Україні та продовольчої безпеки в світі глобальне значення має підтримка та розвиток аграрного сектору. Спостерігається надскладна ситуація в багатьох регіонах держави, особливо на Сході та Півдні України, а саме відсутністю можливості повною мірою проводити сільськогосподарську діяльність агровиробниками. Однією з проблем є також те, що доволі велика територія є замінованою і земля не підлягає вирощуванню зернових та олійних культур. І це є глобальною загрозою на міжнародному рівні, адже зменшується виробництво та створюється великий ризик голоду. Тому актуальним є питання підтримки сільськогосподарських виробників України.

За даними митної служби України, з липня 2022 року по 17 березня 2023 року Україна експортувала 35,403 млн. тонн зернових та зернобобових. Пшениці було експортовано 12,213 млн. тонн, ячменю – 16,7 тис. тонн, жита та кукурудзи – 20,661 млн. тонн, сої – 2 млн. тонн, соняшнику – 1,54 млн. тонн . У порівнянні з минулим маркетинговим 2021 роком Україна експортувала 44,849 млн. тонн зернових та зернобобових, у тому числі: пшениці – 18,399 млн. тонн, ячменю – 161,9 тис. тонн, жита та кукурудзи – 20,348 млн. тонн, сої – 1 млн. тонн, соняшнику – 2,746 млн. тонн [1, 6, 7]. Маємо висновок такий, що в умовах війни Україна скоротила експорт зернових близько на 10 тис. тонн у порівнянні з минулим роком, а сої значно підвищився [5]. Такі втрати спричинили початок повномасштабної війни на території України, підвищення цін на паливо та насіння, а також знищенням фермерських господарств російською федерацією.

Незважаючи на всі обставини, уряд держави націлений усіма засобами і способами унеможливити всі ризики. Міністерство аграрної політики та

продовольства України за підтримки Кабінету Міністрів України, Європейського союзу та Світового банку надають можливість сільгоспвиробникам різного роду підтримки їх діяльності [2]. Для отримання безперебійної, доступної та прозорої системи отримання допомоги виробниками сільськогосподарської продукції від держави, було прийнято рішення Міністерством аграрної політики та продовольства України створити Державний аграрний реєстр.

Даний реєстр сформований у серпні 2022 року. Це автоматизована електронна система, яка дає змогу ефективно та прозоро залучати та розподіляти усі види підтримки для українських аграріїв за допомогою коштів з державного бюджету та пільгових кредитів, міжнародних грантів від країн ЄС [3]. Не дивлячись на короткий термін функціонування, реєстр користується значною популярністю і довірою серед великої кількості агровиробників.

Станом на 24 січня 2023 року в системі ДАР зареєструвалося понад 95000 аграріїв. Найбільша кількість – 75% – селяни-одноосібники, 25% – фізичні особи-підприємці та юридичні особи. Кіровоградська область є однією з лідерів по реєстрації в ДАР та участі в різних програмах підтримки – понад 6000 осіб. Але найбільше долучилися аграрії з Миколаївської області – понад 9000 осіб. За короткий термін роботи Державного аграрного реєстру було успішно проведено 4 програми підтримки: бюджетна програма на 1 га та поголів'я ВРХ; перша гуманітарна допомога по засобам тимчасового зберігання зерна (рукави) місткістю 200 тонн; надання техніки для завантаження/розвантаження рукавів. Усі ці програми були реалізовані за підтримки коштів ЄС та інших іноземних партнерів, а також Продовольчою та сільськогосподарською організацією ООН (ФАО) [4].

ДАР є персональним електронним кабінетом кожного представника аграрної сфери. У ньому автоматично завантажуються дані з інших державних реєстрів (Єдиного державного реєстру, Державного земельного кадастру, Державного реєстру речових прав та ін.) про господарську діяльність того чи іншого фермера, кількість його земельних ділянок, поголів'я тварин тощо. У кабінеті агровиробники мають змогу ознайомлюватися з актуальною інформацією про доступні для них програми підтримки. Також можуть доволі просто та швидко подати онлайн заявки на ці програми, підписувати їх за допомогою електронного цифрового підпису та особисто слідкувати за їх виконанням через кабінет. Однією з основних переваг даного реєстру є безкоштовна реєстрація та подання заявок, що слугує високому відсотку популярності серед аграріїв.

До головних привілеїв ДАР, які можна спостерігати за період його роботи є: простий інтерфейс, зрозуміла реєстрація, редагування даних та входження в електронний кабінет; прозорість; зручність та доступність; технічна підтримка, консультації та достатня кількість інструкцій по роботі в системі; можливість внесення інформації про напрями діяльності, перевірки кількості земельних ділянок; отримання актуальної інформації про програми підтримки аграріїв; швидка та проста подача заявок.

Як і в будь-якій системі, так і в Державному аграрному реєстрі є свої недоліки і не доопрацювання. Прогалинами в системі є: певні перебої у роботі

сайту ДАР при великій кількості подачі заявок на програми підтримки сільгоспвиробниками; не враховуються додані земельні ділянки до загальної кількості, навіть при прикріпленні сканованих копій підтверджуючих документів; у більшості випадках з ЄДР не підтягується повна інформація про наявність земельних ділянок у фермерів; не оперативне оновлення новин на сайті ДАР.

Не дивлячись на певні недоліки в роботі Державного аграрного реєстру, які є не значними і підлягають досконалості дана система має більш значну перевагу і користь на рахунок підтримки українських аграріїв. З початку створення реєстру і до теперішнього часу спостерігається значний відсоток допомоги різним представникам аграрної сфери. За рахунок доступних програм та підтримки Україна змогла вчасно здійснити посівну кампанію та продуктивний збір врожаю за період війни. За допомогою такої автоматизованої та прозорої системи як ДАР, аграрії мали змогу отримати значну кількість кейсів для підтримки та розширення своїх господарств, використати їх для підтримки економіки держави та здійснення експорту продовольства. ДАР продовжує свою діяльність і на далі, його творці готують значну кількість різноманітних програм-підтримок для поліпшення стану аграрної сфери.

Список використаних джерел:

1. Активний експорт сої з України : веб-сайт. URL: <https://agrotimes.ua/agromarket/aktyvnyj-eksport-soyi-z-ukrayiny-pidtrymuje-zakupivelni-cziny-na-vysokomu-rivni/> (дата звернення 08.04.2023).
2. Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування Державного аграрного реєстру та удосконалення державної підтримки виробників сільськогосподарської продукції : Закон України від 5 листопада 2022 року № 985-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/985-20#Text> (дата звернення: 06.04.2023).
3. Про державний аграрний реєстр : веб-сайт. URL: <https://www.dar.gov.ua/about-dar> (дата звернення: 06.04.2023).
4. Понад 95 тис. агровиробників уже зареєструвалися у Державному аграрному реєстрі : веб-сайт. URL: <https://www.dar.gov.ua/news-list/ponad-95-tis-agrovirobnikiv-uzhe-zareiestruvalisya-u-derzhavnomu-agrarnomu-reiestri> (дата звернення: 06.04.2023).
5. Україна вже експортувала понад 35,4 мільйон тонн зерна : веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3683784-ukraina-vze-eksportovala-ponad-354-miljona-tonn-zerna.html> (дата звернення 06.04.2023).
6. Україна за шість місяців експортувала рекордний обсяг насіння соняшника : веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3680853-ukraina-za-sist-misaciv-eksportovala-rekordnij-obsag-nasinna-sonasnika.html> (дата звернення 08.04.2023).
7. Україна скоротила експорт зернових приблизно на 10 мільйонів тонн : веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3683272-ukraina-skorotila-eksport-zernovih-priblizno-na-10-miljoniv-tonn.html> (дата звернення 06.04.2023).

КОМПОЗИЦІЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК СУТНОСТІ СТАРТАПУ

Як відомо, назву «стартап» в офіційний юридично-економічний обіг ввели У. Хьюлетт та Д. Паккард у 1930-х роках назвавши саме так своє мале підприємство, яке надалі розвинулося до великої міжнародної компанії Hewlett-Packard. Однак, це було, скоріше, співпадіння назв, а ніж слідування певній відомій на нині формі організації та реалізації бізнес-проєкту.

Саме тому в ранніх дослідженнях використовувалося поняття стартап-компанії як суб'єкта господарювання (який при цьому може бути як офіційно зареєстрований, так і ні), поява та практично увесь життєвий цикл (як правило, дуже короткий) якого безпосередньо пов'язаний зі конкретно новою інноваційною технологією здебільшого у мережі Інтернет зі застосуванням ІКТ. До повноцінних підстав таких зв'язків можна віднести й те, що чи не найпершими найбільш яскравими взірцями успішних стартапів стали Facebook, Google, Apple, PayPal, Taskle та ін.

Водночас, на нашу думку, є всі підстави вважати прив'язку предметної спрямованості діяльності стартапів до певної функціональної сфери, як от комп'ютеризація, Інтернет, ІКТ тощо, далеко не провідною. Тоді як можна простежити більш виражений зв'язок спеціалізації стартапів та типу суспільного розвитку і прогресу. Для цього звернімо увагу на те, що стартапи 1980-90-х років були чітко пов'язані з розвитком процесів постіндустріалізації, які замінили індустріальне суспільство вивівши на провідні позиції галузі сфери послуг, освіти і науки та головне – інформатизацію. Відповідно, стрімко зріс попит на нові більш прогресивні ЕОМ, програмне та інше апаратне забезпечення.

Позаяк, нова хвиля розвитку – неоіндустріалізація – спершу скерувала стартапи на розробку і апробацію інновацій у т. зв. прогресуючих галузях промисловості, енергетики, будівництва, інших галузях реального сектора економіки (приладобудування, мікроелектроніка, атомна енергетика, аерокосмічна інженерія і т. п.), надалі – нових (інформаційно-комунікаційні технології, хмарні та туманні обчислення, Big Data, технології мобільної ідентифікації, Інтернет-речей), а вже потім – у сучасних найбільш прогресивних та тісно пов'язаних з ІКТ видах економічної діяльності, зокрема йдеться про штучний інтелект, робототехніку, біотехнології, наномедицину, наномолекулярні технології, адитивні технології, блокчейн та ін. [1, с. 64-76; 2, с. 56-63]. Однак, вже зараз іде мова про активну участь стартапів у розвитку й застосуванні технологій імплантантів, електронного текстилю, цифрової віртуальної реальності, додаткової реальності, Digital Twin і т. п.

Відповідно, логічними й закономірними видаються висновки: по-перше, стартапи – не обов'язково спеціалізуються на інноваціях у сфері ІКТ (хоча на

сьогодні і економічний потенціал і попит на такі превалює); по-друге, вектор їх спеціалізації визначається найбільш провідними трендами глобального суспільного розвитку, запитами і потребами ефективізації господарських процесів і відносин, розвитку регіональних та національної економік [3, с. 47-54]. З огляду на останнє, критично високо актуалізується завдання удосконалення теоретико-методичних засад дослідження функціонування й розвитку стартапів, особливо високотехнологічних і пов'язаних зі створенням і впровадженням ІКТ.

Потрібно вести мову про те, що в будь-якому випадку стартапи – це ризикові бізнес-проекти, адже мають справу з інноваціями, нехай і не тільки високотехнологічними, а, відтак, – капіталовкладеннями та іншими інвестиціями, людськими, часовими витратами, психоемоційними характеристиками учасників проекту, зачіпають питання прав інтелектуальної власності та труднощів менеджменту й корпоративних відносин під час фази активного зростання і капіталізації.

Аспект інновацій, нововведень, інноваційності та інноваційного характеру функціонування закладено вже в самій назві цієї форми організації та ведення бізнесу, адже у перекладі з англійської «startup» означає стартувати, запускати для зростання і слово «старт» тут стосується саме апробації в бізнесі нової ідеї, ініціативи, технології тощо. Відтак, інноваційність та ризик в сукупності з підприємництвом (самостійною, ініціативною, систематичною, на власний ризик господарською діяльністю задля досягнення визначених соціально-економічних результатів) формують ядро етимології стартапу.

Список використаних джерел:

1. Kutsyk P., Lupak R., Kutsyk V., Protsykevych A. State Policy of the Investment Processes Development on the Market of IT Services: Analytical and Strategic Aspects of Implementation in Ukraine. *Economic Annals-XXI*. 2020. № 182 (3-4). P. 64-76.
2. Васильців Т. Г., Лупак Р. Л., Штець Т. Ф. Обґрунтування стратегічних напрямів, цілей та заходів державної політики реалізації потенціалу ІТ-сектору економіки України. *Підприємництво і торгівля*. 2018. № 23. С. 56-63.
3. Куцик П. О., Процикевич А. І. Концептуальні характеристики функціонування та особливості державного регулювання розвитку ринку ІТ-послуг. *Економічний дискурс*. 2017. Вип. 3. С. 47-54.

УДК 338.242

*Рутинський М. Й., к.геогр.н., доцент
Центральноукраїнський національний технічний університет*

СТРАТЕГІЇ ТА ТRENДИ РОЗВИТКУ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ УКРАЇНИ

Розвиток мирних галузей в реаліях повномасштабної війни в державі є нонсенсом. Тим не менше, навіть в реаліях російської агресії український бізнес

докладає усіх зусиль, щоб вижити, «залишитися на плаву», утримати власну ринкову нішу. Ситуація в різних регіонах України сьогодні складається по різному, адже фактор географії (а саме, віддаленості від лінії фронту) у 2022-2023 роках є визначальним для успішності готельно-ресторанного бізнесу. Тим не менше, панівною сьогодні для бізнесу стала одна-єдина стратегія – виживання та праця задля перемоги України.

Крізь призму стратегічного менеджменту сучасні стратегії готельно-ресторанного бізнесу змістовно узагальнено у праці проф. Г. Т. П'ятницької [2]. Зокрема, для тисяч малих підприємств у прифронтових і аграрних регіонах вимушеним кроком є реалізація стратегії скорочення і мінімізації витрат. У великих містах центральних та західних регіонів країни ситуація дещо інша, адже із хвилями вимушених переселенців у низці міст мало місце навіть пропорційне зростання попиту на послуги тимчасового розміщення й громадського харчування. Отож, слід констатувати, що галузь успішно протистоїть черговому масштабному виклику.

Готельно-ресторанний бізнес України сьогодні, здебільшого, керується трьома стратегіями балансування у здобутій ринковій ніші:

1. стратегія з орієнтацією на зменшення витрат без інноваційних змін (наприклад, за рахунок скорочення персоналу тощо);

2. стратегія з орієнтацією на утримання обсягів продажів та конкурентних позицій на ринку за рахунок фокусування на диференціації або фокусування на лідерстві за витратами;

3. стратегія з орієнтацією на ресурсощадні інновації (наприклад, зменшення порцій, інновації в меню на користь страв з нижчою собівартістю виробництва, що користуються високим попитом тощо) [2].

Невизначеність є головним лімітуючим чинником балансування готельно-ресторанної індустрії – адже неможливо передбачити масштаби та час чергових стресових або позитивних змін зовнішнього середовища. Відтак, ще з початку пандемії готельерам і рестораторам нашої країни довелося зіткнутися з численними обмеженнями щодо роботи підприємств, у тому числі їх обов'язковим закриттям [1]. З іншого боку, пандемія стала викликом, що активізував темпи впровадження галузевих інновацій.

У 2023-2024 роках прогнозуємо подальшу трансформацію моделей функціонування підприємств галузі з посиленням уваги до додаткових послуг і елементів гостинності. Готелі і кафе ставатимуть місцями для зустрічей і комунікації, для роботи поза офісом і споживання нових цікавих форм дозвілля поза власною оселею.

Шляхи повернення до фінансово-економічних результатів 2019 року відрізнятимуться залежно від міста і регіону, обсягу туристичного попиту (у т.ч. частки іноземних гостей у туристичному потоці), ємності ринку (економічного та туристичного профілю міста/курорту) і готельного сегмента (сегментація гостей, категорія, спектр послуг).

Внутрішній попит на готельні і ресторанні послуги в туристичних дестинаціях України (особливо в Карпатському регіоні) відновлюється найшвидше, що пов'язано зі зростаючою психоемоційною втомою громадян від

ізоляції, тривожності, песимізму та жахів воєнного стану. Тому, слід очікувати, що в 2023 році у мирних, віддалених від лінії фронту регіонах попит на готельні і ресторани послуги поступово наблизатиметься до рівнів, здобутих до 2022 (показників напередодні 2-го етапу російсько-української війни).

Такі найактуальніші тренди у 2023-2024 рр. формуватимуть стратегії конкурентної модернізації у змаганні за споживача українських підприємств HoReCa індустрії:

- розвиток нових форматів і загальної культури гастрономічного сервісу, естетики дозвілля та вишуканості стандартів національної української гостинності [3];

- модернізація та просування власного веб-сайту та каналів соціальної комунікації зі споживачами в Інстаграм, Твітер та Фейсбук;

- створення власного мобільного додатку з різноманітним функціоналом, у т. ч. активною програмою лояльності (з нарахуванням бонусів і знижками), онлайн-бронюванням, формою для замовлення і доставки страв;

- розвиток співпраці з глобальними та національними інтернет-платформами з популяризації, рейтингування та розкрутки бізнесу;

- запровадження сучасних безконтактних технологій здійснення замовлення та оплати у безготівкових форматах;

- розвиток цифрового меню і інших сервісів з доступом через QR-код;

- кон'юнктурне запровадження низки інших т. зв. «модних» продуктивних, сервісних, технічних і технологічних інновацій.

Список використаних джерел:

1. Баженова С., Пологовська Ю., Канцур І. Розвиток готельно-ресторанного бізнесу в умовах сьогодення. Економіка та суспільство. 2022. № 38. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-22>

2. П'ятницька Г. Т. Стратегії розвитку ресторанного бізнесу в умовах кризи. Індустрія туризму і гостинності в Центральній та Східній Європі. 2021. № 2. С. 40-48. DOI: <https://doi.org/10.36477/tourismhospcee-2-5>

3. Рутинський М. Й., Зайченко В. В., Кушнірук Г. В. Розвиток формату «fine dining» у ресторанному бізнесі України. Інновації та технології в сфері послуг і харчування. 2023. № 1(7). С. 10-14. DOI: [https://doi.org/10.32782/2708-4949.1\(7\).2023.2](https://doi.org/10.32782/2708-4949.1(7).2023.2)

УДК 658.1

Савченко В. М., к.е.н., професор,

Кононенко Л. В., к.е.н., доцент

Херсонський державний аграрно-економічний університет

АГРОПРОМИСЛОВИЙ КОМПЛЕКС УКРАЇНИ ЯК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА СИСТЕМА

Агропромисловий комплекс є складною соціально-економічною системою. Від ефективності його функціонування залежить не тільки становище України

на світовому ринку, а і продовольча безпека країни, розвиток сільських територій, збереження довкілля, забезпечення розвитку соціально-демографічних процесів, створення умов для відтворення ресурсного потенціалу тощо.

Суттєвим викликом сьогодення в досягненні Цілей сталого розвитку є той факт, що основна увага суб'єктів господарювання (у тому числі і в агропромисловому комплексі) зосереджена на економічній складовій, в той час, коли екологічна та соціальна детермінанти враховуються недостатньо.

В Україні розвиток значної кількості соціально-економічних систем пов'язується із аграрним сектором. Функціонування та розвиток АПК як складної соціально-економічної системи, спрямовано на забезпечення функціонування національної економіки як соціально-економічної системи більш високого порядку та пов'язується із забезпеченням умов функціонування соціуму.

Аграрний сектор не лише забезпечує продовольчу, екологічну та економічну безпеку країни, але й реалізує важливі соціально-економічні функції, які пов'язані з розвитком сільських територій; охороною довкілля; у контексті реалізації Цілей сталого розвитку тощо. Незважаючи на масштабні руйнування сільськогосподарської інфраструктури, мінування полів та зниження обсягів виробництва, провідні експерти стверджують, що агропромисловий комплекс залишається і буде залишатися провідною галуззю України.

За підсумками 2021 року, частка агропромислового комплексу становила 10,6% національного ВВП [2]. Аграрний сектор України є одним з основних бюджетоутворюючих секторів національної економіки та посідає найбільшу питому вагу у загальній структурі експорту України, що дозволяє забезпечувати валютні надходження.

При цьому методи вирішення цього завдання перманентно змінюються, що пов'язано із соціально-економічним розвитком соціуму як соціально – економічної системи.

Підприємства аграрного сектора є системно важливим елементом суспільства. Функціонування сільського господарства забезпечує життєздатність і здоров'я населення та цілісність соціально-економічної системи – соціуму як системи вищого порядку.

Аграрна політика є пріоритетною у соціально-економічній політиці держави. Основними цілями функціонування підприємств аграрного сектора є стійкий розвиток сільських територій, підвищення зайнятості і рівня життя сільського населення; зростання конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської продукції на основі фінансової стійкості і модернізації сільського господарства, прискореного розвитку його пріоритетних підгалузей; збереження і відтворення земельних і інших природних ресурсів, які використовуються у сільському господарстві.

Сільське господарство є специфічним, воно суттєво відрізняється від інших секторів економіки. Крім виробництва безпосередньо сільськогосподарської продукції (продукти харчування, корм для тварин, сировина для текстильної і шкіряної промисловості, тощо) підприємства сільськогосподарського сектору виконують інші функції (охорона навколишнього середовища, розвиток сільських територій, забезпечення сталого розвитку, соціальна, тощо) [1].

Особливості аграрно-промислового комплексу обумовлюють проблеми формування та реалізації ресурсного потенціалу, зокрема в частині трудового потенціалу. Розвиток трудового потенціалу відбувається, як правило, у процесі підбору кадрів, але для сучасних умов більш прийнятним є орієнтація на розробку системи заходів, що комплексно забезпечує створення умов реалізації потенціалу кожного працівника через систему мотивації, гармонізації психологічного клімату та перманентної освіти, що має відповідати стратегії підприємства та є складовою корпоративної культури.

Складовою агропромислового комплексу як соціально-економічної системи є і сільські території. У контексті євроінтеграції виникла нагальна необхідність забезпечення умов розвитку не лише економічної складової АПК, але й саме сільських територій. Така необхідність обумовлена як потребою забезпечення трудовими ресурсами виробничих підрозділів, так і необхідністю приведення рівня життя сільського населення у відповідність до європейських соціальних стандартів [3]. Розвиток сільських територій є невід'ємною складовою розвитку соціально-економічної системи і пов'язується значною мірою, на нашу думку, з оновленням та розгортанням кооперативного руху. Ми приєднуємось до підходів, за якими розвиток сільських територій пов'язується з розвитком АПК. Вважаємо, що є необхідним акцентувати увагу на тому, що ці процеси є взаємообумовленими. Саме з позиції розгляду АПК як соціально-економічної системи, сільські території є його структурним елементом. Забезпечення умов розвитку АПК як соціально-економічної системи пов'язано з активізацією формування забезпечення реалізації створення сприятливого інвестиційного клімату, розробки та реалізації державної політики, що особливо важливо з огляду на необхідність відродження потенціалу на тлі військових дій.

Сьогодні на міжнародному рівні визнається багатофункціональність агропромислового комплексу, що полягає у тому, що він є підсистемою складної природно-соціально-економічної системи. Концепція багатофункціональності агропромислового комплексу відображає єдність функцій сільського господарства, а саме взаємозв'язок економічної, соціальної та природо-екологічної сфер. Підприємства цих сфер здійснюють відтворення ресурсного потенціалу. Багатофункціональність підприємств агропромислового комплексу розглядається відповідно до конкретних характеристик виробництва, до наявності різних відтворювальних сільським господарством продуктів функціонування галузі як товарного, так і нетоварного характеру. Так, в Угоді Світової Організації Торгівлі (СОТ) про сільське господарство, зазначено, що сільськогосподарська діяльність не тільки забезпечує виробництво сільськогосподарської продукції, що реалізується на ринку, але створює суспільні товари та послуги, які є «зовнішніми ефектами виробництва» [4].

Функціонування і розробка системи багатофункціонального сільського господарства, як складової АПК – складної соціально-економічної системи, передбачає виникнення і подолання багатьох суперечностей – між функціями і структурою системи, між економічними суб'єктами, елементами соціально-економічної системи, її різними функціональними модулями, між окремими функціональними рівнями структури, конфлікти на різних рівнях між функціями

і структурою тощо. Саме на подолання суперечностей повинно бути спрямовано управління та регулювання, що є основою розвитку соціально-економічної системи.

Специфіка соціально-економічних систем полягає у тому, що вони є підкласом соціальних систем, відносяться до складних, незбалансованих, відкритих, мають цілісну ієрархічну структуру із складними зв'язками та функціями управління. Управління в соціально-економічних системах спрямовано на збереження системи більш високого порядку.

В Україні розвиток значної кількості соціально-економічних систем пов'язується із аграрним сектором. Функціонування та розвиток АПК як складної соціально-економічної системи, спрямовано на забезпечення функціонування національної економіки як соціально-економічної системи більш високого порядку та пов'язується із забезпеченням умов функціонування соціуму. Аграрна політика є пріоритетною у соціально-економічній політиці держави.

Список використаних джерел:

1. Кононенко, Л. (2022). Стратегія розвитку агропромислового комплексу України: сучасний стан та напрями оптимізації. Економічний простір, (182), 79-82. <https://doi.org/10.32782/2224-6282/182-11>.

2. Сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 25.03.2023).

3. Саловська Л. В. Регулювання рівня доходів сільського населення: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.04.01. Ін-т аграр. економіки УААН. К., 2003. 21 с. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=...92.\\$](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=...92.$) (дата звернення: 28.03.2023)

4. Угода СОТ про сільське господарство. № 981_005, від 15.04.1994 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_005#Text (дата звернення: 23.03.2023).

УДК 338.242

*Сарахман В. М., здобувач PhD
Державна установа «Інститут регіональних досліджень
імені М. І. Долишнього НАН України»*

ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ БІЗНЕС-СЕРЕДОВИЩА СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ РЕГІОНУ

Для стимулювання розвитку малого підприємництва на сільських територіях України слід спершу сформувані там сприятливе для таких процесів бізнес-середовище. Як показують результати багатьох досліджень, ключовим у цьому сенсі є усунення трансакційних витрат, які перевищують природний їх рівень, іншими словами – витрат, пов'язаних з корупцією, криміналізацією, монополізацією ринків і т. п. [1, с. 193-208]. Основою раціональної державної політики у сфері мінімізації трансакційних витрат суб'єктів підприємництва є її інституціональне забезпечення – системна сукупність формальних і неформальних законів, правил та принципів (інститутів), а також інституцій,

орієнтованих на ефективне господарювання та зменшення трансакційних витрат суб'єктів підприємницької діяльності. Це базис, який дозволяє приймати обґрунтовані рішення щодо логічного та послідовного процесу реалізації заходів державної політики [2, с. 79-94]. Певна конфігурація інституціонального забезпечення розвитку підприємницького сектора національної економіки в Україні вже вибудована, водночас свідченням її неповноти та нераціональності є надмірно високий рівень трансакційних витрат представників бізнесу – одного з найбільш істотних факторів низької економічної безпеки підприємництва у нашій державі. Звідси й критично низькі позиції України у рейтингах сприятливості бізнес- та інвестиційного середовища.

Для забезпечення системності державної політики удосконалення інституціонального забезпечення зниження трансакційних витрат суб'єктів підприємництва в Україні необхідно прийняти програму відповідних заходів, метою якої має стати формування сприятливого для підприємницької діяльності економіко-правового середовища та мінімізації трансакційних витрат суб'єктів підприємництва, а послідовність реалізації передбачає:

- 1) визначення мети, операційних цілей формування структури системи управління трансакційними витратами;
- 2) покращення нормативно-правового забезпечення домінантних напрямів мінімізації трансакційних витрат;
- 3) забезпечення зниження рівня витрат переходу прав власності та витрат подолання інформаційної непрозорості;
- 4) зміцнення інфраструктурного забезпечення державної політики зменшення трансакційних витрат [3, с. 15-21].

Організаційно-економічний механізм управління трансакційними витратами суб'єктів підприємництва повинен передбачати такі невід'ємні компоненти, як: принципи і завдання, методи, форми, інструменти, організаційна структура управління, її ресурсне та інформаційне забезпечення [4, с. 345-350]. При цьому в структурі організаційно-економічного механізму доцільно виділити три системи: забезпечення (правового, ресурсного, нормативно-методичного, наукового, технічного та інформаційного складників процесу державного управління в аналізованій сфері), функціональну (планування, організацію, мотивацію, контроль та регулювання) та цільову (визначення цілей та основних результатів діяльності підприємств і параметрів функціонування їх як сектора економіки, а також критеріїв вибору та оцінки досягнення певних цілей і результатів).

Державна політика удосконалення асоціативної та громадської інфраструктури підприємницької діяльності, як важливий напрям мінімізації трансакційних витрат суб'єктів підприємництва, а також детінізації економіки, передусім має бути спрямованою на такі пріоритети:

- 1) розвиток та збільшення компетенцій асоціативних підприємницьких організацій (шляхом збільшення компетенцій активних бізнес-асоціацій, сприяння розширенню їх членської бази, законодавчого утвердження процедури лобіювання, включення представників бізнес-асоціацій до консультативно-експертних рад та робочих груп при органах влади, створення управлінь (секторів) з проблем розвитку ринкової (підприємницької) інфраструктури);

2) забезпечення співпраці організацій громадянського суспільства та асоціативних підприємницьких структур;

3) посилення взаємодії (включно з виробленням єдиної стратегії і тактики) влади, асоціативних підприємницьких структур та організацій громадянського суспільства у сфері управління трансакційними витратами.

Список використаних джерел:

1. Rushchyshyn N., Mulska O., Vasyltsiv T., Nikolchuk Y., Rushchyshyn M. The impact of banking sector development on economic growth: comparative analysis of Ukraine and some EU countries. *Investment Management and Financial Innovations*. 2021. № 18 (2), P. 193-208.

2. Лупак Р. Л. Напрями реалізації потенціалу сектора інформаційно-комунікаційних технологій у контексті забезпечення якісних характеристик функціонування внутрішнього ринку та розвитку інформаційного суспільства в Україні. *Галицький економічний вісник*. 2019. № 5 (60). С. 79-94.

3. Васильців Т. Г., Бойко В. В. Світовий досвід розвитку сільських територій в контексті державної політики забезпечення економічної безпеки. *Науковий вісник Полісся*. 2016. Вип. 3 (7). С. 15-21.

4. Блонська В. І., Лупак Р. Л. Конкурентоспроможність підприємства – основний чинник розвитку конкурентоспроможної економіки. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2006. Вип. 16 (1). С. 345-350.

УДК 331.5

*Семикіна М. В., д.е.н., професор,
Гук Р. В., здобувач PhD*

Центральноукраїнський національний технічний університет

АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ТРУДОВОЇ АКТИВНОСТІ ПЕРСОНАЛУ У СКЛАДІ ЯКІСНИХ КОМПОНЕНТ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Тенденції стійкого прояву трудової активності персоналу завжди слугують свідченням економічного зростання підприємств, умовою прискорення економічного розвитку держави загалом. І в мирний час, і в часи військового стану не втрачається актуальність питань формування та підтримання трудової активності персоналу підприємств, адже від цього залежить не тільки лише зростання продуктивності праці, економічна міцність країни, можливості її швидкого відновлення, а й можливості кращої реалізації трудового потенціалу українців, перспективи економічного зростання, інноваційного розвитку.

Теоретичний аналіз дозволяє констатувати, що проблематиці трудового потенціалу присвячені наукові праці О. Грішньої, А. Колота, О. Левченка, І. Петрової, В. Стадник, С. Пасеки, Л. Шаульської, Т. Немченко та інших. Дослідники акцентують увагу на якісних характеристиках трудового потенціалу персоналу, серед яких трудова активність займає провідне місце [1-5]. Дотримуємось думки багатьох дослідників в тій частині, що трудова активність відображає успішну трудову діяльність, що характеризується нарощуванням

кількісних та якісних результатів індивідуальної і колективної праці, сприяє збільшенню обсягу виробництва продукції, товарів, послуг належної якості.

Поділяємо думки А. Колота, О. Грیشної, О. Герасименко [2; 3; 4; 5] та інших вчених щодо необхідності розрізняти трудову активність особистості, колективу, суспільства в цілому, отже, враховувати її прояв на різних економічних рівнях.

Узагальнюючи наукові погляди О. Левченка, Л. Шаульської, Т. Немченко та інших, пропонуємо розуміти сутність трудової активності персоналу, виходячи з дуальних позицій: по-перше, як важливу якісну характеристику трудового потенціалу працівників підприємства, яка відображає готовність і спроможність персоналу виконувати поставлені трудові (виробничі) завдання якісно та у повному обсязі, прикладаючи максимальні зусилля заради досягнення спільних поточних і стратегічних цілей розвитку підприємства; по-друге, як енерговитратну, інтенсивну, цілеспрямовану діяльність у сфері професійної діяльності, що виявляється у досягненні підвищених (порівняно зі встановленими нормами) трудових результатах, розробленні ініціатив, корисних для підприємства.

Трудова активність знаходить свій прояв у зростанні продуктивності праці, ретельному та своєчасному виконанні дорученої справи, виконанні за власною ініціативою додаткових функцій, які можуть не входити у звичне коло прямих трудових обов'язків працівників, розробленні ініціатив та пропозицій щодо підвищення якості продукції, поліпшення організації праці, технологій виробництва тощо. Ступінь підвищення трудової активності пов'язують з багатьма факторами, зокрема з проявом системи ефективної мотивації на різних економічних рівнях, ефективністю мотиваційних механізмів [2; 4; 5].

Теоретичний аналіз дозволяє зосереджувати увагу на висновках вчених про тісний взаємозв'язок трудової активності, ставлення до праці, якості трудового потенціалу і мотиваційних механізмів у сфері праці. Між тим вважаємо зосередити увагу на тому, що варто розрізняти види потенційної і реальної трудової активності. Поняття «потенційна трудова активність» за змістом наближається до характеристики нереалізованого трудового потенціалу. Потенційна трудова активність – це лише зацікавленість у праці та здатність за певних умов досягти певного кінцевого результату. «Реальну трудову активність» здебільшого розуміють як реалізовані в процесі трудової діяльності інтерес та здатність до праці, що виявляється через певний виробничий результат належної якості. Трудова активність може визначатися за якісними та кількісними критеріями, на основі і суб'єктивних, і об'єктивних оцінок. Це пояснюємо двоїстою природою цього явища, особливістю і характером ставлення працівників до праці, соціально-трудових відносин, своєї професійної самореалізації, внаслідок чого має місце різна зацікавленість у результативній праці, різний ступінь прояву та реалізації трудової активності. Об'єктивні показники трудової активності – це показники, що характеризують її через результати трудової діяльності і поведінки в процесі праці: виробіток, якість праці, дотримання трудової і технологічної дисципліни тощо. Суб'єктивні показники характеризують установку особистості, характер сприйняття нею

праці: мотивацію, задоволеність; ставлення до праці, а також особистісну самооцінку трудової активності, реалізацію свого потенціалу в праці. У свою чергу, без оцінки самого суб'єкта праці будь-яка діяльність постає незавершеною, неповною.

Отже, формування трудової активності персоналу у складі якісних компонент трудового потенціалу підприємства, її підтримання, оцінювання стають важливими завданнями управління підприємством. Пошук прийнятних методів мотивації персоналу до підвищення трудової активності має не менш важливе значення, ніж техніко-технологічний рівень виробництва, механізація та автоматизація трудових процесів, поліпшення умов праці. Тому перспективи подальших досліджень пов'язуємо з пошуком дієвих мотиваційних механізмів підвищення трудової активності персоналу в умовах військових загроз.

Список використаних джерел:

1. Трудовий потенціал Кіровоградської області: стан та перспективи розвитку: колективна монографія. За ред. М. В. Семикіної. Кіровоград: ВАТ Кіровоградське видавництво, 2008. 304 с.
2. Левченко О. М., Немченко Т.А. Соціальний розвиток трудового потенціалу в умовах інноваційних трансформацій: монографія. Кропивницький: Ексклюзив-Систем, 2021. 272 с.
3. Економіка праці та соціально-трудова відносини. А. М. Колот, О. А. Грیشнова, О. О. Герасименко та ін. Київ: КНЕУ, 2009. 711 с.
4. Мотиваційні механізми розвитку економіки на етапі євроінтеграції: колективна монографія / М. В. Семикіна, С. Д. Лучик, Л. Д. Запирченко та ін. Кропивницький: ЦНТУ, 2022. 281 с.
5. Круш П. В., Сімчера О. І. Трудовий потенціал підприємства: сутність та структура. Економічний вісник НТУУ «КПІ». Збірник наукових праць. 2014. Вип. 11. С. 233-237.

УДК 33

*Семикіна М. В., д.е.н., професор,
Семикіна А. В., к.е.н,
Сікорака В. І., здобувач PhD
Центральноукраїнський національний технічний університет*

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК РЕГУЛЯТОР СОЦІОДЕМОГРАФІЧНОГО ТА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Досвід високорозвинених країн переконує в тому, що вагомим регулятором соціодемографічного розвитку та забезпечення соціоекономічних зрушень слугує соціально відповідальна політика держави та бізнесу.

Світу відомі основні науково-теоретичні та методичні підходи до функціонування соціальної відповідальності як соціального інституту. Ці підходи витримали випробування часом, довели свою ефективність та орієнтованість збереження та ефективного використання людського потенціалу. Для України такий досвід є цінним і потребує уважного вивчення. Його аналіз

підводить до думки, що вирішення низки проблем соціодемографічного та економічного розвитку українського суспільства є неможливим без проведення соціально відповідальної державної політики в питаннях відтворення людського потенціалу.

Теоретико-методологічні витоки сучасних наукових уявлень про соціальну відповідальність сформовано завдяки працям мислителів далекого минулого (йдеться передусім про праці Платона, Аристотеля, Канта, Шопенгауера та ін.).

Вагомий внесок у сучасне розуміння проблем людського потенціалу та процесів його відтворення з позицій соціальної відповідальності зроблено завдяки дослідженням зарубіжних і вітчизняних вчених – Д. Массея, А. Сімонса, Г. Беккера, Дж. С. Мілля, А. Сміта, Л. Туроу, І. Фішера, Т. Шульца, Е. Лібанової, О. Малиновської, І. Прибиткової, О. Позняка, Л. Шаульської, А. Колота, О. Грішнкової, С. Цимбалюк, М. Романюка та ін.

Не зважаючи на вагомі напрацювання вчених щодо розробки широкого масиву рекомендацій для органів державної влади, проблема відтворення людського потенціалу з позицій соціальної відповідальності в Україні не втрачає гостроти, потребує поглиблених багатоаспектних досліджень. Варто визнати, що в Україні дотепер процеси формування соціально відповідальної поведінки людей, держави, бізнесу, окремих інститутів все ще недостатньо працюють на стійку соціальну динаміку. Інститути соціальної відповідальності не стали надійними регуляторами суспільного життя і часто залишаються деклараціями, що на практиці уповільнює подолання кризових явищ, зокрема соціодемографічних.

Розвиваючи наукову думку [1-3], трактуємо «людський потенціал країни» як сукупність людських ресурсів країни з притаманними можливостями – фізичними, розумовими, трудовими, духовними, творчими та ін., які можуть бути розвинуті та використані в інтересах економічного зростання країни, інноваційних зрушень, забезпечення добробуту та гармонійного розвитку суспільства.

Поділяємо думку Е. Лібанової, О. Риндзак в тому, що депопуляція населення спричинена загалом низьким рівнем народжуваності та високим рівнем смертності в умовах зниження рівня життя [1-2], економічних, соціальних, військово-політичних ризиків. Ще до війни серед основних причин високої смертності і захворюваності експерти називали низьку якість життя українців, поширення бідності, нестачу коштів у більшості верств населення на медикаменти та лікування; низьку якість та недоліки медичного обслуговування; відсутність всеохоплюючої періодичної медичної діагностики населення усіх вікових груп; погіршення екології, недоліки соціальної політики в країні; втрату колишньої масової фізичної культури, поширення нездорового способу життя (алкоголізм, наркоманія, проституція; гіподинамія, неувага до власного здоров'я), нерозвинену культуру праці та відпочинку, зниження якості їжі та питної води).

Поряд з недоліками демографічної та соціальної політики в країні, на розгортання негативних тенденцій у процесах відтворення людського

потенціалу тривалий час впливала економічна криза. Криза призводить до знецінення заробітної плати, розриву між вкладеними трудовими зусиллями та отримуваною винагородою, прискорює девальвацію гривні, посилює безробіття, зростання напруженості соціально-трудових відносин через низькі доходи, диференціацію зарплат, втрату соціальної захищеності, поширення міграційних настроїв населення. Економічна криза викликала величезне зниження обсягів інвестування у людський потенціал – згортання соціальних та освітніх програм, зменшення фінансування охорони здоров'я, призвела до знецінення праці, втрати роботи для багатьох українців внаслідок закриття багатьох підприємств. Це погіршило стан людського розвитку в Україні, зумовило масштабний рух трудових мігрантів за кордон у пошуках більших заробітків.

Серед інших чинників кількісного скорочення людського потенціалу, які вагомо впливають на погіршення демографічних показників, слід виділяти: соціальні, міграційні, воєнні ризики, складність пошуку прийнятної роботи; зниження соціальних стандартів життя, соціальної захищеності.

Отже, процеси відтворення людського потенціалу знаходяться під впливом різноманітних факторів в межах демографічної, соціальної, економічної та природної систем відповідної території. Останні 30 років в Україні переважають гостро негативні тенденції у відтворенні людського потенціалу, що свідчать про явище демографічної кризи, депопуляції, яка загрожує державній безпеці. В 1991 році в Україні проживало 52 млн. осіб, згідно з переписом 2001 року – 48,5 млн осіб; перед початком російсько-української війни, на початку 2014 року – 45,5 млн осіб, на початок 2022 року – 41,2 млн. осіб. Особливо різкий спад демографічних показників спостерігаємо з початком війни на сході країни в 2014 р. Це ілюструє прояв руйнації людського потенціалу, загрозу державній безпеці, оскільки швидко скорочуються головні ресурси країни – людські.

Жорстока та широкомасштабна війна, розв'язана РФ проти України, починаючи з 2014 року, призводить до величезних людських втрат, втрат житла, місця роботи, масштабного переселення українців, негативно впливає на можливості створення молодих сімей, прийняття рішень щодо народження дітей. Як результат, людський потенціал країни кількісно скорочується, знижується його якість, передусім за показниками здоров'я, катастрофічно погіршуються умови відтворення населення.

Науковий аналіз засвідчує, що політика української держави останні десятиліття часто декларувала свою соціальну відповідальність, проте не забезпечувала дієве регулювання чинників відтворення людського потенціалу. Сьогодні зрозуміло, що існуюча модель механізму відтворення та розвитку людського потенціалу в Україні не відповідає завданням збереження людського потенціалу та його якісного розвитку на принципах соціальної відповідальності. Така ситуація загрожує демографічній, соціальній та економічній безпеці держави.

З огляду на зарубіжний досвід, реальної безпеки та успіхів в розвитку досягають держави, де на практиці реалізуються принципи соціальної відповідальності, а відтворення людського потенціалу забезпечується ефективним інвестуванням в людину, її розвиток. Таке інвестування означає капіталовкладення у здоров'я, медицину, освіту, гідні умови життя і праці.

Ефективне відтворення людського потенціалу, у свою чергу, створює передумови для акумуляції працівників, зацікавлених у підтриманні працездатності, продуктивній праці, постійному освітньо-професійному зростанні, генеруванні інновацій. Тому для соціальних партнерів, урядовців та вчених нагальним завданням вважаємо формування соціально відповідальної державної політики, яка забезпечить впровадження адекватної моделі механізму відтворення людського потенціалу в Україні. Така модель відтворення населення має бути орієнтована на стимулювання демографічного розвитку, цілеспрямоване інвестування в населення, його здоров'я, всебічний якісний людський розвиток на різних економічних рівнях.

Отже, перспективи формування безпеки України, її прогресивного розвитку, побудови конкурентоспроможної економіки, вирішальною мірою залежать від вибору прийнятної моделі відтворення та якісного розвитку людського потенціалу, зацікавленості багатьох українців, які знаходяться вимушено тривалий час за кордоном, повернутися на батьківщину після війни і відновлювати країну. Вирішення проблем відтворення людського потенціалу безпосередньо позначається на можливостях економічного зростання, перспективах її інноваційних зрушень.

Список використаних джерел:

1. Риндзак О. Т. Демографічна безпека в умовах зростання міграційної активності населення України. Теорія і практика управління в умовах суспільних викликів і трансформацій: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 6 червня 2019 р. Львів: Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «МАУП», 2019. С.145-148.
2. Людський розвиток в Україні. Модернізація соціальної політики: регіональний аспект: колективна монографія / за ред. Е. М. Лібанової. Київ: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2015. 356 с.
3. Семикіна М. В., Семикіна А. В., Мельник А. В. Людський капітал регіону: небезпека кадрових катастроф. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету, 2018. Вип. 33. С. 87-95.
4. Державна служба статистики України: веб-сайт: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

УДК 338

*Сивицький Є. Ю., здобувач PhD
(Науковий керівник – д.е.н., проф. Петрова І. Л.)
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»*

ЗНАЧЕННЯ ІТ-АУТСОРСИНГУ ДЛЯ БІЗНЕСУ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

ІТ-аутсорсинг може бути цінною стратегією для бізнесу в складні економічні часи. Зіткнувшись зі спадом в економіці, багато компаній змушені скорочувати витрати, скорочувати персонал і визначати пріоритети у витратах. Аутсорсинг ІТ-послуг може допомогти компаніям впоратися з цими викликами, надаючи ряд переваг.

Однією з головних переваг ІТ-аутсорсингу в складні економічні часи є економія коштів. Передаючи ІТ-послуги на аутсорсинг, компанії можуть скоротити витрати на робочу силу, оскільки замість постійних витрат на забезпечення штатного персоналу, може бути прийнята модель погодинної оплати праці. Аутсорсинг також може зменшити витрати, пов'язані з технологічною інфраструктурою, оскільки аутсорсингові постачальники послуг часто мають доступ до новітніх апаратних і програмних систем, придбання та обслуговування яких може бути дорогим для компаній.

Аутсорсинг ІТ-послуг також може допомогти бізнесу краще управляти ризиками. Провайдери ІТ-аутсорсингу часто мають резервні системи для забезпечення безперервності бізнесу на випадок катастроф або збоїв. Це може забезпечити такий рівень управління ризиками та аварійного відновлення, на який у компаній може не вистачити ресурсів для розробки власних систем. Крім того, аутсорсингові провайдери можуть надати експертизу в галузі кібербезпеки, яка стає все більш важливою, оскільки кіберзагрози продовжують розвиватися і збільшуватися.

Ще однією перевагою ІТ-аутсорсингу є можливість швидко збільшувати або зменшувати масштаби в міру зміни бізнес-потреб. У нестабільні економічні часи компанії можуть бути не в змозі точно спрогнозувати свої ІТ-потреби на найближчі місяці чи роки. Завдяки аутсорсингу ІТ-послуг компанії можуть бути більш гнучкими та оперативними у реагуванні на зміни на ринку, адаптуючи свої ІТ-ресурси за необхідності.

Нарешті, аутсорсинг ІТ-послуг може забезпечити доступ до спеціалізованої експертизи, якої може не вистачати у власному штаті. Аутсорсингові провайдери часто володіють широким спектром навичок і досвіду, включаючи експертизу в нових технологіях, які можуть бути важливими для успіху компанії. Завдяки аутсорсингу ІТ-послуг компанії можуть скористатися цим досвідом без необхідності вкладати кошти в найм і навчання нового персоналу.

Проте використання ІТ-аутсорсингу має свої виклики та потребує особливої уваги на етапі впровадження. Перш за все треба розуміти що аутсорсинг ІТ може зробити бізнес залежним від аутсорсингового провайдера, а це може надалі ускладнити його зміну або повернення ІТ-функцій назад в штат [2]. Тому, компанії повинні забезпечити наявність планів дій на випадок непередбачуваних змін у відносинах з аутсорсером. Іншим важливим елементом є наявність ефективної комунікації між бізнесом та постачальником ІТ послуг оскільки можуть існувати певні мовні або культурні бар'єри та різні очікування від сторін[1]. Наприклад, в Україні напевно найкращим варіантом буде залучити ІТ постачальника який вже довго та активно працює на українському ринку, оскільки розуміє всі ті проблеми та виклики з якими може стикнутися бізнес в той час, як велика західна компанія може бути взагалі не в змозі адаптуватися до специфічних та непередбачуваних умов ринку. Також, дуже важким етапом в обранні постачальника є те що їх може бути дуже велика кількість, але для того, щоб обрати того хто підійде найкраще для бізнесу можна виділити 6 основних аспектів.

1. *Інфраструктура*: Провайдери ІТ-аутсорсингу повинні мати надійну інфраструктуру для підтримки своєї діяльності, включаючи захищені центри

обробки даних, високошвидкісне підключення до Інтернету та резервні джерела живлення.

2. *Безпека*: Кібербезпека є головним питанням для бізнесу сьогодні, і постачальники ІТ-аутсорсингу повинні мати надійні заходи безпеки, щоб захистити дані та мережі своїх клієнтів від кіберзагроз [3].

3. *Талант*: Провайдери ІТ-аутсорсингу повинні мати команду кваліфікованих і досвідчених фахівців, які можуть надавати високоякісні послуги та підтримку своїм клієнтам.

4. *Розуміння роботи бізнесу*: Багато компаній з аутсорсингу можуть мати експертизу в якійсь дуже вузькій галузі, або навпаки працювати з багатьма напрямками одночасно. Тому, важливо щоб постачальник мав досвід і розуміння про те які специфіку має бізнес якому він надає послуги, оскільки в нього можуть бути вже готові рішення та напрацювання досвід саме в цій галузі.

5. *Інновації*: Провайдери ІТ-аутсорсингу повинні мати можливість пропонувати інноваційні рішення та йти в ногу з останніми технологічними тенденціями, щоб забезпечити своїм клієнтам конкурентну перевагу.

6. *Економічна ефективність*: ІТ-аутсорсинг повинен забезпечувати економію витрат для бізнесу, а провайдери повинні мати можливість пропонувати гнучкі моделі ціноутворення, щоб задовольнити потреби своїх клієнтів.

Отже, ІТ-аутсорсинг може бути цінною стратегією для бізнесу, особливо, в умовах постійних економічних викликів і загроз, оскільки він може забезпечити численні переваги для бізнесу, включаючи економію витрат, доступ до новітніх технологій, підвищення гнучкості та оперативності, управління ризиками та доступ до спеціалізованої експертизи. Проте, важливо, щоб компанії ретельно зважали на всі виклики та вжили заходів для їх пом'якшення під час передачі ІТ на аутсорсинг. Це допоможе гарантувати, що аутсорсингові відносини будуть успішними та принесуть очікувані вигоди.

Список використаних джерел:

1. RICCentre. Software Outsourcing: Communicating with the Developers. 2020. URL: <https://altitudeaccelerator.ca/offshore-software-outsourcing-communicating/> (дата звернення: 15.04.2023).

2. Adam, J. What is outsourcing and why smart outsourcing decisions matter? 2023. URL: https://kruschecompany.com/what-is-outsourcing/#Dependence_on_vendor (дата звернення: 15.04.2023).

3. Chaikovska, K. ТОП 10 загроз кібербезпеці бізнесу у 2023 році. European Business Association. 2023. URL: <https://eba.com.ua/en/top-10-zagroz-kiberbezpetsi-biznesu-u-2023-rotsi/> (дата звернення: 15.04.2023).

*Сисоліна Н. П., к.е.н., доцент,
Ксенич К. В.,
здобувач вищої освіти другого (магістер.) рівня,
Товстоган Б. С.,
здобувач вищої освіти другого (магістер.) рівня
Центральноукраїнський національний технічний університет*

РОЗВИТОК АГРОБІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Україна має великий потенціал для розвитку агробізнесу. В українському агробізнесі основним напрямком є рослинництво. Площа сільськогосподарських земель України є найбільшою в Європі.

Не зважаючи на повномасштабну війну, на те, що країна стикається з рядом проблем, зокрема це підвищення цін на паливо та насіння, крім того, велика територія країни є замінованою, включаючи сільськогосподарські землі, Україна продовжує експортувати зернові, тим самим забезпечуючи вагомий внесок в продовольчу безпеку світу.

Тому питання розвитку агробізнесу в Україні є актуальними.

Агробізнес як поняття є багатомірним. Так, Мостовий Г. І., досліджуючи агробізнес, визначає його як форму господарювання в аграрному секторі або як комплекс видів підприємницької діяльності, пов'язаних з виробництвом сільськогосподарської продукції, її зберіганням, транспортуванням, переробкою і доведенням до споживача, а також з виробництвом засобів виробництва для сільського господарства [1]. Сіваченко І. Ю. виділяє різні рівні функціонування агробізнесу: перший рівень – агробізнес у фермерських господарствах, кооперативах, агропромислових об'єднаннях; другий рівень – агробізнес у масштабі національної економіки країни; третій рівень – агробізнес у міжнародному масштабі. На практиці, як стверджує автор, усі три рівні агробізнесу взаємопов'язані [2].

Агробізнес як складова економіки – це взаємно поєднані види діяльності учасників аграрного ринку, які безпосередньо або опосередковано беруть участь у виробництві кінцевих продуктів харчування і які пов'язані між собою «продуктовим ланцюгом», а як галузь знань і наукових досліджень забезпечує оцінку потенціалу, методикау впровадження і реалізації підприємницьких ініціатив [3].

Основу агробізнесу в Україні формують фермерські та особисті селянські господарства, а також інтеграційні структури товариства, кооперативи, агропромислові об'єднання, агрофірми.

В Україні, станом на початок 2021 року було зареєстровано 1269 сільськогосподарських кооперативів [4].

Аграрну продукцію в Україні виробляли понад 50 тис сільськогосподарських підприємств, 92% з яких є фермерськими господарствами. Кількість статистично активних фермерських господарств

становило 32 452, з яких 28 788 мало в обробітку 4,7 млн. га угідь, за даними Держстату.

У 2023 р. держава впроваджує зміни, що стосуються фермерського господарства. Це законопроект за №6013 «Про особливості регулювання підприємницької діяльності окремих видів юридичних осіб та їх об'єднань у перехідний період», який зобов'язує фермерські господарства впродовж п'яти років перетворитися на ТОВ або припинити діяльність. Розглянемо статті цього законопроекту: стаття 20 забороняє створення юридичних осіб в організаційно-правових формах фермерського господарства, а стаття 22 зобов'язує власника фермерського господарства протягом п'яти років реорганізувати підприємство (злиття з господарським товариством, приєднання до господарського товариства, перетворення на господарське товариство) або його ліквідувати.

Ті ж самі вимоги встановлені також для власників підприємства об'єднання громадян (релігійної організації, профспілки), комунальних підприємств та кооперативів.

З одного боку Закон «Про фермерські господарства» не скасовується, але якщо ж розглянути це більш детально (враховуючи зміст у перехідних та прикінцевих положеннях) є суперечності.

Пункт 6 проекту визначає, щодо приведення законодавства у відповідність з цим законом нормативно-правові акти застосовуються в частині, що йому не суперечить. Тобто, для фермерських господарств стає вибір або ліквідуватися, або перетворюватися на ТОВ [5].

В цьому разі ми поділяємо думку О. І. Шаманської [6], відносно того, що напрями аграрної інтеграційної політики повинні носити добровільний характер, без вживання жорстких адміністративних важелів з боку держави. Основними завданнями інтеграційної політики на даному етапі повинні стати: обґрунтування економічної доцільності інтеграції, створення відповідного правового та податкового поля для сприяння виробничим процесам, зокрема тим, що стосуються продовольчій безпеці країни.

Список використаних джерел:

1. Мостовий Г. І. Агробізнес: державне регулювання: Монографія. Харків: Основа, 2002. 300 с.
2. Сіваченко І. Ю. Міжнародний агробізнес: Навч. посібник. Київ: ЦУЛ, 2003. 208 с.
3. Абрамович І. А. Теоретичні основи та форми прояву аграрного бізнесу Ефективна економіка № 12, 2011.
4. Сільськогосподарські кооперативи: види, плюси та мінуси URL: <https://eos.com/uk/blog/silskohospodarski-kooperatyvy/> (дата звернення: 08.04.2023)
5. Слободяник І. Фермерству в Україні кінець? URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/03/13/697907/> (дата звернення: 08.04.2023)
6. Шаманська О. І. Теоретичні основи формування та розвитку агропромислової інтеграції Ефективна економіка № 12, 2012 URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1632> (дата звернення: 12.04.2023)

*Стадник В. В., д.е.н., професор,
Гончарук О. В., здобувач PhD
Хмельницький національний університет*

МОТИВАЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ МОДЕЛІ УСЕБІЧНОГО ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО ЛІДЕРСТВА

Забезпечення сталості економічного зростання є головним стратегічним орієнтиром державної економічної політики кожної країни, основним показником конкурентоспроможності її економічної системи у глобальному економічному просторі. А також – передумовою соціального прогресу і економічним підґрунтям зростання добробуту населення. У своїй фундаментальній праці «Економічне зростання націй» лауреат Нобелівської премії С. Кузнець, характеризуючи це зростання як процес збільшення доходів на душу населення внаслідок зростання продуктивності факторів виробництва, у забезпеченні цього особливу роль відводив факторам структурної трансформації економіки, соціальної та ідеологічної трансформації суспільства [1]. Зростання продуктивності факторів виробництва він розглядав не тільки з позицій вдосконалення технологічної складової виробництва, а й через призму організаційного проєктування – завдяки кращій організації виробничих процесів. Переносючи його висновок у сучасний контекст, коли серед чинників конкурентоспроможності суб'єктів ринкових відносин на перше місце виходять ті, що є відображенням впливу інтелекту людини на управління процесами створення споживчих цінностей, можна стверджувати, що вагому роль у подоланні зовнішніх викликів, з якими зіткнулись нині вітчизняні підприємці через російську агресію, яка зруйнувала багато успішних бізнес-моделей, є їх здатність активізувати творчі можливості своїх працівників. Структурно-організаційні умови такої активізації розглянуто нами в [2].

Практика показує, що чільне місце у сукупності методів менеджменту, які можуть активізувати інтелектуальний потенціал людини у організаційному оточенні, належить економічним методам. Тому так багато уваги в науковій літературі приділяється питанням вдосконалення стимулювання персоналу – як через розвиток форм оплати праці, так і через розробку тих способів винагороджування за кращі досягнення, які враховують специфічні умови діяльності працівника у сфері своєї відповідальності та спонукають його до лідерства [3]. На наш погляд, кризові умови, в яких знаходиться бізнес під час війни, також є специфічними і потребують активного лідерства.

Це і визначило мету даного дослідження – окреслити можливості використання специфічних методів активізації інтелектуального потенціалу економічно-активного населення України для пошуку можливостей зростання економічної результативності підприємництва в умовах війни і повоєнного відновлення. На нашу думку, така активізація має здійснюватися як на рівні держави, так і на рівні менеджменту окремих підприємств і має бути спрямована на:

а) спонукання економічних агентів до інноваційного (нестандартного, креативного) мислення у пошуку способів вирішення управлінських проблем (у т.ч. – для формування конкурентних переваг в полі своєї діяльності);

б) поширення методів та успішних практик програмно-проектного менеджменту для реалізації інноваційних проектів у визначених стратегічними пріоритетами напрямках на різних структурних рівнях (макро-, мезо- та мікро-) та етапах розвитку національної економіки як системи.

Реалізація цих цілей можлива за умови формування в країні моделі усебічного інноваційного розвитку, мотиваційні акценти, якої наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Мотиваційні можливості моделі усебічного інноваційного розвитку національної економіки

Економічні інструменти державного регулятивного механізму (стимули)	Мотиви, що формуються у підприємств під впливом економічних стимулів	Результат реалізації для національної економіки	Інституційні передумови використання	Інфраструктурні й ресурсні потреби, необхідні для реалізації моделі
Державне фінансування у обґрунтованих і необхідних обсягах освітньої галузі	Мотивація до залучення фахівців з високими креативними здібностями, здатними створювати нові споживчі цінності	Зростання інтелектуального капіталу країни	Соціальне визнання цінності інтелектуальної праці (анти стимули – низька оплата низько-кваліфікованої праці, конкуренція на ринку праці)	Широка мережа освітніх закладів різних рівнів з програмами навчання, що розвивають креативні здібності людини
Фінансова підтримка органами влади розвитку інноваційної інфраструктури	Зменшення ризику впровадження новачій і збільшення підприємницького прибутку. Прискорення переходу підприємства на вищу стадію життєвого циклу і зростання масштабів діяльності	Збільшення внеску малого і середнього бізнесу у створення ВВП, прискорення дифузії нововведень, зростання інноваційного потенціалу регіонів і країни	Розвиток інноваційної інфраструктури (анти-стимули: для підприємств – зростання трансакційних витрат; для представників органів влади – втрата довіри виборців і усунення від влади)	Розвинена інноваційна інфраструктура, (центри трансферу технологій, науково-технічні центри, технопарки, технополіси)
Замовлення корпораціями НДПКР державним лабораторіям і дослідницьким університетам у пріоритетних галузях	Розвиток інноваційного потенціалу університетів і дослідницьких організацій і розширення внутрішнього ринку інновацій, що робить їх доступнішими для підприємництва	Розвиток науково-технічного потенціалу країни, зростання міжнародної конкурентоспроможності	Головні цілі та пріоритетні напрямки науково-технологічного розвитку визначає держава (антестимули – самостійні витрати на НДПКР у непраіоритетних галузях)	Мережа потужних державних науково-дослідницьких лабораторій та дослідницьких відділів університетів
Протекціоністська митна політика для захисту національних ринків у пріоритетних для країни наукоємних галузях	Зменшення витрат підприємств на сегментування ринків, позиціонування і розвиток продуктів			

Як впливає із змісту стимулюючих чинників, реалізація моделі усебічного інноваційного розвитку найбільшою мірою впливатиме на підприємницьку активність, розширюючи можливості малого і середнього бізнесу у доступі до високих технологій. Проте через їх інтеграцію із великими підприємствами та продуманими заходами організаційно-економічного характеру можна досягти мультиплікативного ефекту і повноцінної реалізації ресурсного й інтелектуального потенціалу країни (в тому числі і з урахуванням та в розрізі специфіки регіонів).

Такі заходи мають передусім стосуватися:

- фінансування розвитку сучасної інноваційної інфраструктури; активну підтримку процесів розбудови транспортних та комунікаційних мереж, особливо інформаційних, з можливостями широкого доступу суб'єктів інноваційної діяльності до загальносвітового банку знань;

- визначення пріоритетів інноваційної діяльності в регіонах з огляду на їх ресурсну базу, накопичений інноваційний потенціал та з метою вирівнювання диспропорцій соціально-економічного розвитку;

- сприяння міжнародній науково-технічній кооперації, зокрема, через участь у спільних науково-технічних та дослідницьких проєктах, які надають доступ до високих сучасних технологій; заохочення інвесторів до вкладання коштів у підприємства, що виготовляють наукомістку продукцію; сприяння трансферу технологій, зокрема, в найбільш перспективних галузях; упровадження міжнародних стандартів для вітчизняних виробництв; стимулювання експортно-імпортних операцій у торгівлі інноваційними товарами, послугами тощо.

До того ж, для забезпечення позитивної економічної динаміки Україна має розвивати свій промисловий сектор, створюючи робочі місця з привабливими умовами праці. Зважаючи на те, що в Україні є значний науково-технічний доробок у деяких галузях (технології зварювання, ракетобудування, авіаційна промисловість, важке машинобудування, лазерні та біотехнології), що робить їх конкурентоспроможними на міжнародних ринках, доцільно робити реальні кроки у сприянні їх утвердження на зовнішніх ринках. Пошук шляхів і способів вирішення цих питань і становитиме предмет наступних досліджень.

Список використаних джерел:

1. Kuznets S. Economic Growth of Nations: Total Output and Production Structure. Cambridge: Belknap Press of Harvard University Press, 1971.

2. Стадник В. В., Красовська Г. О., Михальчук І. В. Організаційно-структурні умови розвитку потенціалу креативності в системі менеджменту конкурентоспроможності промислових корпорацій. *Innovation and Sustainability*. 2022. № 3. С. 14-25.

3. Stadnyk V., Khomych L. Motivational potential of a leader in enterprise development management. Actual problems of modern science. Monograph: edited by Matiukh S., Skyba M., Musial J., Polishchuk O. Bydgoszcz, 2021. 758 p. P. 26-35.

РОЗВИТОК КОНСАЛТИНГУ В КОНТЕКСТІ ІНДУСТРІЇ 4.0

Визначальною концепцією, що набула панівного характеру у світі з 2016 року стала Індустрія 4.0. [1]. Її характерними особливостями є високий рівень автоматизації, застосуванням штучного інтелекту (ШІ), Інтернету речей, диджиталізація промисловості, інфраструктури та енергетики, а також інших прогресивних технологій поліпшення ефективності та продуктивності бізнес-процесів. Високорозвинуті країни світу долучилися до цієї ініціативи і активно діють у напрямку її розвитку.

У цьому контексті в Україні у 2018 році була створена Національна стратегія Індустрії 4.0, на сьогодні вона реалізується силами бізнес-спільноти, якою займається асоціація АППАУ спільно з платформою Industry4Ukraine [2].

Провідні технології, притаманні Індустрії 4.0 є новими для більшості українських підприємств, тому, природно, їх впровадження вимагає спеціальних знань та навичок. Конкуренція у новому світі праці вимагає пошуку технологій, що блискавично розвиватимуться [3] і консалтинг у цьому сенсі має відіграти свою важливу роль. Особливо це стосується консалтингу людських ресурсів.

Людські ресурси сучасних організацій складають динамічну екосистему, яка лише частково складається із штатних працівників, певний відсоток становлять фриланс-працівники, контрактні і гіг-працівники. Багатогранність ринку праці вимагає від лідерів бізнесу активної співпраці із консалтинговими організаціями при розробці нових стратегій та програм розвитку персоналу співробітниками та удосконалення екосистеми людських ресурсів загалом.

Для цього, передусім, потрібне усвідомлення необхідності пошуку нових правил в сучасному світі праці. Так, нещодавнє міжнародне дослідження Deloitte, показало, що тільки 24% керівників та топ-менеджерів компаній переконані, що їх організації демонструють готовність змінювати модель екосистеми людських ресурсів, хоча переважна більшість респондентів розуміє, що ключова умова успіху полягає саме в цьому [4].

Війна в Україні показала, наскільки важливо гнучко реагувати на зміни [5]. І саме консалтингові організації здатні допомогти компаніям у впровадженні змін у технологіях навчання персоналу, їх виборі та реалізації з урахуванням складних умов сьогодення. Консультанти можуть допомогти компаніям у складанні стратегії впровадження нових технологій, а також окресленні переваг та недоліків різних підходів. Топ-менеджери, розуміючи виклики динамічного зовнішнього середовища і генеруючи відповідні управлінські рішення, водночас мало часу приділяють своїм працівникам всередині компанії. В цьому зв'язку консультанти можуть порадижити, як впровадити в компанії зміну ролі топ-менеджерів в управлінні людськими ресурсами, сформувати незвинувачувальне середовище для стимулювання творчості та інновацій, створити інклюзивну командну культуру.

Сучасні менеджери мають сформувати новітні управлінські відносини, які складаються з таких елементів:

- мотивація професійного розвитку персоналу;
- управління талантами;
- перегляд і встановлення КРІ (ключові показники ефективності);
- фокусування на ментальному та фізичному здоров'ї команди;
- використання інструментів згуртування колективу;
- конструктивні інструменти подолання негативних явищ у колективі;
- підтримка прагнення покращити мотивацію і якість роботи.

Консалтинг 4.0 має бути орієнтований на допомогу компанії у впровадженні інноваційних методів мотивації розвитку персоналу (дистанційне, модульне, кейс-навчання новим навичкам); створення плану розвитку талантів для реалізації стратегічного бізнес-плану; встановлення нових планок продуктивності для попередження професійного вигорання співробітників; професійні консультації психологів (індивідуальні та групові заняття, онлайн-терапія для поліпшення ментального здоров'я і піднесення продуктивності); застосування ефективних інструментів об'єднання співробітників (колективне волонтерство, тимбілдинги, майстер-класи, контекстні зустрічі, спільні заняття з вивчення мов, командні тренінги); поради щодо запобігання конфліктним ситуаціям у колективі, програми та інструменти підтримки творчості, ініціативності, консультації щодо автоматизації HR-процесів. Зрештою, ці заходи дозволять компаніям забезпечити життєстійкість бізнесу, набути більшої конкурентоспроможності та змінитися відповідно до вимог індустрії 4.0.

Список використаних джерел:

1. Індустрія 4.0 – що це таке та навіщо це Україні. URL: <https://appau.org.ua/publications/industriya-4-0-shho-tse-take-ta-navishho-tse-ukrayini/> (дата доступу 13.04.2023)
2. Юрчак О. Українська стратегія Індустрії 4.0 - 7 напрямів розвитку. URL: <https://industry4-0-ukraine.com.ua/2019/01/02/ukrainska-strategiya-industrii-4-0-7-napriankiv-rozvtuku/> (дата доступу 13.04.2023)
3. Феррацці Кіт, Гохар Кіан, Вейріч Ноель. Конкуренція в новому світі праці. Як радикальна адаптивність вирізняє найкращих / пер. з англ. Катерина Корнієнко. – К. : Лабораторія. 2023. – 232 с.
4. Міжнародне дослідження 2023 Deloitte Human Capital Trends. URL: <https://www2.deloitte.com/ua/uk/pages/press-room/press-release/2023/human-capital-trends.html> (дата доступу 13.04.2023)
5. Копытко М., Grabar N., Storozhuk O., Borutska Y., Doroshenko T. Influence of Negative Factors of War: Economic, Legal, Regional and Environmental Aspects. International Journal of Computer Science and Network Security. 2022. Vol. 22. No.6. pp. 13-18.

*Тохтамыш Т. О., к.е.н., доцент
Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова*

ДИФЕРЕНЦІЙОВАНИЙ ТА НЕДИФЕРЕНЦІЙОВАНИЙ МАРКЕТИНГ: ОСОБЛИВОСТІ ТА ВІДМІННОСТІ

Кожна компанія обирає прийнятну лише їй стратегію розвитку. Проте, якою б вона не була, завжди будуть і позитивні, і негативні сторони обраної стратегії. Тому необхідно розставити пріоритети та чітко розуміти, що цей напрямок буде актуальним в разі, якщо:

- товар на ринку буде унікальний, тобто відрізнятися від інших і буде користуватися попитом;
- товар новий і буде цікавий споживачеві;
- конкуренти використовують таку ж саму стратегію.

Диференційований маркетинг являє собою процес, який включає певну виробничу компанію, яка випускає різні продукти, щоб охопити й задовольнити своїх різних клієнтів, аудиторію та громадськість загалом [1].

Він допомагає компаніям покращити впізнаваність бренду, охопити більш широку аудиторію, задовольнити потреби клієнтів та підвищити рівень доходу. Це також дозволяє компанії розробляти різні маркетингові пропозиції для декількох сегментів клієнтів та цільових груп з різними повідомленнями.

Особливостями диференційованого маркетингу є:

- функціонування компанії на двох або більше сегментах споживачів з конкретним продуктом і унікальною маркетинговою стратегією, що спеціально розроблена для кожного сегмента;
- ресурси компанії є вирішальними факторами успіху диференційованого маркетингу;
- ця стратегія більше підходить і застосовна до оптових і роздрібних підприємств;
- підтримка відмінностей продукту в кожному сегменті клієнтів;
- збалансування доходу, отриманого від кількох сегментів, з витратами.

Компанії, які використовують диференційовані маркетингові стратегії створюють рекламні оголошення, які можуть привернути увагу принаймні двох окремих сегментів споживачів.

Застосування диференційованого маркетингу відбивається на різних аспектах діяльності компанії наступним чином:

1. Ціна: в ціноутворенні продукції оцінюється її якість, яка може задовольнити потреби споживачів. Наприклад, наявність багатьох розмірів виробів з найкращою якістю, проте ціна залежить від їх різних розмірів.

2. Продукт: продукти мають бути популярними серед споживачів. Вони повинні займати перші позиції на ринку.

3. Поширення: наприклад, компанія має дві марки товарної продукції. Одна надає перевагу певному регіону, а друга реалізується переважно в іншому регіоні. Тому компанія повинна реалізовувати продукцію в ті райони, де вони завжди купуються.

4. Досвід покупців: досвід клієнтів під час використання продукту має велике значення, оскільки це дає змогу визначити, чи дійсно ваш продукт відповідає смакам клієнта чи ні. Якщо ні, продукт повинен бути вищої якості.

Для того, щоб створити стратегію диференційованого маркетингу необхідно:

- визначити свою цільову аудиторію: найважливішим кроком є визначення потенційних клієнтів. Для цього потрібно виділити основні ознаки клієнтів, такі як вік, місце розташування, стать, сімейний стан, зайнятість, дохід, а також всю необхідну інформацію, яка може допомогти розділити їх на групи;

- визначите унікальні потреби клієнтів: за допомогою опитувань, з'ясувати, яким продуктам віддають перевагу клієнти та які послуги допомагають їм вирішувати проблеми. Крім того, можна використати інструменти аналітики, щоб відстежувати купівельні звички споживачів та з'ясувати, які продукти вони купують регулярно;

- створити спеціальні пропозиції для різних сегментів;

- визначити канали просування, які буде використовувати підприємство: щоб охопити своїх клієнтів, потрібно вибрати відповідні способи просування своєї продукції. Наприклад, якщо цільові групи найчастіше використовують соціальні мережі, необхідно подумати про розробку рекламних кампаній для соціальних мереж.

Перевагами диференційованого маркетингу є:

- можливість задовольнити реальні потреби та очікування клієнтів;

- вивчення ринку та позицій на ньому конкурентів;

- ефективне використання ресурсів компанії;

- збільшення доходів.

Недиференційований (масовий) маркетинг – це стратегія, яка передбачає розробку єдиної пропозиції для великої групи людей. Це дає змогу компаніям охопити більше споживачів при менших витратах, а також підвищити впізнаваність бренду [2].

Великі компанії часто намагаються вибрати і розділяти споживачів на сегменти, щоб максимально задовольнити їх потреби. Проте зустрічаються й такі фірми, які шукають спільні риси між споживачами. Цікавим прикладом недиференційованого маркетингу є японська компанія «Фукубукоро», яка випускає запечатані коробочки з різними товарами. Споживачі хоч і не знають, що саме вони купують, але від цього їх бажання купувати такі коробочки з невідомим вмістом не стає менше. Сутність такої «чарівної скриньки» полягає в тому, що якщо покупець буде купувати всі товари окремо, це буде коштувати набагато дорожче.

Таку ж саму ідею сьогодні підхопили і косметичні компанії як, наприклад, Glamour, яка кожен місяць розсилає б'юті-коробочки своїм клієнтам, вкладаючи туди різні засоби догляду та декоративну косметику.

Іншим прикладом використання недиференційованого маркетингу є ситуація з розвитком мікро броварні в США, які на основному ринку не могли змагатися з такими гігантами, як Miller або Budweiser. Дані фірми витрачали великі кошти на рекламу, що дозволяло їм ставати популярними. Тоді як невеликі броварні стали «захоплювати» окремі території, райони міста, і це дозволило їм успішно розвиватися.

Різниця між диференційованим і недиференційованим маркетингом полягає в тому, що недиференційований маркетинг використовує ширшу стратегію, ніж диференційований маркетинг, яка спрямована на пристосування конкретних кампаній до певних сегментів цільової групи. При недиференційованому маркетингу компанія проводить лише одну кампанію, щоб охопити всіх своїх клієнтів.

Перш ніж компанія визначиться, який варіант охоплення ринку вибрати і зупиниться на недиференційованому маркетингу, слід розуміти, що товар повинен бути неоднорідним і оригінальним. В цьому випадку відбувається новий випуск товару, який оцінить кожен споживач [3].

Дана стратегія вигідна своєю економічністю не тільки в сфері маркетингу. Це зменшує витрати на транспорт, зменшує витрати на придбання і використання різного устаткування, скорочує рекламний бюджет тощо. Однак може проявитися потужна конкуренція, з якою компанія може не впоратися.

Отже, при виборі стратегії охоплення ринку враховують такі чинники: ресурси фірми; ступінь однорідності продукції (недиференційований маркетинг); етап життєвого циклу товару (на етапі впровадження – недиференційований або концентрований маркетинг; на етапах зрілості та зростання – диференційований маркетинг); ступінь однорідності ринку (якщо у всіх споживачів однакові смаки, то вигідний недиференційований маркетинг); маркетингові стратегії конкурентів (якщо конкуренти застосовують недиференційований маркетинг, то фірма може отримати вигоду від диференційованого або концентрованого маркетингу).

Список використаних джерел:

1. Диференційований маркетинг: огляд, стратегія, приклади та переваги. URL: <https://businessyield.com/uk/management/differentiated-marketing/>.
2. Недиференційований маркетинг: поняття, переваги і недоліки. URL: <https://bizreview.com.ua/nediferentsijovaniy-marketing-ponyattya-perevagi-i-nedoliki/5/>.
3. Рахман М. С. Міжнародний маркетинг : навчальний посібник для студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017. 180 с.

УДК 378:330.3

*Хуан Суньхао, здобувач PhD
(Науковий керівник – к.е.н. Андрощук І. О.)
Центральноукраїнський національний технічний університет*

СУЧАСНІ ТРЕНДИ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРАНСФЕРУ ЗНАНЬ

В умовах сьогодення вже звичними явищами для сфери вищої освіти стали широке використання новітніх інформаційно-комунікативних технологій в

освітньому процесі, засобів дистанційного навчання, різноманітних курсів неформальної освіти, можливостей мобільності (міжнародної та внутрішньої, фізичної та віртуальної), спеціалізованого програмного забезпечення, сучасного інструментарію перевірки знань і навчальних досягнень здобувачів вищої освіти із застосуванням цифрових платформ. Цифровізація, яка є відмінною рисою сучасного етапу розвитку економіки і суспільства, справила безпрецедентний вплив на сферу вищої освіти, зумовивши низку трансформаційних змін в останній.

Все більшої значущості набуває запровадження моделі безперервної освіти, яка характеризується ознаками відкритості, онлайн доступності та гнучкості. На думку фахівців, така модель містить декілька ключових підсистем, а саме:

- використання засобів неформальної та інформальної освіти (класифікація за ступенем інституціоналізації);

- впровадження технологій дистанційної освіти (що є способом організації освітнього процесу);

- запровадження онлайн освіти (що виступає засобом реалізації надання освітніх послуг);

- поширення змішаної форми освіти (передбачає поєднання офлайн та онлайн технологій навчання) [1].

Цифровізація виступила основним драйвером, нагальною вимогою і викликом сучасності, призвівши до значних трансформацій в усіх сферах життя суспільства. У цьому контексті діяльність викладацького складу має бути зорієнтована на: готовність до всебічного застосування цифрових інструментів, що дозволяють поліпшити якість освітнього процесу; використання дистанційних освітніх підходів та інновацій, які базуються на сучасних засобах цифровізації; застосування сучасних методів навчання і викладання; формування потужного цифрового простору – середовища із високим потенціалом якісної освітньої діяльності [4].

Відзначимо, що інтенсивне застосування цифрових технологій в освітній сфері сприяє реалізації студентоцентрованого підходу до навчання, розвитку соціальних навичок (soft skills), гнучкій взаємодії зі стейкхолдерами (оскільки завдяки сучасним цифровим платформам забезпечується співпраця у режимі реального часу незалежно від місця фізичного перебування учасників), активізації пошуку партнерів у глобальному та національному вимірах, участі в освітніх проєктах і програмах.

Разом з тим, стрімке розповсюдження цифрових технологій в освітній галузі ознаменувалося й низкою проблемних аспектів, пов'язаних із відсутністю належного матеріально-технічного забезпечення, нерівністю доступу до новітніх цифрових технологій, «цифровим розривом», зумовленим як дефіцитом навичок використання сучасних інформаційно-комунікативних технологій, так і обмеженістю доступу до них (включаючи відсутність фінансових ресурсів задля придбання новітніх пристроїв чи то оплати доступу, недоступність якісного Інтернет-покриття у межах певних територій), складністю планування власного часу (дефіцитом навичок самоменеджменту й тайм-менеджменту) в умовах дистанційного навчання та ін.

На сьогодні вирішити низку проблем підвищення ефективності функціонування національної економіки та зростання її конкурентоспроможності можливо завдяки налагодженню системної взаємодії зацікавлених сторін з питань трансферу знань. Наприклад, він може відбуватися між представниками освітніх і наукових установ та бізнес-структур, поєднуючись із трансфером технологій і трансфером інновацій як у прямому, так і у зворотному напрямках [3].

Науковці виокремлюють чотири основні рівні трансферу знань і технологій:

- 1) створення знань і технологій;
- 2) обмін;
- 3) впровадження;
- 4) комерціалізація [2].

Отже, сучасні особливості цифрової трансформації вищої освіти полягають у більш інтенсивному застосуванні інформаційно-комунікативних технологій, засобів дистанційної освіти, високій онлайн активності в освітньому процесі. Актуалізується доцільність трансферу освітніх знань, інформаційної безпеки, розвитку цифрової культури, подолання «цифрового розриву».

Список використаних джерел:

1. Бабасєв В. М., Стадник Г. В., Момот Т. В. Цифрова трансформація в сфері вищої освіти в умовах глобалізації. Комунальне господарство міст. Серія: Економічні науки. 2019. Вип. 2. С. 2-9.
2. Гура В. Л., Богуславський О. В. Використання нових методів трансферу знань для навчання фахівців з експортного контролю. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: Економічні науки. 2022. №9. С. 139-146.
3. Левченко О. М., Криворотенко А. В. Теоретичні підходи щодо визначення сутності трансферу освітніх знань у системі вищої освіти. Центральнотраїнський науковий вісник. Економічні науки. 2019. Вип. 2. С. 32-40.
4. Сущенко Л. О., Андрущенко О. О., Сущенко П. Р. Цифрова трансформація закладів вищої освіти в умовах діджиталізації суспільства: виклики і перспективи. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2022. Вип. 2. С. 157-162.

УДК 338.24

*Цветік Ю. С.,
здобувач вищої освіти другого (магістер.) рівня
(Науковий керівник – к.т.н., доц. Савеленко Г. В.)
Центральнотраїнський національний технічний університет*

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕДИЧНОГО ЗАКЛАДУ

Здоров'я населення є однією з найважливіших складових благополуччя суспільства, і медичні заклади відіграють ключову роль у забезпеченні якісної та доступної медичної допомоги. Саме тому охорона здоров'я громадян є однією з найважливіших внутрішніх державних функцій сучасної України [1, с. 7]. Проте,

у зв'язку зі зростаючими вимогами та обмеженими ресурсами, важливо розглянути шляхи покращення економічної ефективності цих закладів.

Перше, що потрібно зробити, це впровадити ефективне фінансове планування та управління. Медичні заклади повинні ретельно аналізувати свої фінансові ресурси, витрати та доходи, а також здійснювати бюджетування на основі реалістичних прогнозів. Це дозволить уникнути фінансових проблем та непередбачуваних витрат, а також сприятиме оптимізації використання коштів.

Другий аспект, на який варто звернути увагу, це оптимізація процесів та покращення робочої ефективності. Впровадження сучасних інформаційних технологій, автоматизація адміністративних процедур та впровадження електронного документообігу можуть значно збільшити продуктивність та зменшити час, витрачений на виконання рутинних завдань. Крім того, надання навчання та підвищення кваліфікації медичного персоналу сприятиме ефективнішому використанню ресурсів та покращенню якості надання медичних послуг. Проте, впровадження сучасних медичних інформаційних систем поки що не відмінило необхідність зберігати медичні історії пацієнтів в паперовому вигляді, що в деяких випадках лише ускладнило ведення медичної документації і може навпаки збільшити час на створення звітів медичним персоналом.

Третій аспект полягає у розробці та використанні стратегій залучення і утримання пацієнтів. Медичні заклади можуть зосередитися на покращенні комунікації з пацієнтами, наданні індивідуального підходу та вдосконаленні якості обслуговування. Важливо також активно впроваджувати маркетингові стратегії, залучати нових клієнтів і зберігати існуючих. Це може включати використання соціальних медіа, участь у спільнотах та розробку програм лояльності.

Наступний аспект, який варто враховувати, це раціональне управління запасами та зменшення витрат на обладнання та ліки. Медичні заклади можуть використовувати системи інвентаризації, прогнозування попиту та стратегії закупівель для забезпечення наявності потрібних ресурсів без зайвих витрат. Крім того, варто розглянути можливості співпраці з іншими закладами для спільного придбання обладнання та медикаментів за вигідними цінами.

Не менш важливим є розвиток партнерських відносин зі страховими компаніями та іншими платниками медичних послуг. Встановлення довгострокових договорів та переговори з медичними страховими організаціями можуть сприяти стабільному фінансуванню та забезпеченню потоку пацієнтів. Але на сьогодні єдиним страхувальником медичних випадків в Україні є Національна служба охорони здоров'я, яка і висуває вимоги до пакетів медичних послуг і виконує оплату за проліковані випадки по електронним медичним звітам.

Ефективність закладу охорони здоров'я не може бути однозначно визначена. В контексті охорони здоров'я виділяють три типи ефективності: медична, економічна та соціальна [2].

Медична ефективність відноситься до досягнення медичних результатів. Це означає одужання або поліпшення стану здоров'я конкретного пацієнта, відновлення функцій органів і систем. На рівні закладів охорони здоров'я та галузі загалом, медичну ефективність вимірюють через ряд специфічних

показників, таких як відсоток успішно вилікуваних хворих, зменшення розповсюдження хронічних захворювань і загального рівня захворюваності [2].

Соціальна ефективність пов'язана з досягненням соціальних результатів. Щодо конкретного пацієнта, це означає його повернення до праці та активного життя в суспільстві, а також задоволеність медичною допомогою. На рівні всієї галузі, соціальна ефективність проявляється у збільшенні тривалості майбутнього життя населення, зниженні рівня смертності та інвалідності, а також задоволенні суспільства системою надання медичної допомоги [2].

Економічна ефективність визначається співвідношенням між отриманими результатами і витратами. Розрахунок економічної ефективності пов'язаний з пошуком найбільш ефективного використання наявних ресурсів. Цей показник є важливим для оцінки функціонування системи охорони здоров'я в цілому, окремих її підрозділів і структур, а також для обґрунтування економічних заходів у сфері охорони здоров'я населення [2].

В заключенні, підвищення економічної ефективності медичних закладів є важливим завданням для забезпечення якості та доступності медичної допомоги. Шляхи досягнення цієї мети включають ефективне фінансове планування, оптимізацію процесів, залучення та утримання пацієнтів, раціональне управління запасами та розвиток партнерських відносин. Забезпечення стабільності та економічної стійкості медичних закладів допоможе забезпечити якісну медичну допомогу та задоволення потреб населення.

Список використаних джерел:

1. Державне управління реформуванням системи охорони здоров'я в Україні : навч.-наук. вид. / авт. кол. : М. М. Білинська, Я. Ф. Радиш, І. В. Рожкова та ін.; за заг. ред. проф. М. М. Білинської. – К. ; Львів : НАДУ, 2012. – 240 с.
2. Медяник Д. І., Липчанський В. О. Особливості ефективності управління закладами охорони здоров'я. Наукові записки. 2016. Вип. 19. С. 23-29.

УДК 339.9

*Щупаківський Р. В., д.ю.н., докторант
Львівський торговельно-економічний університет*

МОРФОЛОГІЧНИЙ ОПИС СИСТЕМИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Конкурентоспроможність національної економіки – складна, багаторівнева поліфункціонально-структурна система, що забезпечує досягнення умови високих конкурентних позицій на рівні товарів (послуг), суб'єктів господарювання та їх об'єднань, галузей і секторів економіки, регіональних економічних комплексів, а також збалансування її внутрішніх технологічної, виробничої, інноваційної, фінансової, податкової, інтелектуально-кадрової, торгової, інвестиційної та ін. компонент.

На загал сутнісно-змістова характеристика конкурентоспроможності зводиться до здатності перемагати в конкурентній боротьбі за ресурси (інвестиції, інтелектуально-кадровий потенціал, сировина, енергія, техніко-технологічна база) та ринки збуту (споживачів продукції, товарів, послуг), однак, пріоритети в її узагальненні залежать від превалювання однієї чи кількох ознак класифікації наукових підходів у цій сфері – за: функціональними концепціями; теоріями конкуренції; характером аналізування; етимологією та часовими характеристиками конкурентоспроможності [1, с. 244-249].

Сучасний етап розвитку провідних економік світу (неоіндустріалізація) накладає власну специфіку на імперативи, стратегію, пріоритетні складові та особливості державної політики забезпечення конкурентоспроможності національного господарства. Головним трендом стає боротьба за інтелектуальне та технологічне лідерство на основі політики випередження в технологіях з пріоритезацією інформаційно-комунікаційної і технологічної компонент конкурентоспроможності.

По мірі підвищення технологічних укладів та переходу до наступного (вищого) етапу економічного розвитку і зростання ключові чинники конкурентоспроможності також змінювалися. Так, в епоху постіндустріалізації, коли головний тренд змін стосувався відходу від провідної ролі матеріального виробництва та посилення значимості більшою мірою нематеріальних процесів, а саме інформаційних послуг, відповідно становлення т. зв. інтелектуального класу суспільства, який такі послуги створює та одночасно й споживає, зростала важливість інформатизації, а, відтак, актуалізувався пріоритет інтелектуально-кадрової складової конкурентних позицій [2, с. 101-150].

На її зміну прийшла технологізація, коли в розвинених суспільствах стало зрозуміло, що при критичному зниженні частки матеріального (промислового) виробництва та, навпаки, – надмірному розширенні сектору інформатизації і послуг, відбувається погіршення параметрів економічного зростання, що в решті-решт призводить до спаду темпів економічного зростання [3, с. 64-76]. Частка матеріального має превалювати, однак за одночасного використання переваг і можливостей інформатизації суспільства. Було оголошено курс на реіндустріалізацію, за якої відновлено пріоритет промислового виробництва, однак в сенсі зміцнення позицій новітніх наукових галузей, впровадження мікроелектроніки, робото- та космічної техніки (приладобудування та виробничі системи, переробна промисловість, нова високоефективна й ощадна енергетика, транспорт і зв'язок, їх інфраструктура, медицина та ін.). Реіндустріалізація поставила в центр уваги технологічну компоненту конкурентоспроможності національної економіки [4, с. 5-12; 5, с. 31-35]. Однак, нинішній етап економічного зростання в провідних економіках світу називають неоіндустріалізацією і, власне, його характеристики визначають сучасні тренди забезпечення конкурентоспроможності. Головно йдеться про конкуренцію «на завтра». Тобто країни, які прагнуть зробити власні економіки найбільш конкурентоспроможними вже вчора мали створити, а нині – апробувати революційні технології.

Загалом домінантною характеристикою сучасних систем конкурентоспроможності стає структурно-послідовний характер формування, де на суб'єктно-об'єктивному рівні визначаються сфери конкуренції, управлінські аспекти (функції, завдання, принципи) розвитку конкурентних відносин враховуються на наступному рівні, а досягається необхідний стан конкурентоспроможності на інструментальному рівні обґрунтуванням теоретико-методичних засад, прикладних інструментів та засобів.

Список використаних джерел:

1. Куцик В. І., Лупак Р. Л. Моделювання конкурентних позицій підприємств реального сектора економіки на внутрішньому ринку. Бізнес Інформ. 2017. № 12 (479). С. 244-249.
2. Гунчак Н. В., Васильців Т. Г., Сухай О. Є. Державне регулювання процесу інтелектуалізації економіки України : монографія. Львів : Априорі, 2016. 256 с.
3. Kutsyk P., Lupak R., Kutsyk V., Protsykevych A. State Policy of the Investment Processes Development on the Market of IT Services: Analytical and Strategic Aspects of Implementation in Ukraine. Economic Annals-XXI. 2020. № 182 (3-4). P. 64-76.
4. Куцик П. О., Щупаківський Р. В. Екзистенційні тренди, виклики та наслідки глобалізації для забезпечення конкурентоспроможності національної економіки. Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки. 2022. Вип. 67. С. 5-12.
5. Березівський Я. П. Ідентифікація умов та чинників формування технологічної конкурентоспроможності національної економіки. Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки. 2021. Вип. 63. С. 31-35.

УДК 331.101.3

*Яковенко Р. В., к.е.н., доцент,
Семеренко О. П.,
здобувач вищої освіти першого (бакалавр.) рівня
Економіко-технологічний інститут імені Роберта Ельворті*

ТРАНСФОРМАЦІЯ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

З погляду підприємства, однією з найважливіших вимог стосовно будь-якого працівника є його висока ефективність праці. Існує багато різноманітних методів, технологій та інструментів, які дозволяють підвищити продуктивність функціонування персоналу.

Найбільш вживані способи класифікації мотиваційного інструментарію працівників наведено нижче. З огляду на сферу впливу серед них можна вирізнити:

- внутрішні чинники (такі як визнання чи престиж) – характеризуються довготривалим впливом на діяльність працівників;
- зовнішні чинники (наприклад зарплата, підвищення, місце в ієрархії) характеризуються швидким впливом на поведінку працівників.

З огляду на форму можна вирізнити:

- матеріальні стимули, серед яких: платіжні знаряддя мотивації (зарплата, премії, грошові винагороди), позафінансові (матеріальні нагороди, службове обладнання – наприклад комп'ютер, телефон чи службовий автомобіль);

– нематеріальні стимули (подяки, похвали, направлення на курси).

З огляду на напрями впливу розрізняють:

– позитивні чинники (нагороди) – зміцнюють і зберігають бажану поведінку;
– негативні чинники (покарання) – ліквідують і попереджують небажану поведінку.

Особливе місце в системі мотивації займає заробітна плата, що виникає із здійснюваних з її допомогою наступних функцій [1, с. 179]:

– дохідної – заробітна плата є істотною складовою доходів працівника;
– витратної – підприємство, працевлаштовуючи працівника, покриває витрати його діяльності;

– стимулюючої – мотивує працівника визначеними організацією очікуваннями.

Для реалізації названих функцій кожному підприємству необхідно створити відповідну систему винагород, якою визначаються [2, с. 65]:

– складові заробітної плати;
– принципи формування її окремих складових;
– форми зарплати;
– тарифікатори і таблиці зарплати.

Найбільш загальними підходами до управління заробітною платою є поступове створення нової системи винагород на базі тієї, що вже існує. Формування систем заробітних плат на основі поточних практичних потреб підприємства протягом тривалого часу не схвалюється.

Існує багато елементів мотиваційного характеру, що не пов'язані з системою заробітних плат і винагород. Ними можуть служити такі мотиваційні аспекти організаційного характеру, як ротація роботи, її розширення чи збагачення, групові форми організації та ін.

На АТ «Ельворті» діє система стимулювання персоналу, яка включає в себе як матеріальні заохочення, так і нематеріальні стимули.

Одним із видів матеріального заохочення виступає система преміювання персоналу. Для кожного підрозділу розроблені показники результативності за виконання яких нараховується та виплачується премія.

Показники розроблені за функціональними напрямками діяльності підрозділів:

– за виконання виробничих завдань;
– за виконання вимог системи «Впорядкування»;
– за виконання проектів з впровадження нової продукції;
– за особливо важливі завдання;
– за експорт продукції;
– за виконання планів робіт з підрозділу;
– за використання особистого тавра робітниками.

Система преміювання постійно вдосконалюється.

Також до системи заохочення персоналу належать різноманітні доплати:

– доплата за професійну майстерність складання машин;
– за суміщення професій, розширення зони обслуговування та збільшення обсягів виконання робіт;
– за освоєння суміжних спеціальностей;

- за виконання додаткових обсягів робіт;
- за особливі умови праці.

Для контролю за станом здоров'я персоналу за рахунок підприємства кожний рік працівники проходять медичний огляд у міській поліклініці (у зв'язку з карантинними обмеженнями в країні медогляд в останні два роки проходять тільки робітники з шкідливими умовами праці). Крім того, на підприємстві діє програма «Онкостоп» для робітників, у яких виявлене онкологічне захворювання. Згідно програми підприємство виділяє на лікування до 10 мінімальних зарплат кожному хворому один раз в рік.

Кожному працівнику підприємство виділяє:

- матеріальну допомогу на лікувально-оздоровчі цілі один раз на рік відповідно від стажу роботи на підприємстві;
- матеріальну допомогу в зв'язку з різними обставинами (смертю близьких, випадками захворювання робітників та їх близьких, стихійним лихом, тощо);
- подарунки дітям на новий рік;
- заохочувальні премії до ювілейних дат та інше.

В АТ «Ельворті» працює велика кількість висококваліфікованих працівників різних спеціальностей, які можуть запропонувати досить цікаві та корисні заходи щодо економії енергоресурсів, умов праці, застосування обладнання та пристроїв, які, в свою чергу, вплинуть на витрати часу та принесуть економічний ефект. За це персонал отримує грошову винагороду пропорційно корисності пропозиції грошовому еквіваленті. Це дозволить підвищити ефективність використання персоналу в організації. Тому для реалізації цього заходу запропонуємо впровадження практики «Ideasbox».

«Ideasbox» – це відповідним чином оформлені ідеї та пропозиції, що надійшли від співробітника або групи співробітників організації, спрямовані на досягнення економічної чи іншої вигоди для неї. Він користується популярністю у більшості розвинених компаній світу, в Україні – переважно, на рівні міжнародних.

Ідея подається в електронному вигляді згідно чітко затвердженої форми відповідальній особі, після чого пропозиція розглядається та оцінюється протягом тижня. Після завершення обговорення всіх винесених на розгляд комісії ідей, може бути винесено наступне рішення:

- ідея приймається до виконання;
- ідея відправляється на доопрацювання;
- ідея відправляється в архів.

Якщо пропозиція прийнята до виконання – винахідник отримує винагороду. Винагорода залежить від економічного ефекту пропозиції (25% виплачується до впровадження, якщо пропозицію визнано ефективною, 75% – після).

Одним із найважливіших елементів при побудові системи збору пропозицій є схема заохочення авторів успішних ідей. У підсумку додатковий дохід отримують і організація (економічний ефект від впровадження пропозиції), і винахідник (грошову винагороду).

Список використаних джерел:

1. Колот А. М. Мотивація персоналу : підруч. Вид. 2-ге, без змін. Київ : КНЕУ, 2011. 340 с.
2. Бревнов А. А. Организация частного предприятия в Украине. Харьков : «Одиссей», 2004. 672 с.
3. Яковенко Р. В. Розвиток системи мотивації праці та поширення її творчого характеру як чинник відтворення людського потенціалу. Наук. праці Кіровоградського нац. техн. ун-ту : Економічні науки. Кіровоград : КНТУ. 2009. Вип. 16, ч. 1. С. 132-138.

УДК 005.93

*Яковенко Р. В., к.е.н., доцент,
Чукій О. І.,
здобувач вищої освіти другого (магістер.) рівня,
слухач курсів Master of Business Administration
Економіко-технологічний інститут імені Роберта Ельворті*

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ ВНУТРІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА АТ «ЕЛЬВОРТІ»

Для визначення стратегії розвитку підприємства на ринках та досягнення цілей проводиться аналіз зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства. Аналіз внутрішнього середовища повинен включати: аналіз підприємства, сильні і слабкі властивості, персонал, технології, продукцію, управління та інші чинники.

При проведенні аналізу внутрішнього середовища підприємства необхідно враховувати чинники зовнішнього середовища. Аналіз підприємства з'ясовує системи господарювання, реалізації можливостей, виявляє сильні та слабкі сторони, можливі загрози.

Для визначення перспектив та потенціалу АТ «Ельворті» необхідно провести внутрішній аналіз підприємства (табл. 1).

З внутрішнього аналізу підприємства можна зробити висновки, що підприємство має достатньо кваліфікований персонал, який постійно підвищує рівень кваліфікації, потужну виробничу базу з сучасним обладнанням, є фінансово незалежним, має власний бренд і має розгалужену систему дилерів у різних країнах для реалізації продукції.

При проведенні внутрішнього аналізу підприємства будемо використовувати SWOT аналіз. SWOT-аналіз АТ «Ельворті» наведено в таблиці 2.

Аналізуючи підприємство ми бачимо його сильні і слабкі сторони, можливості та загрози, що надають можливість визначитись з подальшим напрямком розвитку підприємства. SWOT-аналіз показує, що необхідно робити підприємству в першу чергу і шукати оптимальні шляхи для вирішення питань, спрямованих на збільшення прибутку і задоволення потреб споживачів.

Компанія займається вирішенням багатьох стратегічних питань, які трапляються на шляху її розвитку. Компанія АТ «Ельворті» в майбутніх стратегічних планах бачить себе як компанія, яка є міжнародним виробником

сільськогосподарської і ґрунтообробної техніки, використовує інноваційні і сучасні досягнення в технологіях виробництва техніки, якісні матеріали і комплектуючі, розробляє техніку відповідно до сучасних потреб аграріїв.

Таблиця 1

Внутрішній аналіз компанії АТ «Ельворті»

№ з/п	Критерії	Аналіз
1	Людські ресурси	Кількість працівників на підприємстві станом на початок 2022 року налічувала 948 осіб. Співвідношення виробничого персоналу до управлінського: 56%/44%. Персонал підприємства має високу кваліфікацію, виконує такі завдання: розробка і впровадження нової техніки, веде бухгалтерський і управлінський облік, веде пошук необхідних постачальників, працює і обслуговує сучасне технологічне обладнання, виконує виробничі завдання, реалізує продукцію.
2	Фінанси	Власна частка в обсязі капіталу 70% знижує вплив інших інвесторів на управління підприємством та сприятлива кредитна історія дозволяють успішно вирішувати фінансове управління підприємством.
3	Матеріали	Географія придбання підприємством матеріалів і комплектуючих є дуже суттєвою. Закупівля проводиться як на вітчизняному ринку, так і на ринках європейських, азіатських країн та США. Підприємство створює довгострокові, партнерські взаємозв'язки з постачальниками. Їх розподіляють на значних (стратегічних) та другорядних (альтернативних), що дозволяє знизити ризики несвоєчасного постачання. З постачальниками укладаються договори, які дозволяють працювати на взаємовигідних умовах.
4	Ресурси виробництва	На виробництві використовується значна кількість сучасного обладнання такого, як верстати з ЧПК, верстати плазмового, лазерного розкрою металу, зварювальні роботи, зварювальні апарати, порошкове фарбування. Наразі використовується і радянське обладнання, яке знаходиться в справному технічному стані і виконує покладені на нього завдання. На підприємстві впроваджують і використовують різноманітні системи: система управління якістю I SO 9001:2008 та система організації виробництва «Ощадливе виробництво», система витягування «Канбан». Площі виробництва складають 32 000 м. кв., обладнання в кількості 1193 од.
5	Ринки	Продукція компанії представлена як на вітчизняному ринку, так і на ринках ближнього та дальнього зарубіжжя. Техніка реалізується за допомогою дилерських компаній, представлених на даних ринках. Безпосередньо реалізацією займається торговий дім, який як приймає замовлення на виготовлення техніки, так і здійснює пошук клієнтів, маркетинг, доставку техніки до споживачів та її сервісне обслуговування.
6	Бренди, патенти	Сільськогосподарська і ґрунтообробна техніка, яка виготовляється підприємством в обов'язковому порядку проходить сертифікацію в країнах, у яких вона реалізовується. Назва, логотип та товарний знак зареєстровані в «Державному департаменті інтелектуальної власності», які надають компанії пізнаваності.

Джерело : розроблено авторами самостійно

Внутрішній аналіз компанії АТ «Ельворті»

<i>Strengths</i>	<i>Weaknesses</i>
<p><i>Сильні сторони</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Широкий модельний ряд сільськогосподарської та ґрунтообробної техніки призначений для виконання різноманітних завдань. 2. Потужний і гнучкий виробничий потенціал підприємства. 3. Відомий бренд, гарна репутація протягом багатьох років, упізнаваність на вітчизняних ринках. 4. Власні конструкторські розробки нових зразків та удосконалення серійних. 5. Конкурентна цінова політика підприємства порівняно з імпортними аналогами. 6. Розгалужена торгова мережа дилерів, які представляють продукцію підприємства на вітчизняному та закордонних ринках. 7. Підприємство самостійно виконує логістичні операції з доставки за допомогою логістів і брокерів. 	<p><i>Слабкі сторони</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Нестача власних оборотних коштів, потреба в кредитуванні. 2. Неповне використання виробничої потужності. 3. Залишки запасів на складах (заморожені кошти). 4. Серійні машини не відповідають вимогам ринку Європейського союзу (ширина захвату, міжряддя). 5. Несвоєчасна реакція з боку підприємства на потреби ринку. 6. Вибір споживачем техніки закордонних виробників. 7. Невідомий бренд на європейському ринку. 8. Мала розгалуженість представництв на європейському ринку. 9. Додаткові мита, законодавчі обмеження при виході на європейський ринок іноземних компаній.
<p><i>Opportunities</i></p> <p><i>Можливості</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Можливість участі в Європейській Програмі компенсації та лізингу на сільськогосподарську техніку через асоційоване членство у «VDMA» для збільшення частки реалізації. 2. Можливість виходу на нові сегменти ринку: бюджетний сегмент, сільськогосподарська техніка для малих господарств. 3. Створення на ринку європейських країн власного представництва для швидкого реагування на потреби ринку. 4. Усунення мит на реалізацію техніки вітчизняних підприємств у європейських країнах. 	<p><i>Threats</i></p> <p><i>Загрози</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Введення великих мит при ввезенні сільськогосподарської техніки до європейських країн для захисту власних виробників. 2. Наявність сильних конкурентів в європейських країнах. 3. Зниження прайсових цін для підкорення європейського ринку та для боротьби з іншими конкурентами. 4. Зменшення попиту на сільськогосподарську техніку.

Джерело : розроблено авторами самостійно

У процесі виробництва продукції підприємство використовує принципи автоматизації, стандартизації, уніфікації, ритмічності, послідовності, технологічності, контролю якості, що призводить до зменшення простоїв у виробництві та підвищення якості продукції.

*Яковенко Р. В., к.е.н., доцент,
Яблонський І. А.,
слухач курсів Master of Business Administration
Економіко-технологічний інститут імені Роберта Ельворті*

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ РОБОТИЗАЦІЇ НА АТ «ЕЛЬВОРТІ»

Розглянемо основні показники ефективності системи впровадження роботизації на прикладі впровадження проекту в продуктивній команді робочих органів (далі – ПКРО) в 2021 році. Необхідні дані, які необхідно порівняти для отримання результату, відображені в табл. 1.

Відповідно до інформації наведеної у таблиці 1 фіксуємо основні показники ефективності до впровадження проекту:

- окупність проекту – 7,3 роки;
- вартість обладнання – 7 558 900 грн.;
- розрахункове завантаження трудомісткості в тризмінному режимі роботи – 89%.

Після впровадження проекту фіксується реальне завантаження трудомісткості в залежності від плану випуску продукції, відповідно аналізується віддача інвестицій, вносяться корегування.

На прикладі впровадження проекту в продуктивній команді робочих органів у 2021 році було отримано при роботі в 1 зміну за 7 місяців економічний ефект у вигляді зниження витрат на лінійку продукції, що випускається.

Якщо змодельовати роботу в тризмінний робочий день на рік при зниженні витрат на 92 264,00 грн., отримаємо:

1. $95\,429/8=11\,929$ грн., зниження витрат на 1 місяць в однозмінному режимі роботи;
2. $11\,929*3=35\,787$ грн., зниження витрат на 1 місяць у 3-змінному режимі роботи;
3. $35\,787*12=429\,444$ грн., зниження витрат за 12 місяців у 3-змінному режимі роботи.

Отже, економічний ефект на рік від впровадження роботизованого комплексу в ПКРО за рахунок зниження витрат на випуск продукції буде складати 429 444 грн.

Цей ефект можна віднести до простого економічного результату, який грає на руку збільшенню ступеню конкурентоспроможності на ринку та впливатиме на ціну кінцевого продукту. Загалом, усі економічні результати підвищення конкурентоспроможності поділяються на умовні різновиди: 1) прості економічні результати; 2) неопосередковані економічні результати. До категорії неопосередкованих економічних результатів можна віднести загальні ефекти, які взагалі неможливо підрахувати і які є важливими в першу чергу для акціонерів компанії. Наприклад, покращення прозорості та керованості процесів, вирішення

проблем з нестачею кваліфікованого персоналу, зменшення ризику для ведення бізнесу, зовнішня привабливість підприємства, що важливо для залучення інтересу сторонніх акціонерів.

Таблиця 1

Показники ефективності впровадження в ПКРО проекту роботизації зварювання труб з втулками та стоек

№№ з/п	Назва	Од. вим.	12.05.2021			
			Діюча технологія FastMig M420S	Нова технологія A7 MIG Power Source 450	Відхилення	
					тис. грн.	%
1	Електроенергія	тис. грн.	59,0	32,4	-26,5	-45,0
2	Основна заробітна плата	тис. грн.	52,1	26,1	-26,1	-50,0
3	Додаткова заробітна плата	тис. грн.	45,4	22,7	-22,7	-50,0
4	Відрахування на соціальне страхування	тис. грн.	21,4	10,7	-10,7	-50,0
5	Всього прямих витрат	тис. грн.	177,9	91,9	-86,0	-48,3
	Сума інвестицій	тис. грн.	7 558,9			
	Період окупності	років	7,3			
	Вартість роботизованого комплексу на базі A7 MIG Power Source 450	224 480				
	Курс євро НБУ на 12.05.2021 г.	33,6728				
	Курс долар НБУ на 12.05.2021 г.	27,6744				

Джерело: Проект для впровадження на АТ «Ельворті»

Для отримання максимального ефекту від роботизації зварювання та зменшення витрат часу на створення керуючої програми з пульта керування маніпулятором, пропонується придбати програмне забезпечення для попереднього програмування. Програмне забезпечення FANUC ROBOGUIDE використовується для тривимірної інтелектуальної симуляції як рухів робота, так і виконання певних команд. Для зменшення часу на створення тривимірних деталей, їх можна імпортувати з інших САПР. Велика бібліотека програмного забезпечення для симуляції дозволяє виконувати широкий спектр дій.

Отже завдяки FANUC ROBOGUIDE інженер-технолог буде мати можливість швидко змоделювати дільницю та підібрати необхідного робота, розрахувати час циклу виконання зварювання, продивитись та підтвердити траєкторії руху при переміщенні робота. Програма FANUC ROBOGUIDE має інтуїтивно-зрозумілий інтерфейс, що суттєво впливає на строк навчання роботи в ній.

Використовуючи цю програму, інженер-технолог матиме можливість знайти всі помилки, які були допущені в процесі створення моделей деталей, вузлів, оснащення та взагалі не витрачаючи коштів зрозуміти чи можливо в принципі виконувати зварювання даного вузла чи ні.

Відповідно до сьогоденних викликів виробництва інженер-конструктор з проектування оснащення для роботизації зварювання повинен дуже швидко реагувати на проблему, яка виникає на робочому місці при впровадженні. Щоб відповідати даним вимогам, спеціаліст має пройти навчання через учбовий центр основам та принципам проектування оснащення для роботів, системам проектування та інше.

Основне, на що потрібно звернути увагу, це те, що з розвитком роботизованого зварювання оснащення дуже змінилось, необхідність у спеціалізованому оснащенні з застосуванням незграбних та масивних притисків відпала, на даний момент застосовуються універсальні, легкі, швидко-затискні системи з застосуванням магнітів, лещат, ручних, пневматичних, гідравлічних та електричних затискачів для фіксації деталей (рис. 1).

Рис. 1. Зовнішній вигляд швидко-затискних систем

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКИ ТА
ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ВИКЛИКІВ І ЗАГРОЗ**

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції

20 квітня 2023 р.

Науковий редактор – Зайченко В. В.

Технічний редактор – Сисоліна Н. П.

Комп'ютерний набір і верстка – Онищук О. В.

Дизайнер обкладинки – Чумаченко О. С.